

Alina Bronsky
Paskutinė babos Dunjos meilė

Iš vokiečių kalbos vertė
Vytenė Saunoriūtė

Leidykla „Aukso žuvis“
Vilnius, 2019

Versta iš:

Alina Bronsky

„Baba Dunjas letzte Liebe“:

Kiepenheuer&Witsch, 2017

Knygos leidimas finansuotas pagal ES programą „Kūrybiška Europa“

Knygos leidimą parėmė Lietuvos kultūros taryba

Knygos vertimą parėmė Goethe's institutas

Vertėja *Vytenė Saunoriūtė*

Redaktorė *Dalia Lepeškienė*

Korektorė *Ginta Valančiauskienė*

Dizainerė *Miglė Vasiliauskaitė*

Iliustratorius *Martynas Pavilionis*

Leidinio bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Nacionalinės bibliografijos duomenų banke (NBDB).

Šį kūrinių, esančių bibliotekose, mokslo įstaigų bibliotekose, muziejuose ar archyvuose, draudžiama mokslinių tyrimų ar asmeninių studijų tikslais atgaminti, viešai skelbti ar padaryti viešai prieinamą kompiuterių tinklais tam skirtuose terminaluose tų įstaigų patalpose.

© 2015, 2017, Verlag Kiepenheuer & Witsch GmbH & Co. KG,
Cologne/ Germany

© Vytenė Saunoriūtė, vertimas iš vokiečių kalbos, 2019

© Leidykla „Aukso žuvis“, 2019

ISBN 978-609-8335-98-9

Naktį mane ir vėl prikėlė Marjos gaidys Konstantinas. Marjai jis beveik kaip vyro pakaitalas. Jinai jį pati išaugino, dar kai buvo viščiukas, visaip myluodavo ir lepindavo; dabar jis suaugęs ir niekam netinkamas. Skėtrioja išdidus kaip ponas po kiemą ir kreivakiuoja į mano pusę. Jo vidinis laikrodis jau seniai sutrikęs, nematau, kad nuo spinduliuotės. Juk negalima dėl visko, kas tik yra kvaila šiame pasaulyje, kaltinti vien jos.

Nusiplėšiu antklodę ir nuleidžiu pėdas ant žemės. Ant medinių grindų patiestas kilimėlis, kurį pati supyniau iš sudraskytų paklodžių skiaučių. Žiemą marios laiko, nes nereikia rūpintis sodu. Žiemą retai iškišu nosį į kiemą, tik vandens ar malkų parsinešu, dar nuo lauko durų sniegą pravalau. Bet dabar vasara, aš jau nuo pat ankstybės ant kojų, nes noriu Marjos giedoriui nurauti galvą.

Kiekvieną rytą nustembu pažvelgusi į savo pėdas, apautas vokiškais žygio sandalais, – jos plačios, nusėtos gumbų. Sandalai patvarūs, jie viską atlaikys, ilgai trauks, neabejoju, išliks ilgiau už mane.

Mano kojos ne visuomet buvo tokios plačiapėdės. Buvo laikai, kai šios pėdos buvo siauros ir grakščios, apibarstytos sausomis gatvės dulkėmis, gražiausiai jos atrodė be batų. Jegoras mylėjo mano pėdas, todėl ir uždraudė vaikščioti basai, nes kiti vyrai vien mano kojų pirštus išvydę bemat užkaisdavo.

Dabar, kai jis mane aplanko, rodau į savo patinusias gunklotas pėdas ir sakau: matai, kas iš to grožio belikę? O jis juokiasi ir sako, kad jos vis dar gražios. Po savo mirties tapo ypač mandagus, tas melagis.

Prireikia kelių minučių, kol man susireguliuoja kraujo spaudimas. Atsistoju ir laikausi įsitvėrusi lovos atkaltės, nes galva vis dar apspangusi. Marjos gaidys Konstantinas švokščia, tarsi jį kas smaugtų. Gal kas nors pasiskubino ir aplenkė mane.

Nusikabinu nuo kėdės rytinį chalata. Anksčiau jis buvo spalvotas, išmargintas raudonomis gėlelėmis juodoje medžiagoje. Dabar gėlių nebematyti, bet chalatas švarus, o tai man svarbiausia. Irina pažadėjo atsiųsti naują. Apsisiaučiu juo ir susiveržiu diržą. Paskui išpurtau pūkinius patalus ir suglostau tolygiai vėl paklojusi ant lovos. Tuomet patraukiu link durų. Pirmieji žingsniai ryte pabudus visuomet lėti.

Dangus šviesmėlynis, lyg kokia perskalbta, išblukusi paklodė kybo virš kaimo, bet prasimuša ir gabalėlis saulės. Man galvoj netelpa, kodėl ta pati saulė visiems šviečia: Anglijos karalienei, tamsiaodžiui prezidentui Amerikoje, Irinai Vokietijoje, Marjos gaidžiui Konstantinui. Ir man, babai Dunjai, kuri prieš trisdešimt metų vis dar šviesdavo kaulų lūžius, priimdavo žmonių kūdikius, o štai šiandien nutarė tapti žudike. Bet Konstantinas – kvailas padaras, ir jo skleidžiami garsai nereikalingi. Be to, aš jau ilgokai nevalgiau

vištienos sultinio.

Skiauterėtasis tupi ant tvoros ir skersakiuoja į mano pusę. Akių kampučiu matau Jegorą, atsirėmusį į mano obels kamieną, jo lūpos dabar, be abejonės, pašaipiai prasivėpusios. Tvorą kreivai suręsta, stovi pasvirusi ir linguoja vėjyje, o tas kvaiša paukštis balansuoja ant jos svyrinėdamas lyg girtas lyno akrobatas.

– Eikš šen, brangusis, – sakau jam. – Eikš, tuoj tave nutildysiu.

Aš tiesiu ranką, o jis plaka sparnais ir rėkia. Liežuvėlis jo gerklėje labiau pilkas nei rausvas, nervingai virpčioja. Stengiuosi prisiminti, koks jo amžius. Marja man šito niekad neatleis, pagalvoju, kol mano ištiesta ranka kabo ore.

Ir tada, dar nespėjus paliesti gaidžio, šis nuvirsta man prie kojų.

m

Marja sako negalinti, jai širdį drasko. Vadinasi, tai atlikti teks man.

Ji sėdi mano kieme ir šniurkščioja į languotą nosinę. Sėdi nusigrėžusi, kad nematytų, kaip aš pešu gaidį, plėšau balkšvas apiplikytas plunksnas ir metu į plastikinį maišą. Pūkai skraido ore.

– Jis mane mylėjo, – sako ji. – Taip visad į mane pasižiūrėdavo, kai tik įsukdavau į kiemą.

Maišas puspilnis. Konstantinas, nepadoriai plikas, guli man ant kelių. Viena jo akis, pusiau pramerkta, žvelgia į dangų.

– Žiūrėk, – sako Marja, – rodos, tarsi jis vis dar klausytųsi mūsų.

– Esu tikra, kad nėra nieko, ko jis iš tavęs dar nebūtų girdėjęs.

Tai tiesa, Marja be perstojo su juo varinėdavo kalbas. Ir aš švelniai įtariu, kad dabar pati turėsiu mažiau ramybės. Išskyrus mane, visiems reikia žmogaus, kuriam būtų galima išsipasakoti, o jai to ypač reikia. Aš esu jos artimiausia kaimynė, tik tvora skiria mūsų sklypus. Ši tvora anksčiau gal ir galėjo vadintis tvora, dabar ji labiau primena tvoros idėją.

– Papasakok pagaliau viską iš eilės, kaipgi viskas nutiko, – Marjos balsas skamba kaip našlės aimana.

– Aš tau jau šimtą kartų pasakojau. Išėjau į lauką, nes jis plyšojo, ir tada jis netikėtai nuvirto nuo tvoros. Žnektelėjo tiesiai man prie kojų.

– Gal kokia pikta akis nužiūrėjo?

Aš linkteliau. Ji tiki tokiais niekais. Ašaros srūva jos veidu ir dingsta giliose raukšlių vagose. O ji juk mažiausiai dešimčia metų už mane jaunesnė. Menkai išsilavinusi, iš profesijos – melžėja: Marja yra paprasta moteris. Čia ji nelaiko net karvės, bet bent jau turi ožką, o ši kartu su ja gyvena troboje. Ir jos abidvi žiūri televizorių, jei televizorius ką nors rodo. Taip, ji gyvena drauge su kvėpuojančia būtybe. Bėda tik ta, kad ožka nepajėgi

atsakinėti į jos klausimus. Todėl atsakau aš:

- Kas jau čia į tą tavo kvailą paukštį piktai žiūrės?
- Ššš. Apie mirusįjį šitaip nekalbama. Ir, be to, žmonės yra pikti.
- Žmonės yra tinginiai, – sakau aš.– Ar nori jį išsivirti?

Ji mosteli ranka.

- Gera, tada aš jį išsivirsiu.

Ji linkteli ir meta slapčia žvilgsnį į maišą su plunksnomis.

- Aš jį, tiesą sakant, norėjau palaidoti.

- Šitai reikėjo sakyti anksčiau. Dabar laidojant tektų ir plunksnas sudėti, kad saviškiai danguje iš jo nesišaipytų.

Marja minutėlę mąsto.

- Ech, ką padarysi. Išvirk jį ir atiduok man pusę sultinio.

Žinojau, kad viskas šitaip baigsis. Mes retai gauname mėsos, o Marja mėgsta stipriau pavalgyti.

Linkteliu ir užbraukiu susiraukšlėjusį akies voką ant stiklinės gaidžio akies.

m

Dėl dangaus tai aš čia šiaip sau pasakiau. Aš tuo netikiu, tiksliau, aišku, tikiu, kad mums virš galvos yra dangus, bet žinau, kad mūsų mirusiųjų tenai nėra. Net maža mergaitė būdama netikėjau, kad į debesis galima įkristi kaip į pūkinius patalus ir prie jų švelniai prisiglausti. Maniau, kad juos galima valgyti kaip cukraus vatą.

Mūsų mirusieji yra tarp mūsų, neretai jie net nežino, kad yra jau mirę, o jų kūnai pūva žemėse.

Černovas nedidelis kaimas, bet su nuosavomis kapinaitėmis, nes Malyšiai mūsų numirėlių nenori priimti. Seniūnijoje verda diskusijos, ar laidojant Černovo gyventojus Malyšiuose privalomas švininis karstas, nes radioaktyvių spindulių prisotinta materija ir toliau spinduliuoja. Net kai ji negyva. O kol bus priimtas sprendimas, įsirengėm savo laikinas kapines ten, kur prieš šimtą penkiasdešimt metų stovėjo bažnyčia, o prieš trisdešimt metų veikė kaimo mokykla. Tai kukli vieta su mediniais kryžiais, ir tie keli paskiri kapai net neaptverti.

Jei kam įdomi mano nuomonė, tai visai nenoriu būti palaidota Malyšiuose. Po reaktoriaus avarijos aš, kaip ir visi, išvykau iš nelaimės vietos. Tai buvo 1986-aisiais, ir iš pradžių nežinojome, kas atsitiko. Paskui į Černovą sugužėjo likviduotojai –su saugos apranga ir pypsinčiais instrumentais – ir vaikštinėjo su jais pirmyn atgal pagrindine gatve. Kilo panika, šeimos su mažamečiais vaikais buvo pirmieji, kurie paskubomis pakavosi daiktus, vyniojo čiužinius, kimšo papuošalus į kojines ir į arbatinius. Ir paskui, pritvirtinę ant mašinos stogo pavienius baldus, dūmė kuo greičiau iš šios vietos. O

skubėti reikėjo, nes nelaimė įvyko ne prieš dieną ar dvi, tačiau mums niekas apie tai laiku nepranešė.

Aš tuomet buvau dar labai jauna, kokių penkiasdešimties su trupučiu, bet mano namuose jau nebegyveno vaikai. Todėl per daug ir napanikavau. Irina studijavo Maskvoje, o Aleksejus tuo metu dalyvavo žygyje po Altajaus kalnus. Aš buvau viena iš paskutinių, kurie išvažiavo iš Černovo kaimo. Pirma padėjau kitiems sugrūsti rūbus į maišus ir išplėšti grindlentes, po kuriomis buvo slepiami banknotai. Tiesą sakant, nemačiau reikalo išvis kur nors evakuotis.

Jegoras įgrūdo mane į vieną iš paskutinių mašinų, kurias tie, iš sostinės, buvo atsiuntę, ir įsispraudė pats. Jis užsikrėtė nuo kitų panika, tarsi jo kiaušams vis dar tektų užsiimti giminės pratėsimu ir dėl to jie būtinai turėtų būti nugabenti į saugią vietą. Bet Jegoras jau seniausiai pragėrė savo subliūskusią apatinę kūno dalį, ir ne vien ją. Žinia apie reaktorių trumpam gražino jam protą, ir jis ėmė nepertraukiamai verkšlenti apie pasaulio pabaigą. O tai mane nervino.

Neturiu namie jokio didesnio puodo, nes grįžusi gyvenu čia viena, be to, niekas nesiveržia į svečius. Aš niekad neverdu kelioms dienoms, nes kiekvieną dieną gaminu šviežią maistą, tik barščius mėgstu pasišildyti. Pastovėję barščiai sulig kiekviena diena man vis skanesni.

Išsitraukiu iš spintelės didžiausią, kokį randu, puodą ir ieškau tinkamo dangčio. Per ilgus metus prikaupiau daug dangčių, nė vienas iš jų tiksliai netinka, bet man vis vien gerai. Nurėžiu gaidžiui galvą ir kojas, jie irgi pateks sriubon, o paskui pasturgalį, šitą atiduodu katei. Įdedu gaidį į puodą, paskui galvą su kojomis, nuskustą morką iš daržo ir svogūno galvą su lukštais, kad sultinys nusidažytų auksine spalva. Šliūkštelėju iš kibiro šulinio vandens, bet tik tiek, kad viską vos apsemtų. Šitaip sultinys išeis maistingas, bus riebus, spindintis.

Kai taip nutiko su reaktoriumi, priskaičiavau save prie tų, kurie menkai nukentėjo. Mano vaikai buvo saugioje vietoje, mano vyras vis vien ilgai nebūtų traukęs, o mano pačios kūnas tuo metu jau buvo tapęs besyvis. Tiesą sakant, man nebuvo ko prarasti. Buvau pasiruošusi mirti. Mano darbas išmokė su šia galimybe susigyventi jau seniai, kad vieną gražią dieną nebūčiau užklupta netikėtai.

Lig šiol kiekvieną rytą nustembu, kad aš vis dar gyva. Kas antrą dieną klausiu savęs, ar nesu viena iš numirėlių, kurie vaidenasi aplink, nenorėdami pripažinti, kad jų vardai jau iškalti ant kapo akmens. Kas nors turėtų jiems tai pasakyti, bet kas norės būti toks įžūlus begėdis. Džiaugiuosi, kad nėra likę nieko, kas man drįstų nurodinėti. Aš jau viską mačiau ir nieko nebijau. Mirtie, gali užsukt kada panorėjusi, tik prašom elgtis mandagiai.

Puode burbuliuoja vanduo. Sumažinu ugnį, nukabinu samtį nuo kablio ir graibau pilkas putas, kurios štai storu sluoksniu sukilusios palei puodo pakraščius. Jei leisi vandeniui toliau kunkuliuoti, putos sutrūkinės į daugybę mažų salelių ir nuskęs sultinyje. Drumstos, neišvaizdžios putos pūpsos ant kiaurasamčio kaip sukritę pilki debesys. Iš lėto vairuoju tuos debesis į katės dubenėlį. Katės mažiau išrankios nei mes. Šita katytė – iš mano katės vados, ji jau gyveno čia prieš man sugrįžtant namo. Tiesą sakant, ji ir yra tikroji šių namų šeimininkė, o aš tik jos viešnia.

Kaimyniniai kaimai aplink, kurių nėra daug, visi apleisti. Namai stovi, nors jų sienos kreivos ir plonos, o dilgėlės išsikerojusios lig pat stogo. Net žiurkių nematyti, nes žiurkėms juk reikia šiukšlių, šviežių, riebių atliekų. Žiurkėms reikia žmonių.

Kai grįžau į Černovą, galėjau pasirinkti gyventi bet kurį namą, bet vėl išsirinkau savo ankstesnį. Durys buvo praviros, dujų balionas tik pusiau ištuštintas, iki šulinio kelios minutės kelio, o daržo kontūrai vis dar atpažįstami. Išravėjau dilgėles, apkarčiau gervuogių gyvatvorę. Visą savaitę nieko kito ir neveikiau. Buvo aišku: trūks plyš, bet man reikia šito daržo. Juk neprivažinėsi į Malyšius, kai iki autobuso stotelės toli eiti, ir pati kelionė autobusu ilgai trunka. O valgyti juk reikia triskart per dieną.

Nuo tada laikaus apsodinusi trečdalį viso daržo ploto. Man tiek užtenka. Jei turėčiau išmaitinti didelę šeimyną, įdirbčiau visą daržą. Turiu naudos iš to, kad anksčiau, prieš sprogstant reaktoriui, viską gerai prižiūrėjau. Jegoro rankų darbo šiltnamis – tikra daržo puošmena: pomidorus ir agurkus skinu savaitę anksčiau už visus kitus kaime. Keroja žalieji ir raudonieji agrastai, be to, seni raudonųjų, geltonųjų ir juodųjų serbentų krūmai, rudenį juos apgenėju, kad pavasarį leistų naujus ūglius. Dar auga dvi obelys, želia aviečių krūmai. Žemė čia derlinga.

Sriuba kunkuliuoja ant silpniausios ugnies. Virsiu ją kokias dvi, ne, geriau tris valandas, kol mėsa suminkštės ir pati nukris nuo kaulų. Čia kaip ir su žmogumi: seną mėsą nėra lengva tvarkyti.

Vištienos kvapas neramina katę. Ji miaukdama glaustosi aplink kojas, trinasi į storomis vilnonėmis kojinėmis apmautas mano blauzdas. Kad senstu, suprantu iš to, kad man dažnai šalta. Net vasarą neišeinu iš namų be vilninių kojinių.

Katė vaikinga, atiduosiu jai vėliau gaidžio odą ir kremzles. Kartais ji medžioja vabalus ir vorus, nes vorų Černove yra sočiai. Po reaktoriaus nelaimės apščiai priviso parazitų. Prieš metus pas mane lankėsi biologas ir fotografavo mano namuose voratinklius. Aš juos palieku kaboti, nors Marja ir prikaišioja, kad esu apsileidusi namų šeiminkė.

Geras dalykas – senatvė: nieko nereikia prašyti leidimo gyventi savo sename name, ir nieko nereikia atsiklausti, ar galima palikti kabančius voratinklius. Vorai čia irgi apsigyveno prieš man atvykstant. Tas biologas filmavo juos su kamera, kuri atrodė kaip ginklas. Jis susistatė prožektorius ir apšvietė kiekvieną mano namo kampą. Neturėjau nieko prieš. Tegul dirba žmogus savo darbą. Tik liepia jam pritildyti savo aparatą, nes nuo jo pypsėjimo man ėmė niežtėti nugarą.

Biologas man išaiškino, kodėl turim tiek daug parazitų. Mat dėl reaktoriaus mūsų apylinkėse gerokai sumažėjo paukščių. Todėl ir veisiasi netrukdomi visokie vabalai ir vorai. O kodėl čia tiek kačių, jis negalėjo man paaiškinti. Matyt, katės kažką turi viduje, kas jas apsaugo nuo negerovių.

Antra katė įsėlina pro lauko duris. Katė, kuri pas mane gyvena, iškart pašiaušia keterą. Ji kaip kokia nelaboji, nieko neleidžia per namų slenkstį.

– Eikš, būk gera, – sakau jai, bet ji nėra gera. Ji tik grasinamai šnypščia, jos gaurai pasišiaušę. Ji teturi pusę uodegos. Kitą pusę kažkas yra nugnybęs. Visuomet laikiau kačių ir vištų, anksčiau net šunų. Šitai aš mėgstu kaimo gyvenime. Tai viena iš priežasčių, kodėl čia grįžau. Gyvūnų smegenys čia sveikos, kitaip nei mieste, nors jie ir

apšvitinti, be to, luošiai. Pastovus triukšmas ir ankštuma mieste veda kates ir šunis iš proto.

Irina tuomet specialiai atskrido iš Vokietijos, kad atkalbėtų mane nuo grįžimo į Černovą. Ji viską išbandė, net ašaras. Manoji Irina, kuri niekuomet neverkia, net maža mergaitė būdama neverkė, nors aš jai niekada nebuvau uždraudusi. Kaip tik sveika bent retsykiais paverkti. Bet ji visuomet elgėsi kaip berniukštis, karstėsi po medžius, laipiojo ant tvorų, kartais nuo jų nukrisdavo, būdavo, kad ir lupti gaudavo, bet ji niekuomet, niekad, neliejo ašarų. Paskui baigė medicinos studijas, o dabar dirba chirurge Vokietijos kariuomenėje. Štai kokia mano mergaitė. Ir negi jai reikėjo verkti vien dėl to, kad nusprendžiau grįžti namo.

– Aš tau niekada neaiškinau, ką turi daryti, – pasakiau jai. – Tai ir aš nenoriu, kad tu nurodinėtum, kaip man elgtis.

– Bet, mama, kas gi būdamas sveiko proto gali norėti grįžti į mirties zoną?

– Tu kalbi apie tai, ko nesupranti, mergaite. Aš ten viską apžiūrėjau, namai tebestovi vietoje, o darže auga piktžolės.

– Mama, tu juk žinai, ką reiškia radiacija. Viskas užteršta radioaktyviais spinduliais.

– Aš sena, manęs negali pažeisti radiacija, o jei ir taip – ne pasaulio pabaiga.

Dukra tiksliau judesiu nusišluostė ašaras, iš ko aiškiai matyti, kad ji chirurgė.

– Aš nevažiuosiu ten tavęs lankyti.

– Žinau, – atsakiau jai, – bet tu, šiaip ar taip, neatvažiuodavai dažnai.

– Čia priekaištas?

– Ne. Man tai patinka. Nėra reikalo pas senius užsisėdėti.

Ji į mane paskersakiavo, kaip prieš daugelį metų, kai dar buvo mažytė. Ji manimi netiki. Bet ką jai sakiau, tą ir manau. Jai nėra čia ko važinėti, ir aš nesiruošiu priekaištauti.

– Kas antri metai galėsim susitikti Malyšiuose, – sakau jai. – Kai tau tiks, tai ir atvažiuosi. Kol būsiu gyva.

Žinojau, kad ji negauna daug atostogų. O jei ir gauna, tai nebūtina jas leisti čia. Be to, tuomet skrydžiai buvo kur kas brangesni nei šiandien.

Apie vieną dalyką nepasikalbėjome. Jei kas nors yra labai svarbu, tai apie tai dažniausiai nutylima. Irina turi dukterį, o aš turiu anūkę labai gražiu vardu – Laura. Jokia mergaitė pas mus nesivadina Laura, tik mano anūkė, kurios aš dar nė karto nesu mačiusi. Kai kėliausi atgal į kaimą, jai kaip tik sukako vieni metai. Kai sugrįžau namo, man tapo aišku, kad aš jos niekada nepamatysiu.

Anksčiau visi anūkai iš miesto sugužėdavo per vasaros ato-stogas pas senelius į kaimą. Mokyklinės atostogos būdavo ilgos, trukdavo visus tris karštus vasaros mėnesius, o tėvai miestuose negaudavo tiek daug atostogų. Taigi po mūsų kaimą nuo birželio ligi rugpjūčio duodavosi miesto vaikai, jų veidai labai greitai įdegdavo saulėje, garbanos išblukdavo, o pėdos aplipdavo žemėta pluta. Jie būreliu traukdavo į mišką uogauti, maudydavosi upėje. Rėkaudami kaip paukščių pulkas prasliausdavo pagrindiniu keliu, kai eidavo vagiliauti obuolių. Arba kumščiuodavosi gatvės purve.

Kai per daug įsisiausdavo, pasiūsdavom į bulvių laukus kolorado vabalų rinkti, nes jie grasė sunaikinti derlių. Pirinkdavo kibirus vabalų ir vėliau sudegindavo. Aš vis dar

ausyse girdžiu nesuskaičiuojamos daugybės šarvų spragsėjimą laužo ugnyje. Dabar mums labai trūksta tų mažųjų ilgais pirštais –šitokio kolorado vabalų antpuolio kaip po reaktoriaus nelaimės pasaulis dar neregėjo.

Visi Černovo gyventojai žinojo, kad dirbu felčere. Mane kviesdavo dėl kaulų lūžių ar kai niekaip nenustodavo raižyti pilvo. Sykį vienas vaikas prisivalgė per daug nesunokusių slyvų. Ląsteliena jam taip užkišo žarnas, jog jos pasidarė nepraeinamos. Jis visas perblyškęs raitėsi ant grindų, ir aš liepiau kuo skubiausiai jį vežti į ligoninę. Berniuką išgelbėjo operacija. Dar buvo vienas atvejis, kai kamavo apendicitas, paskui kitas – kai sugėlė bitės.

Aš mėgau vaikus, jų nenuoramas pėdas, subraižytas rankas, jų laibus, skardžius balsus. Jei ko šiandien ilgiuosi, tai jų. Tie, kurie dabar gyvena Černove, neturi anūkų. O jei turi, tai mato juos daugių daugiausia tik nuotraukose. Mano sienos nukabinėtos Lauros nuotraukomis. Beveik kiekviename Irinos laiške randu po naują.

Tikriausiai Laura per trumpą laiką irgi būtų tapusi nerūpestingu, išdykusi vasaros vaiku, jei viskas būtų taip, kaip anksčiau. Bet visgi sunku tai įsivaizduoti. Jau kūdikystės nuotraukose jos veidelis atrodė smulkus ir be galo rimtas, ir aš svarstydavau, kokios gi mintys apsigyveno šioje galvoje, mesdamos šešėlius iš Lauros akių. Ji niekad nenešiojo segtukų, neryšėjo didelių kaspinių plaukuose. Net būdama maža mergaitė niekada nesišypsojo.

Paskutinėse gautose nuotraukose – ji jau ilgakojė, beveik baltapūkė mergaitė, nekintamai rimtu žvilgsniu. Ji man dar nė sykio nėra nieko parašiusi. Jos tėvas – vokietis. Irina jau kadaise žadėjo atsiųsti savo vestuvinę nuotrauką: tai tik vienas iš nedaugelio pažadų, kurių ji netesėjo. Ji man kiekvienąkart perduoda nuo jo linkėjimų. Visus laiškus iš Vokietijos renku į dėželę spintoje.

Aš niekuomet neklausinėju dukros, ar Laura sveika, neklausiu ir apie pačios Irinos sveikatą. Jei yra kas, ko bijau, tai atsakymų į šiuos klausimus. Todėl paprasčiausiai pasimeldžiu už jas, nors ir netikiu, kad kas išklauso mano maldas.

Tačiau Irina visuomet klausinėja apie mano sveikatą. Kai pasimatome – kas antri metai, – tai jos pirmas klausimas būna apie mano kraujo tyrimų rezultatus. Lyg aš juos žinočiau. Dar ji nori išgirsti, koks mano kraujo spaudimas ir ar reguliariai šviečiuosi krūtinę.

– Vaikeli, – sakau jai, – pažiūrėk į mane. Ar nematai, kokia aš sena? Ir visa tai be vitaminų, operacijų ir profilaktinių sveikatos patikrinimų. Jei kas piktas manyje užsimėgztų, tai paliksiu jį ramybėje. Nesiduosiu, kad prie manęs liestųsi ir mane badytų, bent jau to per savo ilgą gyvenimą nusipelniau.

Irina tik purto galvą. Ji juk žino, kad mano teisybė, bet niekaip negali išsivaduoti iš savo siaurų chirurgės mąstymo rėmų. Bet būdama jos amžiaus aš galvojau panašiai. Ir jei dabar būčiau jos amžiaus, tai kaip reikiant susibarčiau su tokia kaip aš.

m

Kai apsidairau po mūsų kaimą, man neatrodo, kad aplink vaikštinėja vien gyvi lavonai. Kai kurie ilgai netrauks, čia viskas aišku, bet ne vien reaktorius dėl to kaltas. Mūsų mažai, užtenka dviejų rankų pirštų norint visus suskaičiuoti. Prieš penkerius, septynerius metus buvo daugiau. Tuomet koks tuzinas užsikrėtęs mano pavyzdžiu sugrįžo į Černovą. Kai kuriuos jau palaidojome, kiti, kaip tie vorai, nesunaikinami, tik voratink-liai, kuriuos jie mezga, švelniai tarient, keistoki.

Pavyzdžiui, Marja. Ji juk truputį trenkta su ta savo ožka ir gaidžiu, kuris taip gražiai kunkuliuoja mano puode. Skirtingai nei aš, viską žino apie savo kraujo spaudimą, nes matuojasi jį triskart per dieną. Jei jis per aukštas, tai ji geria vieną tabletę, jei per žemas – įsimeta kitą. Taip ji visada turi ką veikti. Nors vis vien nuobodžiauja.

Jos vaistų spintelė tokio dydžio, kad įmanoma išnuodyti pusę kaimo. Ji vis papildo spintelės turinį Malyšiuose. O jei susloguoja ar suviduriuoja, iškart griebiasi antibiotikų. Aš sakau jai, kad liautųsi, nes bus dar blogiau, bet ji manęs neklauso. Aš jai per sveika, sako ji, todėl nieko čia nenusimanau. Tai tiesa, net nežinau, kada paskutinį kartą buvau suslogavusi.

Vištienos sultinio kvapas su garais verčiasi pro mano namo langą. Iš puodo iškeliu gaidį ir dedu į lėkštę, kad atauštų. Katė garsiai sukniaukia, ir aš pagrasinu jai pirštu. Išžvejoju visas daržoves – virdamos jos atidavė sultiniui savo skonį ir dabar atrodo varganai sutižusios. Suvynioju jas į seną laikraštį ir nunešu į kompostą. Prie mano komposto krūvos vešliai auga moliūgai, rudenį juos nurinkusi išdalinsiu kaime, kitaip man visą žiemą teks valgyti vien sorų kruopų košę su moliūgais.

Perkošiu sultinį per sietelį į kitą puodą. Jis spingsi į mane savo auksinėmis riebalų akelėmis. Skaičiau žurnale, kad nuo sultinio riebalus geriau nugriebti, bet nematau reikalo. Kas nori gyventi, tam reikia riebalų. Cukraus kartais irgi prireikia, bet svarbiausia valgyti daug šviežių daržovių. Vasarą beveik kasdien valgau agurkų ir pomidorų salotų ir pluoštus savo darže vešančių žolių – krapų, svogūnų laiškų, petražolių, bazilikų, rozmarinų.

Mėsa jau ne tokia karšta, galiu ją čiupinėti nenusidegindama rankų. Atsargiai atskiriu mėsą nuo kaulų ir sukraunu į indą. Anksčiau, būdavo, smulkindavau mėsą į mažus gabalėlius ir stengdavausi po lygiai padalinti vaikams. Nors Aleksejus tik aštuoniolika mėnesių jaunesnis už Iriną, bet buvo laibas, smulkus vaikas, man vis norėdavosi jam į lėkštę įdėti geresnį kąsnį.

Mes dažnai valgydavome vištienos sriubą, nes Černove laikiau daug vištų. Iš sultinio mėgdavau virti barščius, kopūstienę ir šiupininę. Taip niekuomet nepabosdavo. Įsivaizduoju, kaip Irina irgi pjausto mažytei Laurai mėsą į smulkius gabalėlius. Jei anūkė dabar būtų pas mane, papasakočiau jai, kaip elgėsi jos mama, kai buvo vaikas. Bet Laura toli, ji žiūri į mane nuo sienos savo liūdnomis pilkomis akimis.

Diena greitai prabėga, jei prisikuri sau užduočių. Sutvarkau namą. Išsiskalbiu keletą

apatinių kelnaičių ir padžiaunu jas ant virvės sode. Jos džiūsta saulėje, blunka, o po dviejų valandų jau galiu jas sulanksčiusi padėti atgal į spintą.

Iššveičiu purviną puodą su smėliu, paskui praskalauju šulinio vandeniu ir pakabinu, kad džiūtų saulėje. Dirbdama turiu būtinai pailsėti, todėl prisėdu su laikraščiu rankoje ant suolo priešais namą. Laikraščius gaunu iš Marjos. Ji rado jų visą galybę savo name, kai į jį įsikraustė. Ten anksčiau gyveno vieniša moteris, kuri labai mėgo skaityti laikraščius ir žurnalus. Marja rado moteriškus žurnalus *Darbininkė* ir *Valstietė*, visus numerius. Surišti skalbinių virve, jie trūnijo įrankių sandėliuke po lova. Atidavė man visus numerius, ir aš vis paskaitinėjau juos dienomis, kai randu laiko, arba vakarais, prieš miegą.

Valstietėje, kurią ką tik atsiverčiau, randu receptų, ką gaminti iš šviežių rūgštynių, siuvimo modelį, trumpą meilės istoriją, kurios veiksmas plėtojasi kolūkyje, ir išsamų straipsnį, kodėl moterims laisvalaikio nedera vilkėti kelnų. Šio numerio data – 1986 metų vasario mėnuo.

m

Nupilu pusę sriubos į mažesnę puodą ir ieškau tinkamo dangčio. Paskui nusitvėrusi už rankenų nešu puodą Marjai. Praeidama tvorą stipriau prisimerkiu: Konstantino vėlė tupi ant tvoros ir siūbuoja vėjyje. Aš jam linktelio, o jis atsako man pašėlusiai plakdamas sparnais.

Palei Marjos namus šlaistosi katės, ir manęs tai nestebina, nes iš namo vidaus sklinda valerijonų kvapas. Marja stambi moteris, visų labiausiai išėjusi į plotį. Ji sėdi ant fotelio, o jos kūno išlinkiai prigludę prie fotelio atkaltės. Žvilgsnis įdėmiai įremtas į televizorių, iš kurio kyšo dvi antenos. Televizoriaus ekranas yra juodas.

– Ką šiandien rodo? – klausiu statydama puodą ant virtuvės stalo.

– Vien nesąmonės, – atsako Marja. – Kaip visada.

Dėl šios priežasties niekad neįjungiu savo televizoriaus. Tik kartais nuvalau nuo jo dulkes, o mano katė mėgsta ten snausti išsitiesusi ant nerto užtiesaliuko. Per paskutinį apsilankymą Malyšiuose vienoje vitrinoje pastebėjau, kad jau yra televizorių, kuriuos kaip paveikslą gali kabinti ant sienos. Bet Marjos televizorius – tai storapilvė dėžė, užimanti pusę kambario.

– Ką čia atnešei? – klausia ji nepasisukusi, nes sunku judėti, kai esi taip įsispraudęs į fotelį.

– Sriubą, – sakau jai. – Atnešiau tavo dalį.

Ji iškart apsipila ašaromis, o ožka, kuri guli šeimininkės lovoje, verksmingai mekendama antrina jai.

Suieškau ir išdėliuju ant stalo lėkštes, ir man neprasprūsta pro akis, kad Marja paskutiniu metu mažai kuo besirūpina.

Jos indai apsinešę riebalų sluoksniu: aiškiai matyti, kad ji taupo muilą. Nuotekose – dvokas ir pelėsiai. Ir ši moteris dar man aiškina, kad nusirinkčiau nuo lubų savo voratinklius. Ant stalo guli išsklidusi margaspalvių tablečių krūva.

– Marja, – klausiu griežtu balsu, – kas tau darosi?

Ji numoja viena ranka, o kita ima raustis tarp krūtų. Tada iš po kelių sluoksnių seniai plautų rūbų ji ištraukia nuotrauką ir atkiša man.

Aš užsismaukiu ant kaktos akinius ir prisikišu arčiau akių nuotrauką. Nespelvotoje fotografijoje matyti pora: mergina, vilkinti balta nuotakos suknele su ilgu nuometu, ir vaikinai – juodu kostiumu, plačiais pečiais ir žema kakta. Mergina – tikra už širdies griebianti gražuolė: didelės akys po tankiomis blakstienomis ir lūpos, žadančios saldžius bučinius. Ji atrodo trapi ir pažeidžiama su ta kiek per didele nuotakos suknele, kuri aiškiai buvo pasiūta tinkamai nepamatačius. Ir nors palyginti su šiandiena skirtumas didelis, iškart atpaįžstu, kad ta jauna mergina – tai Marja.

– Tai čia tavo Aleksandras? – klausiu jos.

Ji dar labiau apsiverkia ir man sako, kad jie apsivedė lygiai prieš penkiasdešimt vienus metus.

Jau seniau reikėjo susivokti, kad Marja nėra tiesiog tinginė ir apsileidėlė, o tapo tingi ir apsileidusi, nes serga depresija. Kai dar dirbau felčere, niekas nesirgdavo depresija, o jei kas nusiųdydavo, tą pavadindavo protiniu ligoniu, išskyrus tuos atvejus, jei ųudydavosi iš meilės. Vėliau perskaičiau laikraščiuose, kad yra kažkas, kas vadinama depresija, ir kai Irina paskutinį kartą lankėsi pas mane, paklausiau jos nuomonės apie visa tai.

Ji pasiųiūrėjo į mane taip, lyg visai neketintų atsakyti. Kodėl aš jos to klausiu, norėjo ųnoti, tarsi tai būtų kokia valstybės paslaptis.

Atsakiau, kad noriu ųnoti, ar yra čia tiesos. O Irina atsakė, kad Vokietijoje tai labai paplitę, praktiškai kaip ųarnyno virusas.

Ir kai dabar pasiųiūriu į Marją, man ųauna galvon, kad galbūt ta liga kadaise visgi perkirto ne vienos ųalies sienas. Jei būtų anksčiau atsikrausčiusi į Černovą, gal jai būtų pavykę viso to išvengti. Kas čia mūsų tikrai nepasiekia, tai visos likusio pasaulio epidemijos.

Marja man daug yra pasakojusi apie savo Aleksandrą. Daųniausiai, kad jis ją neretai ligi mėlynumo pritalųydavo, o paskui vieną sykį, kai buvo girtas kaip maiųas, ją pervaųiavo traktorius. Ji dar kurį laiką vyrą slaugė, o jis toliau ją keikė, laidydamas į ųmoną savo lazda ar kitus sunkius daiktus, kurie pasitaikydavo po ranka. Kelios dienos prieš reaktoriaus nelaimę Aleksandras sviedė į ją radiją – ir pataikė. Radijo aparatas subyrėjo į ųipulius, ir tai Marją taip užpykdė, kad ji su likviduotojais ir maiųu rūbų išėjo iš namų, nė kartelio neatsigręųusi į Aleksandrą. Ji rado jau mirusį, o Marja lig ųiol prikaiųioja sau ir nuodija smegenis, paiųydamą savo praeitį ųviesiomis spalvomis.

ųiuo klausimu turiu aiųkią nuomonę: jei du suaugusieji yra pora, bet neturi vaikų, jie lygiai taip pat gali gyventi ir atskirai. Čia ne santuoka, o toks pasiųaidimas iųeina.

Bet ųitą nuomonę pasilaikau sau.

Aš kruopųčiai išplaunu abi kaimynės lėkųtes ir išųluostau jas rankųluosčiu, kuris iš tikrųjų yra paprasčiausia užuolaidos atplaiųa. Marja burba, kad be reikalo ųvaistau jos

brangų vandenį, nes ji neturinti jėgų kasdien tįstis prie šulinio. Pliaukšteliu liežuviu, kad ji apsiramintų.

Marja vargais negalais pakyla iš fotelio ir ateina prie stalo. Jos kūnas masyvus, ir išklerusi kėdė braška po užpakaliu, kai ji sėdi. Man mįslė, kaip įmanoma šitaip nutukti kaime, kur maisto produktus, įdėdamas daug darbo, turi užsiauginti pats, ir tik retkarčiais yra galimybė jų nusipirkti mieste.

Paduodu jai lėkštę su vištienos sriuba.

Ji paima į rankas šaukštą, panardina jį į auksinės spalvos sultinį, paskui šaukštas keliauja link lūpų, ir aš staiga aiškiai pamatau jaunąją nuotaką Marją, o jos akyse – ateities baimę. Jos ankstesnis grožis nėra visai dingęs, tik šiame kambaryje ji atrodo kaip vaiduoklis iš praeities. Man visgi buvo paprasčiau gyventi: kai niekuomet nebūni labai išvaizdi, tai ir baimės netekti grožio nėra. Tik mano pėdos varė vyrus iš proto, o dabar aš net kojų nagų pati nusikarpyti nesugebu. Jau kuris laikas kaip Marja juos karpė.

Ožka strykteli iš šeimininkės lovos ir atsistoja šalia stalo. Ji padeda galvą Marjai ant kelių ir šnairuoja į mane. Nuryju gurkšnį sriubos, skaidrios ir sūrios kaip ašara.

Ir pagalvoju, kad Marjai geriau nereikėjo čia keltis. Ne dėl spinduliuotės. Ši moteris kenčia dėl per didelės ramybės. Marjos vieta mieste, kur ji kiekvieną dieną galėtų pasibarti ir apsižodžiuoti kepyklėlėje. Kadangi kaime nėra nė vieno, kas trokštų su ja kiverčytis, ji savęs nebejaučia. Todėl pamažu vis labiau pampsta ir kartu nyksta.

m

Palei mūsų pagrindinę gatvę išmėtyta apie trisdešimt namų. Gal tik pusė jų su gyventojais. Kaime kiekvienas pažįsta tave ir žino, iš kur esi kilęs; spėju, jie net žino, kada kaimynas eina į tualetą ir kiek kartų per naktį miegodamas apsiverčia. Bet tai nereiškia, kad visi čia visą laiką būna kartu. Kas atvažiuoja gyventi į Černovą, tas neturi noro nuolat būti žmonių apsuptyje.

Pinigų klausimas tokiame apsisprendimui irgi turėjo įtakos. Nors ir Malyšiuose yra pakankamai vietos, kur gali gyventi, bet ten daugiausia stovi pilki chruščioviniai daugiabučiai su prakiurusiais vamzdynais ir pelėsiu apėjusiomis gipskartonio plokštėmis. Vietoj sodo ten paprastai turi vidinį kiemą su surūdijusiomis sūpynėmis, čiuožyklos rėmų konstrukcija ir išsirikiavusia eile kažkodėl nuolat perpildytų šiukšlių konteinerių. Jei kas nori pasisodinti pomidorų, tam reikia ieškotis vasarnamio už miesto ribų, o ten kartą per dieną tave nuveš sausakimšas autobusas. Malyšiuose man būtų tekę nuomotis būstą, ir mano pensijos būtų užtekę tik vieno kambario nuomai. Mažo kambario nuomai pas svetimus žmones.

Bet Černove taip pat yra gyventojų, kuriems pinigai ne problema. Bent jau man taip atrodo. Sutuoktiniai Gavrilovai, pavyzdžiui, yra išsilavinę žmonės, aš taip spėju iš jų

veidų. Ir manau, kad jie yra įpratę gyventi komfortiškai. Jų išpuoselėtas daržas galėtų laimėti prizus konkursuose. Jie įsirengė pakeltą agurkų lysvę, šiltnamį ir pašiūrę, joje, jei pakankamai šilta, kepina mėsą ant grotelių – taip, kaip rodė per televizorių. Be to, pas juos auga rožės, gyva daugybė rožių. Įvairiaspalviai rožių krūmai vyniojasi aukštyn palei tvorą. Gavrilovas dažnai stovi vilkėdamas kostiumu prie tų rožių, ir vos tik išvysta kokį pavytusį žiedelį, tuoj pat jį nukerpa. O Gavrilova švelniai valo rožių lapus skudurėliu, pamirkytu į muilinę vandenį, kad amarai nepultų. Kai eini pro šalį, nuo jų namo dvelkia medumi ir rožių aliejumi. Tik tiek, kad jie su niekuo nebendrauja, ir jei man staiga pritrūktų druskos – tai eičiau kitur, o ne pas juos.

Eičiau pas Lenočką, kuri iš nugaros atrodo kaip mergaitė, o iš priekio – kaip lėlė. Kaip Irinos, kai ši dar buvo maža, lėlė, tik keliais dešimtmečiais senstelėjusi. Lenočka dažniausiai sėdi savo namuose ir mezga be galo ilgą šaliką. Ji nusišypso, kai užkalbini, bet dažniausiai nieko neatsako. Laiko daug vištų, jos veisiasi pas ją kaip musės pavasarį. Jei man ko reikėtų, pas Lenočką galima eiti, ji mielai dalinasi viskuo, ką turi.

Pas Petrovą irgi eičiau, tik kad jo namuose tikriausiai nėra druskos. Jo kūnas nuo galvos iki kojų apimtas vėžio. Po operacijos jį norėjo palikti ligoninėje iki mirties. Bet vargšas pabėgo iš ligoninės kaip iš kalėjimo, pasičiupęs lašelinę iššoko pro langą su operacinės chalatu. Jis įsikūrė Černove, buvusios žmonos senelių troboje, nieko daugiau nesitikėdamas, tik greitos ir ramios mirties. Nuo tos dienos praėjo nemažai laiko. Jis čia pirmus metus ir yra paskutinis atsikėlėlis mūsų kaime. Darže nieko nesodina, sako, nenorintis veltui maitinti vėžio. Druska ir cukrus – du nesveiki produktai, todėl jų ir nėra Pet-rovo namuose.

Įmerkusi šaukštą leidžiuosi eiti per gatvę, nešina lėkšte vištienos sultinio. Mano vokiški žygio sandalai kelia dulkių sūkurius. Garsiai pašaukiu prie Petrovo vartelių, ir kai jis neatsako, įžengiu pro vartus. Jis, vis dar gyvas, juda link manęs nuo gyvatvorės sagstydamasis savo kelių antuką. Iš už diržo kyšo kirvis aprūdijusiais ašmenimis, o po kaire pažastimi prispausta pageltusi knygelė, kurią jis tikriausiai rado kuriame nors tuščiame name. Pirmaisiais mėnesiais Černove jis mus visus gerokai prinervino, beldėsi į kiekvieno duris prašydamas ko nors paskaityti – mat atsikraustė tik su vienu krepšiu, kuriame atsinešė apatinius ir užrašų knygelę.

– Būk pasveikinta, baba Dunja, – sako jis. – Iš manęs netikęs sodininkas, ir toji gervuogių gyvatvorė visai pribais mane. – Jis rodo man savo subraižytas rankas, ir aš jo pagailėdama palinguoju galvą.

– Kas naujo *Valstietėje*? – pasiteirauja.

Jo oda tokia panaši į popierių, kad pradėdu svarstyti, ar jis kartais paskutiniu metu visgi nėra tapęs dvasia.

– Tau reikia valgyti, – tikinu jį, – kitaip neteksi jėgų.

Petrovas pauosto lėkštę.

– Čia tavo riebiosios draugės prasmirdęs gaidys?

Nesuprantu, iš kur tas noras rėžti visą tiesą į akis, kai pats esi beveik permatomas.

– Na, bent bus dabar ramybė, – sako jis ir dar kartą pauosto sriubą.

– Valgyk.

– Toks maistas gali nužudyti: čia vien druska, riebalai ir gyvuliniai baltymai.
Aš esu ramaus būdo, bet pamažu man kyla noras išversti sriubą jam už apykaklės.
Jis atsisėda ant suolo priešais namą ir nušveičia mano šaukštą į savo marškinius.
– Tu man patinki, baba Dunja, – sako jis. Šaukštas tirta jo rankoje. Jis tikriausiai kelios dienos kaip nieko burnoj neturėjęs.
– Užeik pas mane, kai išalksi, – pasiūlau jam. – Aš kasdien sau pietus verdu.
– Gal aš ir netikėlis, bet ne veltėdis.
– Galėsi atsidėkodamas man pataisyti langines.
– Žiūrėk, ką radau, – mirkteli man kaip sąmokslininkas, traukdamas kažką sau iš už nugaros.

Nusismaukiu akinius, kad pamatyčiau, kas tai yra. Aplamdytas balkšvai melsvas *Belomor* papirosų pakelis su vos įskaitomu užrašu.

- Iš kur ištraukei?
- Radau už sofos.
- Bet pakelis juk tuščias.
- Ne, dar yra trys.

Jis ištiesia man pakelį. Aš išsitraukiu kreivą papirosą. Jis paima kitą ir įkiša jį sau tarp dantų. Tuomet pridega manąjį. Ait-rūs dūmai man graužia gerklę.

– Tu ne dykaduonis, – sakau jam, – tu esi dosnus, kilniaširdis žmogus, štai daliniesi su manimi savo paskutinėmis cigaretėmis.

– Ir jau gailiuosi. – Jis taip pat godžiai traukia savąją cigaretę, kaip ką tik paskubomis šaukštu kabino sriubą. – Aš juk ne džentelmenas.

Mano cigaretė sušnypščia ir užgęsta. Gal ką nors darau ne taip, o gal ji tiesiog per sena ir sudrėkusi. Petrovas ištraukia papirosą man iš burnos ir atsargiai padeda šalia savęs ant suolo.

– Štai man jau pradėjo raižyti pilvą, – sako jis. – Mano pilvas prikimštas persenusio gaidžio. Šita sriuba mane pribaiigs.

Nuskinu didelį išsikerojusios varnalėšos lapą, kuri savo šak-nimis kada nors išjudins Petrovo namo pamatus, ir švariai išvalau lėkštę. Neprisimenu, kada paskutinį kartą rūkiau.

m

Mano regėjimas kiek pasilpęs, bet aš vis dar kuo puikiausiai girdžiu. Tikriausiai todėl, kad kaime mažai triukšmo. Elektros generatoriaus ūžimas pasiekia mano ausis taip pat patikimai, kaip kamanių dūzgesys ar žiogų čirpimas. Vasara net pas mus yra palyginti triukšmingas metų laikas, tik žiemomis mus apglėbia kapų tylą. Kai viską dengia sniegas, tai net sapnai būna prislopę; tik sniegenos šokinėja po krūmokšnius

nuspalvindamos baltą kraštovaizdį.

Nesuku sau galvos, kas bus, kai vieną dieną neliks elektros. Turiu savo dujų balionus, be to, kiekvienas namas apsirūpinęs žvakių ir degtukų atsargomis. Mus pakenčia, bet nesitikim, kad valstybė atskubės į pagalbą, kai būsime išnaudoję visus savo išteklius. Todėl viskuo rūpinamės savarankiškai. Šią žiemą Petrovas pradėjo kūrenti kaimynų namą. Medienos aplink pakanka.

Vienas biologas man paaiškino, kad ne vien mūsų vorai neiįprastus tinklus rezga, pasirodo, ir mūsų žiogai kitoniškai čirpia. Tą ir aš galėjau jam pasakyti: kas turi ausis, tas pats girdi. Tik biologas nežinojo, nuo ko tai priklauso. Jis įsirašė į savo aparatus jų melodijas, klausydamasis su užrašų knygele ir sekundometru. Ir išsivežė į universitetą kelis tuzinus žiogų permatomose, skylučių išvarpytose dėželėse. Jis pažadėjo man parašyti, kai juos ištirs. Lig šiol nieko iš jo negirdėjau.

Černove esi sunkiai pasiekiamas. Tiesą sakant, esi visai nepasiekiamas, ypač jei pats to nori. Tik Malyšiuose turime savo abonementines pašto dėžutes. Jei kas iš mūsų ten važiuoja, tai parveža paštą ir kitiems. Arba nieko neparveža.

Aš niekada neprašau kitų parvežti pašto, nes mano dėžutė nuolat pilna, ir viskas daug sveria. Irina man dažnai siunčia siuntinius. Aleksejus ne. Nežinau, kuriam iš jų esu labiau dėkinga.

Jei visas Irinos siųstų siuntinių dėžes iš Vokietijos sukraučiau vieną ant kitos, iškiltų kelių namo aukštų bokštas. Bet aš tik tvarkingai išlankstau visas tas dėžes ir nešu į sandėliuką. Visi siuntiniai, mano akimis, yra gerai apgalvoti. Rūkytos dešros ir konservai, vitaminai ir aspirinas, degtukai, šiltos kojinės, apatiniai ir rankų plovikliai. Nauji akiniai, akiniai nuo saulės su dioptrijomis, dantų šepetėliai, rašikliai, klėjai. Termometras, kraujospūdžio matuoklis ir įvairių dydžių baterijos. Dar turiu naujutėlių žirklių, lenktinių peiliukų ir mažų skaitmeninių žadintuvų rinkinį.

Visuomet džiaugiuosi sulaukusi vokiško cukraus uogienėms, nes viskas vyksta greičiau, kai nebereikia po kelias valandas kaitinti uogų. Dar man praverčia kepimo milteliai ir prieskoniai su lotyniškais raidėmis, taip pat pupelių ir pomidorų sėklos (pomidorus mėgstu veisti pati) pakeliuose. O pleistrą ir bintus paprastai atiduodu kitiems.

Jau daug kartų rašiau Irinai, kad man nieko netrūksta. Beveik nieko. Jei labai nori, gali man retkarčiais pasiųsti savo krašto gėlių sėklelių, kad susipažinčiau su naujomis gėlių rūšimis. Bet jai juk nebūtina manęs maitinti. Tik vėliau supratau, kad jai šitų siuntinių reikia labiau negu man. Nuo tada jai tik padėkoju ir kartkartėmis išdėstau savo norus, pavyzdžiui, kad norėčiau guminukų arba naujo bulvių skustuko.

O laiškų iš jos laukiu nekantriai. Laiškas man visuomet šventė. Tada nesvarbus net paskutinis laikraščio numeris, bet vis vien nusiperku naują, jei tik važiuoju į Malyšius, nes norisi bent šiek tiek žinoti, kas dedasi pasaulyje. Naujausią laišką skaitau kiekvieną vakarą prieš užmigdama, kol ateina kitas.

Petrovas aiškina man, kad šiandien joks normalus žmogus laiškų nerašo, kad žinios keliauja iš kompiuterio į kompiuterį ir iš telefono į telefoną. O kai kurios net iš kompiuterio į telefoną. Černove nėra telefonų, kitaip tariant, telefono aparatų tai yra, bet nebėra veikiančios telefono linijos. Kai kurie turi mažus nešiojamuosius telefonus, kurie

pagauna ryšį tik tau esant arti miesto. Petrovas tokį turi, jis man parodė. Ir žaidžia su juo visokius žaidimus kaip mažas vaikas.

Kai jis atsikraustė į mūsų kaimą, apvaikščiojo visas gatves, iškėlęs savo telefoną į viršų. „Nėra ryšio, nėra ryšio“, – dejavo jis ir pasiūlė rinkti parašus dėl mobiliojo ryšio bokšto. Bet nieko iš to neišėjo.

Gavrilovai pasakė, jei kas nori bendrauti telefonu, tam Černove ne vieta. Marjos nuomone, tie daiktai pavojingi, nes skleidžia spindulius. O senasis Sidorovas, kuriam mažiausiai šimtas metų, nes jis jau buvo senas, kai aš dar buvau jauna, taigi tas pasakė, kad jo laidinis telefonas veikia kuo puikiausiai, ir Petrovas gali juo pasinaudoti, kaip įprasta tarp kaimynų. Jis atnešė mums savo seną, matyt, kadaise oranžinį telefoną plastikiniu korpusu, rageliu ir diskiniu numerių rinkikliu. Ir pastatė ant stalo tarp dviejų didelių, ką tik nuskintų geltonųjų cukinijų.

Petrovas pakėlė ragelį ir prisikišo jį prie ausies, paskui perdavė ragelį kitiems.

– Sugedęs, – pasakė Marja, perduodama ragelį man, ir aš padėjau jį atgal.

– Nėra ryšio, senoli, – paaiškino Petrovas. – Čia niekur nėra ryšio, supranti. Niekur.

Sidorovas užsispyręs kartojo, kad jis nuolat – ne kiekvieną savaitę, bet beveik kiekvieną – bendrauja telefonu su savo drauge iš miesto.

– Nataša, – paaiškino atremdamas mano skeptišką žvilgsnį, ir bedė pirštu į Marją. – Šiek tiek jaunesnė už šitą.

Vėliau Petrovas stengėsi mane įtikinti, kad Sidorovui ne visi namie. Bet aš tik patraukiau pečiais. Kas jau kas, bet jis tai tegul į kitą akmenį nemeta.

Rymau ant suolo prie savo namo ir matau, kaip pro šalį, pasiramsčiuodamas lazda, žingsniuoja Sidorovas. Šiandien jis atrodo nekaip. Žengia į priekį kelis žingsnius, paskui apsisuka ir iš lėto klibikščiuoja atgal. Paskui sustoja priešais mane, įsiremia į lazdą ir ima visas virpėti. Jei turėtų daugiau dantų, tai jie dabar kaukšėtų.

Paklausia manęs, kodėl nekviečiu jo į vidų. Taigi, pavadinu jį vidun. Mano kambarys, išskyrus voratinklius palubėje, yra švarus ir tvarkingas, svečiai gali bet kada užėti. Aš tam pasiruošusi. Bet Sidorovo apsilankymas netikėtas. Jis įsitaisto ant kėdės, įspraudžia tarp kelių lazdą ir padeda rankas ant stalo. Aš užkaičiu arbatinį.

Sidorovas sėdi apsivilkęs senas pilkas kostiumines kelnes, nunešiotas, bet švarias. Jo kojos kaulėtos, o barzda – susivėlusios ir šiurkšti.

– Dunja, – sako jis. – Aš dabar rimtai.

– Ką rimtai? – klausiu.

– Tuoju pasakysiu.

Neskubinu jo. Arbatinis švilpia, aš įmetu po kelis mėtų stiebelius į dvi arbatos stiklines ir užplikau karštu vandeniu. Sa-vo stiklinės neliečiu, nes noriu, kad arbata atauštų. Sidorovas iškart puola gurkšnoti savo arbatą ir paprašo cukraus.

Ištraukiu iš spintelės senstelėjusį pakelį, kur cukraus gabaliukai jau aptrupėję. Aš nesidedu cukraus, nes grynas cukrus daro žmogų neramų ir nepasotinamą.

Sidorovas įsimeta du gabaliukus į stiklinę ir ima maišyti. Mėtų stiebeliai stiklinėje užtveria jam kelią.

– Aš turiu tau ką pasakyti, – įspėja jis mane.

- Įdėmiai klausau.
- Tu esi moteris.
- Tiesa.
- O aš – vyras.
- Jei taip sakai.
- Susituokim, Dunja.

Aš užspringstu mėtų arbata ir kosėju taip, kad net ašaros akyse ištrykšta. Kol kovoju su kosuliu, jis geranoriškai nusiteikęs stebi mane. Išsitraukiu nosinę, kad nusivalyčiau veidą, ir staiga mane nutvilko mintis, kad jis viską suverčia jau-duliui.

Sidorovas atsikrenkščia.

- Tik nepagalvok ko nors ne taip. Tu man patinki.
- Tu man irgi patinki, – atitariu nevalingai, – bet...
- Tai tada viskas nuspręsta, – sako jis ir stojasi eiti.

Aš trumpam netenku žado. Paskui pasivijusi sustabdu jį prie durų slenksčio:

- Kur taip skubi?
- Einu daiktų atsinešti.
- Bet aš juk nepasakiau „taip“.

Jis atsigręžia ir įdėmiai į mane pasižiūri. Jo akys blyškiai melsvos, kaip dangaus žydrynė virš mūsų kaimo.

- Tai ką tu tada pasakei?

Juokdamasi nusivedu jį atgal prie kėdės ir pasodinusi įbruku stiklinę arbatos į rankas.

- Aš neketinu tuoktis, Sidorovai. Su niekuo. Niekada nenorėsiu.

Ant mano rankos paviršiaus – ten, kur nykštys pereina į plaštaką, yra viena išblukusi tatuiruotė, kurią būdama penkiolikos metų aš pati sau išsibadžiau su adata ir rašalu. Lyg tyčia toji vieta man staiga ima niežtėti. Raidės beveik neatskirsi, ta tatuiruotė dabar atrodo kaip musės nutupėta dėmė.

- O kodėl? – Sidorovo akyse atsispindi vaikiška nuostaba.
- Aš čia grįžau ne sutuoktinio ieškoti.

Jis įsižeidęs šnopuoja. Paskui, sukaupęs visas jėgas, išsitiesia.

- Tu viską ramiai apsvarstyk. Aš galėčiau sutaisyti tau tvorą.
- Kodėl būtent dabar?
- Nes netapsime jaunesni.
- Aš maniau, tu mieste turi draugę.

Jis garsiai įkvepia ir numoja ranka. Jo skubaus atsitraukimo manevro nesustabdysi. Palydžiu jį iki durų ir seku žvilgsniu, kaip jis tolsta keliu, lazda keldamas baltus dulkių debesėlius. Vėjo gūsis išpučia Sidorovo marškinius.

Jį pažįstu visą savo gyvenimą. Tai vienintelis žmogus, be manęs, dar prieš reaktoriaus nelaimę gyvenęs Černove. Kai aš buvau maža mergaitė, jis buvo suaugęs vyras su šeima, tuomet visa galva aukštesnis už mane. Po įvykio su reaktoriumi jis pradingo man iš akių, paskui kažkuriuo metu, matyt, perskaitė laikraštyje, kad aš grįžau į Černovą. Kaip bebūtų, Sidorovas atsikraustė čia antras, o aš niekada taip ir nepaklausiau, kas nutiko jo triukšmingai žmonai ir abiem sūnums.

Aš įsivaizduoju, iš kur tos mintys apie vedybas. Sidorovas yra vyras, savo rūbus skalbia su ūkiniu muilu dubenyje, kai tie nuo purvo jau būna suragėję, o paskui net nepraskalavęs džiausto juos sodelyje. Jo kasdienis valgis – avižų dribsniai, kuriuos dukart per dieną užmerkia atskiestu sterilizuotu pienu, jei jo yra, arba šulinio vandeniui, kai pienas būna pasibaigęs. Šventinėmis dienomis dar įsiberia iš didelių pakuočių su užsieniniais spaudiniais pacukruotų kukurūzų dribsnių arba spalvotų žiedelių su vaisių kvapu. Jo daržovės pūva nepalietos, jis moka jas kuo puikiau auginti savo darže, bet nieko iš jų neišsiverda.

O aš kiekvieną dieną gaminuosi šviežio maisto, be to, ir mano daržas klesti, nepriekaištingai prižiūrėtas.

m

Jau mėnuo, kai nesilankiau Malyšiuose. Šiaip tai manęs nė kiek netraukia ir vėl ten važiuoti, bet baigiasi maisto atsargos – sviestas, aliejus, manų kruopos ir smulkūs raidžių formos makaronai. Išvakarėse pašiūrėje susirandu savo pirkinį krepšį su ratukais, nuvalau nuo jo voratinklius. Vorai spėiai darbuojasi, mums reikia imti iš jų pavyzdį. Ir vėl prisimenu biologą, kaip jis atsargiai su pincetu rankoje rinko voratinklius ir kišo juos į atsivežtą indą. Aš tai nematau tuose tinkleliuose nieko ypatinga – jie visi sidabriniai ir dar kimba.

Paklausiu Marjos, ar jai nieko nereikia iš miesto, tada pasiteirąsiu Petrovo ir susimąstau, ar verta klausti Sidorovo. Bet nusprendžiu neklausti. Gavrilovų irgi neklausiu, o Lenočka neatsako, kai pasibeldžiu į duris. Marja užsisako naujausių laikraščių, mezgimo vilnos ir galybę vaistų, taip pat ir nuo vidurių užkietėjimo. Vilnos jai nevešiu: jos spintoje gyvas velnias skylėtų vilnionių megztinių, kuriuos galima išardyti. Mano krepšys ir taip bus pilnas.

Petrovas paprašo, kad parvežčiau jam gerą naujieną.

– Baik juokus, – sakau jam. – Galiu tau parvežti medaus.

– Nenoriu medaus, – sako jis. – Aš nevalgau medaus, nes tai –bičių vėmalai. Parvežk man verčiau gerą naujieną.

Su juo visada šitaip.

Ryte pabundu prieš penkias. Marjos gaidžio siela tupi ant tvoros ir žiūri į mane smerkiamai, bet bent jau tyli. Aš jai pamojuoju ir imu rengtis kelionei į miestą. Nuo tada, kai aviu žygio sandalus, kurie tikrai patogūs, prieš sukariant ilgesnį kelią man nebereikia kremu teptis pėdų. Apsivelku šviesią palaidinę ir seną sijoną, jis man kiek per laisvas, matyt, numėčiau svorio. Sugraibau iš po skalbinių krūvos pinigų ir įsimetu į mažą piniginę, o šią įsikišu už liemenėlės.

Man nereikia sudaryti jokio pirkinį sąrašo, viską įsidėmėjau. Susmulkinu mažais

gabalieliais agurką ir susidedu į plastikinę dėželę; joje Irina prieš metus atsiuntė sąvaržėlių. Nežinau, kam man sąvaržėlės, bet šita dėželė praverčia. Agurko nebarstau druska, kad kelionėje iš jo neišbėgtų skysčiai. Iš mano pačios keptos duonos buvo likusios tik kelios riekės. Išdžiovinau jas saulėje, nes džiovėsius irgi imsiu į kelionę. Nuo pirktinio miestiško maisto nesijaučiu gerai.

Kelias tolimas – žinau, kad vakare mano švarios kojinės žygio sandaluose bus dulkinos. Kelio galą iki stotelės prieš metus sukardavau per pusantros valandos, dabar tai užtrunka virš dviejų valandų. O prieš porą metų tai numindavau su dviračiu, tačiau dabar man atrodo nesaugu, nes per daug svirinėju. Gavrilovai visuomet važiuoja į miestą su dviračiu, bet niekada neklausia, ar nereikia ko parvežti. Taip yra turbūt dėl to, kad jie vieninteliai kaime gyvena dviese. Jie negali įsivaizduoti, kaip yra, kai gyveni vienas.

Prisimenu Jegorą, kaip mes tuokėmės. Vestuvės iškėlėme dideles, visą kaimą pakvietėme į šventę. Gavau dovanų siauravestuvinį žiedą, o jis jokio, nes taupėme vaikui, kuris augo mano pilve. Aš, jau sulaukusi trisdešimt vienerių, tais laikais buvau nuotaka metuose. Iš pradžių nė neketinau už jo tekėti. Susitikinėjome trejus metus, o paskui staiga, netikėtai mums abiem, pastojau. Jau maniau, kad esu nevaisinga. Ir nors žinojau, kad gali kilti rūpesčių dėl sveikatos, jei vyresnio amžiaus moteris susilaukia pirmagimio, šį nėštumą išgyvenau kaip stebuklą.

Susirašėm civilinės metrikacijos skyriuje, ir kai visi jau buvo pavalgę ir išgėrę, nusiaviau mūsų kieme batelius ir leidausi šokti. Vyrai ėmė dainuoti, švilpti, vienas per kitą šūkauti. Jegoras ištraukė mane iš to sūkurio ir prispaudęs kampe pareiškė, kad nuo šiol privalėsiu avėti batelius. Jis taikėsi su savo sunkiais auliniais batais užminti man ant nuogų kojų pirštų. Ir tada supratau, kad padariau klaidą.

Ant Jegoro nepykstu, tuomet vyrai buvo tokie. Klaida ne ta, kad išsirinkau netinkamą vyrą. Klaida buvo išvis tekėti. Būčiau pajėgusi Iriną su Aleksejumi užauginti ir viena, ir niekas nebūtų nurodinėjęs, kaip man elgtis su savomis pėdomis.

m

Autobuso stotelė vadinasi „Buvęs fabrikas *Auksinis gaidys*“, tai paskutinė 147-ojo autobuso linijos stotelė. Autobusas važiuoja į Malyšius. Už kelių šimtų metrų nuo stotelės namelio stovi fabrikas – apleistas plytinis pastatas su iškilusiais bokštais ir išdaužytais langais. Viduje matyti amžinu miegu užsnūdusios aprūdijusios fabriko mašinos.

Dar prisimenu, kaip žmonės iš Černovo ir kaimyninių kaimų su dviračiais ar autobusais suvažiuodavo į fabriką, kad stotų dirbti prie konvejerio. Fabrikas gamino labai skanius šokoladinius saldinius – iš tamsaus, burnoje tirpstančio šokolado su susmulkintų riešutų įdaru. Saldinius vyniodavo iš pradžių į beveik permatomą popierių, paskui į blizgų ploną popierėlį ir galiausiai į dar vieną popieriaus sluoksnį, ant kurio paviršaus matėsi nupiešta

zuikienė su zuikučiais. Nusipelnę fabriko darbuotojai per Naujųjų metų šventę gaudavo po didelę saldinių dėžę su ypatinga šokoladinių saldinių kolekcija. Vien pagalvojus apie įdarą man tįsta seilės – želė, konjakas, triufeliai su grietinėle.

Per didžiulias šventes nupirkdavau Irinai su Aleksejumi po saują saldinių, o kartą vienas pacientas, kuris, pasirodo, vadovavo fabriko naktinei pamainai, padovanojo man tokią naujametinę saldinių dėžę. Tikriausiai jis pats buvo gavęs dvi. Mums tai buvo didelė šventė.

Dėžutę atidarėme, kaip priklausau, kai laikrodys išmušė dvylika. Pasidalinome saldinius į tris dalis, nes Jegoras jų nemėgo. Tos dėžutės užteko devyniems mėnesiams. Žinojome, kaip panaudoti netgi tuščias dėžutes: iš blizgaus popieriaus išsilankstydavome žaislus naujametei eglei, o saldinių popierėliai su zuikučiais, suspausti tarp knygų, kad išsilygintų, buvo saugomi ir tausojami kaip brangenybės. Be to, vaikai mainydavo savo saldinių popierėlius į kitus, su meškomis, lapėmis ir raudonžandėmis mergaitėmis.

Kai mano vaikai dar buvo maži, neturėjome kur nusipirkti kvepiančios turkiškos kramtomosios gumos, kurią aš dešimtajame dešimtmetyje pirmąkart užuodžiau gatvėje. Ir dabar Černove nėra nei turkiškos kramtomosios gumos, nei netikrų *Chanel* kvepalų ar padirbto konjako, čia nematyti ryškiai dažytų jaunų merginų veidų, išblukintų džinsų, nėra ir trankios muzikos. Černove, man sugrįžus, egzistavo tik tylą ir aš. Po kelių mėnesių atsikraustė Sidorovas, ir taip pamažu namuose viena po kitos vėl įsižiebė šviesos.

Mano prisiminimai apie saldinius pripildė burną seilių. Juk kadaise buvau smaližė, bet šiandien vien nuo minties apie šokoladą mane ima pykinti. Aš kur kas mieliau valgau raudonuosius serbentus iš savo sodo nei šokoladinius saldinius su grietinėlės įdaru. Taip yra dėl mano amžiaus ir sutrikusios kasos veiklos. Išsitraukiu iš kelionmaišio nedidelį buteliuką su užsukamu dangteliu ir nugeriu gurkšnį šulinio vandens.

Sėdžiu ant suolo, nugarą atsukusi į fabriką, ir žiūriu į sausą, vasariškai geltoną kraštovaizdį. Laukai jau keli dešimtmečiai kaip nedirbami, bet jų kontūrai išliko. Kai kur stiebiasi pavienės varpos, kurios metai iš metų pačios išsisėja. Jei toliau paeitum, rastum ir kukurūzų, cukrinių runkelių, net bulvių, kurias nustelbia vešliai išsikerojusios sultingos piktžolės. Šitų švelnaus violetinio atspalvio plačialapių augalų pavadinimo aš nežinau. Mano jaunystės laikais tokių nebuvo.

Stotelės namelis žaliai nudažytas, vis dar švarus. Niekas nesivargina iki čia važiuoti, kad jį apipaišytų. Kitiems ši vieta kelia baimę. Fabrikas stovi vadinamosios mirties zonos pakraštyje, o Černovas dar giliau, jau pačioje zonoje. Galutinė maršruto stotelė žymi ribą. Anksčiau čia patruliuodavo karys su automatiniu šautuvu, vos ne mirdamas iš nuobodulio. O Ukrainoje visai kitaip su šita zona: ten ir spygliuota viela, ir sargybos namelis. Šitaip man papasakojo Petrovas. Bet aš apskritai vis mažiau žinau ir suprantu, kas ten vyksta už sienos.

Mes Černove suvokiam, kad autobusas šituo maršrutu kada nors nustos važinėti. Ką tada darysime, dar nesugalvojome. Gal lig tol atsiras žmogus, kuris iš Malyšių mums pristatins produktus. Petrovas jau bandė tokį surasti, bet nė vienas nesutiko. Žmonės mūsų bijo. Jie, matyt, tiki, kad mirties zona paiso žmonių sukurtų ir žemėlapyje pažymėtų

sienų.

Kiekvieną kart mane apima džiaugsmas, kai iš už horizonto išnyra autobusas.

Laukiau autobuso trumpiau nei valandą, per tą laiką atsikvėpiau ir paklaidžiojau savo mintyse. Tų kelių kilometrų nuo kaimo iki stotelės būdama šitiekos metų negaliu vadinti pasivaikščiojimu. O kai grįšiu su pilnu krepšiu, tai ta kelio atkarpa dar labiau pailgės.

Autobuso vairuotojas važinėja šituo maršrutu jau penkti metai iš eilės. Jo vardas – Borisas, prieš pusmetį jam gimė anūkas. Aš iš tolo teiraujuosi, kaip sekasi jo vaikaičiui. Man tai keblūs klausimai, nenoriu nieko įskaudinti ar užgauti. Borisas atsako prikimusiu balsu, kad mažasis anūkėlis turi gerą apetitą ir auga kaip ant mielių.

Aš su palengvėjimu atsikvepiu.

Jis surenka iš mano delno iš anksto suskaičiuotas monetas, kad būtų be gražos. Transporto įmonės jau trisdešimt metų kaip nekelia bilietų kainos. Užtat Malyšiuose sunkiai įperki stiklinę vandens. Man tai gerai dėl tokios žemos bilietų kainos, mano pensija irgi nepadidėjo.

Atsisėdu į priekį, kad galėčiau pasikalbėti su vairuotoju. Jo pilvas atsikišęs, žemyn nusmukę pečiai ir jo veide kažkas, kas man nepatinka. Kai dirbau felčere, ne sykį buvau kviesta prie tokių vyrų, kurie, ištikti infarkto, tįsodavo pasliki garaže arba prie konvejerio.

Mūsų kelionė truks gerą valandą. Kelias grublėtas, žvirgždas skrieja iš po ratų, riedančių vieškeliu. Mažasis autobusas kratosi, o futbolo klubo gairelė, kabanti ant Boriso veidrodžio, siūbuoja pirmyn atgal.

Žiūriu pro langą, aukštai danguje suka ratą sakalas, paskui tarp medžių sušmėžuoja stirna, vėliau nuliuksi zuikis. Man rodos, žvėrys iš naujo atranda šias vietas. Pakeliui į miestą pravažiuojame du apleistus kaimus. Prie pagrindinio kelio tupi katė ir ištiesusi laižo sau leteną.

Borisas pasakoja man, ką matė per televizorių. Daug politikos Ukrainoje, Rusijoje, Amerikoje. Aš jo nesiklausau. Politika, žinoma, svarbu, bet vis tiek reikia pačiam žinoti, kada tręšti bulves, jei vėliau norėsi valgyti bulvių košę.

Svarbiausia, kad nekiltų karas. Bet tuo pasirūpins mūsų prezidentas. Kartais man visgi pasidaro neramu, kad Irina turi vokišką pasą.

Nuo autobuso nepertraukiamo dardėjimo mano seni kaulai ima vibruoti. Trumpam užsnūstu, o kai pramerkiu akis, mes jau esame miesto centre. Borisas laviruoja tarp purvinių metalinių dėžių autobusų stotyje, kol įvažiuoja į stovėjimo aikštelę.

Man sulig kiekvienu kartu vis sunkiau pakęsti triukšmą Malyšiuose, nors gatvėse vis mažiau žmonių. Ir čia, autobusų stotyje, bus koks dešimt vairuotojų ir apie dvidešimt keleivių eilėje. Bet jie sukelia tokį erzelį, nuo kokio aš jau atpratusi.

Tiksliai žinau, ką man reikia atlikti. Pirmiausia nueisiu į taupomąją kasą, kur Irina man atidarė sąskaitą. Į ją man perveda pensiją. Nors namie ir negaliu nieko pirkti, pasiimu visus pinigus, nes gyvenimas išmokė nepasitikėti bankais.

Taupomosios kasos vestibulyje stovi bankomatai. Skarele ryšinti mergina paklausia, ar man nereikia pagalbos. Man nereikia pagalbos, tik savų pinigų – ir ne iš mašinos, o iš gyvo žmogaus prie langelio. Todėl einu į aptarnavimo zoną. Kol laukiu savo eilės, per blauzdas man traukia šaltas vėjas, visa laimė, kad mūviu vilnones kojines. Kai pagaliau

prieina mano eilė, pirmiausia užsimenu apie šaltį. Mergaitė už langelio, kuri kvepia kvepalais ir kramtomąja guma, atsako didžiuodamasi, kad, taip, jie turi kondicionierių. Pasižiūriu į ją, ji atrodo taip, lyg niekada gyvenime nebūtų laikiusi rankose kolorado vabalą. Paskui pasižiūriu į pašiurpusią odą jos iškirptėje ir perspėju, kad ji persišaldys. Mergaitė atsako, kad jau yra persišaldžiusi, ir pastumia pro langelį mano pensiją, aš ją perskaičiuoju ir perskyrusi į dvi dalis susikišu į liemenėlės kaušelius.

Visada, kai tik paimu savo pensiją, man kyla noras ką nors nupirkti Irinai, Aleksejui arba Laurai. Tik gimus jai, siūsdavau Irinai įvairiausių daiktus – kramtukus, barškučius ir šliaužtinukus, kol supratau, kad niekam šito nereikia. Vokietijoje juk gražesni daiktai. Pas mus gal ir auga didesni pomidorai, bet šliaužtinukai tai geresni ten.

Todėl nustojau pirkinėti nereikalingus daiktus. Dabar taupau pinigus senoje arbatos dėželėje. Kai Laurai sueis aštuoniolika, o tai bus greitai, viską atiduosiu Irinai. Sau pasiliksiu tik atsargai ir laidotuvėms. Paprašysiu dukters iškeisti pinigus į markes arba dolerius ir sukišti į anūkėlės kiaušę taupyklę. Laura – jauniausias žmogus mūsų šeimoje, o jaunam žmogui visada trūksta pinigų.

Irina vis pataiso mane, kad Vokietijoje markių nebėra, bet man sunku įsidėmėti, ką jie turi vietoj markės.

Paskui einu į paštą, pakeliui galėsiu užsukti ir į turgų. Įėjus į halę, mane pasitinka žuvų ir pūvančių daržovių kvapas. Atsiremiu į prekystalį su lydytų taukų gaminiais. Tie skirtingų kvapų debesys nemalonūs mano nosiai. Išsitraukiu ir suvalgau gabalėlį agurko iš savo daržo.

Prekeivis pažvelgia į mane iš viršaus, ir aš pagalvoju, jog jam turbūt nepatinka, kad valgau prie jo stalo savo pačios atsineštą maistą. Tai tikrai nemandagu. Aš pagriebiu savo krepšį ir atsiprašau to prekeivio. Bet jis tik mosteli ranka ir vėl įremia į ma-ne akis. Tada paklausia, ar aš ne baba Dunja iš mirties zonos.

Aš norėčiau paklausti, kaip jis mano, kur pats šiuo metu yra. Bet nepaklausiu. Jei jis prie taukuose keptų savo riestainių jaučiasi saugus, tebūnie. Be to, mane stebina, kad jis mane pažįsta. Niekaip negaliu prie to priprasti.

Jis ištisia man į riebaluotą popierių įvyniotą kepinį ir sako:

– Nuo manęs, už dyką.

Aš nenoriu jo įžeisti, todėl paimu iš jo riestainį, nors ir žinau, kad net vienas vienintelis kąsnis pakenktų mano kasai.

– Ar mes pažįstami? – klausiu jo ir prasižioju, tarsi taikydamasi atsikąsti riestainio. Dar dirbant felčere mane pažinojo daug žmonių iš aplinkinių kaimų. Jei kas nutikdavo, visi važiuodavo pas mane. Bet Malyšiuose jie turėjo savo gydytojus ir seseles. Gal jis iš kurio nors kaimo? Nors atmintimi nesiskundžiu, bet gerai prisimenu tik vaikų veidus.

Aš paklausiu, kas jis toks.

Jis atsako, kad aš jo nepažįstu, tačiau mane Malyšiuose visi pažįsta. Nes visi apie mane kalba. Ir apie kitus sugrįžėlius.

Jis nosisuka ir rausiasi pilnoje laikraščių dėžėje, norėdamas man kažką parodyti. Bet aš sakau, kad nereikia. Aš nenoriu žinoti, ką kas nors apie mane pasakė, tuo labiau parašė. Pastaraisiais metais pas mus vis atvyksta reporterių, jie fotografuoja mūsų sodus ir

uždavinėja klausimus.

– Man reikia eiti, – pasakau ir patraukiu iš turgaus halės.

Riestainį su lydytais taukais dar tvirčiau įvynioju į popierių, paskui į servetėlę. Tada įsikišu į krepšį. Bus Marjai daugiau smako.

Pašto pastato lange matyti didelė iškaba, kad dabar pietų pertrauka. Aš žvilgtelį į laikrodį. Jei prieš vienuoliktą pietų pertrauka, tai ji, be abejo, truks ilgai. Patraukiu į parką ir prisėdu ant suolo, kad atgautų kvapą. Vaikščioti asfaltu – tikras peilis sąnariams, o ir oras čia bjauriai užterštas.

Parkas kaip išmiręs, tik ant pievelės glamonėjasi jauna porė. Aš persėdu toliau, kad jie nesivaržytų, ir vėdinuosi žurnalu, kurį kioske nupirkau Marjai. Tai vienas iš tų užsieninių žurnalų, kuriuos dabar leidžia ir rusiškai. Jų puslapiuose švyti lieknų moterų puošniais drabužiais nuotraukos. Baigiamojoje dalyje yra receptų, bet aš jų nesuprantu. Nežinau, kas yra tahinis, ir nieko nesu girdėjusi apie daugiaryžį. Žinau tik ryžių košę su obuoliais, gal čia koks užsieninis žodis šitai košei pavadinti?

Kiek pailsėjusi, vėl išsiruošu su reikalais. Likusį laiką praleidžiu parduotuvėje. Nusiperku grietinėlės, kuri ir karštyje neprarūgs, sūrio, tušinuką ir popieriaus laiškams, su rožėmis, nes rašysiu Laurai. Dar nusiperku druskos ir penkias citrinas. Parduotuvėje pamatau plastikinių dėžučių su bespalviais grybais, ant kurių užrašyta „importiniai pievagrybiai“, o žodis „importiniai“ išspausdintas didžiosiomis raidėmis ir dar pabrėžtas.

Nusiperku tris bananus ir vieną iš karto suvalgau. Bananais lepinuosi, jie, tiesą sakant, per saldūs, bet labai patogiu juos kramtyti.

Vaistinėje peržiūriu sąrašą su vaistais, kurį gavau iš Marjos. Paprašau man šį bei tą paduoti. Bet kas man atrodo nereikalinga, to neperku. Paskui mano žvilgsnis vaistinėje užkliūva už išrikiuotų vaistų nuo skausmo. Paimu didžiulę pakuotę, dėl visa ko.

Mano krepšys pamažu pilnėja. Sau nedaug ką pirkau. Dėl to gerai, nes daugiau pinigų liks Laurai. Grįžusi prie pašto pamatau, kad iškaba jau nuimta.

Marjos abonentinė pašto dėžutė ir vėl tuščia. Aš jai to nesakysiu, geriau paaiškinsiu, kad šiandien pašte jie buvo griežti, todėl neprileido prie jos pašto be įgaliojimo. Mano pašto dėžutėje guli trys siuntiniai ir penki laiškai. Aš viską tvarkingai susikraunu, kad niekas nesusilankstytų. Jau vėlu. Užuodžiu rūkalus, man reikia skubėti atgal į autobusų stotelę.

m

Kai grįžtu į kaimą, dar šviesu. Vasaros naktys ilgos ir negailestingos, nerimas plevena ore, net pas mus. Pagrindinėje gatvėje nėra gyvos dvasios. Sidorovo lauko durys praveros, už Marjos lango kažkas sukruta. Pastaruoju metu ji prastai miega. Todėl ir ryja spalvotas

tabletes, dėl jų rytais vėlai pabunda, o paskui stiklinėmis akimis spokso į tolį.

Petrovas guli hamake su knyga, o Gavrilovai sėdi priešais savo namą ir žaidžia šachmatais.

Man reikia pailsėti. Miestas išsiurbia iš žmogaus visas jėgas. Pirma sunešu savo pirkinius į vidų, tada atsisėdu lauke ant suolo.

Nusiaunu žygio sandalus, kurie staiga pasidarė per maži, ir man sunku sutramdyti dejonę.

Paskui smaikiu vilnones kojines, kol išlenda mano pėdos. Jei suskaičiuočiau visą laiką, kiek tos pėdos yra šokusios, tikriausiai išeitų ne vieni metai. O jei suskaičiuočiau visus šokių žingsnius, susidarytų daug kilometrų. Apžiūriu nuospaudas su pūslėmis ir geltonus kumpus nagus.

Įmerkiu kojas į kibirą su lediniu šulinio vandeniu. Po vandens paviršiumi pėdų kontūrai atrodo tarsi išplaukę. Maloni vėsa lipa mano kojomis aukštyn, gaivina senas venas ir susitraukusius raumenis.

Iškeliu kojas ir nušluostau frotiniu rankšluosčiu. Mielai nušluostyčiau kiekvieną kojos pirštą atskirai, bet kad nepasiekiu.

Vaikštau basa po namus, lentos šiltos, grindys švariai iššluotos. Įžiebiu šviesą virtuvėje ir užkaičiu arbatinį. Tada sukramtau mažą gabalėlį sūrio, kurį nusipirkau Malyšiuose, užsikąsdama sūriu sausainiu ir raudonaisiais serbentais. Niekaip nesuprantu, kaip sugebėjau išgyventi tuos kelerius metus po reaktoriaus nelaimės mieste ir nepažuvau tiesiog iš nuovargio. Gal tada darbas teikė man jėgų. Žinojau, kad miesto ligoninėje verkiant reikia kiekvienų rankų, todėl nepareika-lavau, kad mane laiku išleistų į pensiją. Man jau buvo arti septyniasdešimties, kai negrįžtamai atsukau nugarą ne vien ligoninei, bet ir miestui. Visam laikui.

Prieš eidama miegoti praplėšiu vieną iš laiškų. Skaityti Irinos laiškų negaliu paskubom ir bet kur. Man reikia atsisėsti, skirti tam laiko, o galva turi būti laisva nuo pašalinių minčių. Nenoriu, kad mane kartais išblaškytų neprašytas beldimas į duris. Tiesą sakant, dabar kaip tik yra tinkamas laiskui momentas. Pasiimu į rankas laišką, kuris buvo išsiųstas paskutinis. Bet kažkas yra kitaip negu visada. Vokas baltas, po užsieniniu pašto antspaudu užrašytas mano vardas ir mano pašto dėžutės adresas, bet ne Irinos chirurgine, beveik vyriška rašysena. Šitos raidės suraitytos ant voko apvaliai ir labai gražiai. Praplėšiu laišką. Aš jau žinau, kad čia nerasiu Lauros nuotraukų, nes vokas plonas ir minkštas. Iš jo iškrenta popieriaus lapas.

Pasilenkiu prie lempos ir užsidedu akinius. Man daužosi širdis. Šiaip tai mano širdis paprastai rami. Bet kai tik pradedu skaityti laiškus iš Vokietijos, ji ima daužytis kaip pašėlusiai. Nurimsta tik nuo tos vietos, kai pasidaro aišku, kad visi yra sveiki ir gyvi ir kad tame laiške nebus blogų naujienų.

Šį kartą skaitau laišką kelis kartus, paskui vėl iš naujo, bet vis vien nieko nesuprantu, ir mano širdis stipriai trankosi. Laiško pabaigoje atpažįstu Lauros vardą. Bet jis parašytas ne rusų kalba. Jei ne mano ankstesnis darbas, tai net nepažinčiau šito raidyno. Darbe kai kurie gydytojai užrašydavo diagnozes lotyniškais raidėmis, o ne kirilica.

Lig pat aušros praguliu nesudėjusi bluosto, vis įkalbinėdama gražiuoju savo širdį.

Tačiau nerimas neslopsta. Girdžiu savo pačios kvėpavimą, jis sunkus, su švilpesiu.

Aš nebijau mirties. Bet tais momentais, kai prarandu ramybę, vėl prisimenu, kaip būna, kai bijai. Ne dėl vaikų. Dėl savęs. Nors gal ir kvaila taip laikytis įsikibus į kūną, kuris savo jau atliko. Bet tokios sekundės kaip ši aiškiai parodo, kad dar nesu pasirengusi. Dar yra darbų, kuriuos reikia atlikti. Žodžių, kurie turi būti užrašyti. Nenoriu apsunkinti Irinos su Aleksejumi daugiau, nei būtina.

Perkratau galvoje, ką neatidėliodama privalau padaryti, kad jausčiausi pasiruošusi. Tai mane šiek tiek nuramina. Jau net nebepaisau savo ankstesnio plano paprašyti Marjos valerijonų. Jei Konstantinas būtų gyvas, dabar užgiedotų. Bet ant tvoros tupi tik jo vėlė ir priekaištingai mirksi.

m

Apsivelku megztinį, įsikišu Lauros laišką į rankovę, ištraukiu kavos paketį iš Irinos siuntinio ir maišelį su Marjos vaistais iš pirkinių krepšio. Dukters laiškai, kuriuos prieš dieną parsivežiau, guli atplėšti ant stalo. Juos skubiai perskaičiau, nors taip nepratusi, vieną po kito, švintant. Ten viskas kaip įprastai – orai, darbas, Europos Sąjunga. Jokio paaiškinimo nei užuominos, kad Laura ruošiasi man rašyti.

Viską pasiėmusi einu pro Konstantiną pas Marją. Jau aštunta valanda ryto. Mano kaimynė pabudusi, bet prastos nuotaikos. Ji sėdi ant lovos su pūkine antklode ant kelių, o jai už nugaros pagalvių kalnas. Apsidairau, akimis ieškodama, kur ožka. Gal ji ganosi už namo.

– Ar tu sergi? – klausiu traukdama lauktuves.

– O ką, gal tu sveika?

Bet iškart nustoja niurzgėti, kai pamato, ką atnešiau. Aš tik džiaugiuosi, kad mes ne ryšio zonoje. Jei Marja žiūrėtų televizorių, jai, be abejonės, prireiktų visko, ką reklamuoja vaistinės. Aš nubrūžinu žalvarinį kavinuką, kurį radau po puodais. Tada suskaičiuoju kavos šaukštelių, nupilu iš kanistro vandens ir viską gerai išmaišau. Užkuriu ugnį ir laukiu, kol užvirs kavinuko su ilga rankena turinys. Sukyla putos, padalinu jas į du mažus puodelius. Pirma putos, tada juoda, stipri kava. Mano ranka šiek tiek dreba, kai pilstau kavą. Ji gražiai atrodo, puodelio paviršius pasidabinęs putų nėrinium.

Marja siurbtelėja kavos ir nusidegina liežuvį. Ji ima plūstis, kad tas viralas toks kartus, jog ir numirėlį prikelt galėtų. Aš labiausiai noriu, kad ji pagaliau išliptų iš lovos. Vakar ji buvo susipynusi savo šviesius plaukus į dvi kasas. Po nakties jos iširo ir išsklido į paskiras sruogas. Man krenta į akis, kad ji beveik nepražilusi.

– Kaip sekėsi mieste? – klausia ji.

– Kaip visada, – sakau aš.

Nors tai netiesa. Tai pas mus laikas stovi vietoje, bet mieste viskas nuolat keičiasi. Iš

tikrųjų tai Malyšiai miršta. Kartais miestai pasikeičia į gera, kad išgyventų. Bet Malyšiai to nesugeba.

Lauros laiškas šiugžda mano rankovėje. Tiesą sakant, norėjau Marjai apie jį papasakoti, bet man neprasiveria burna. Laura taip giliai įaugusi mano viduje, kad neturiu kaip apie ją kalbėti. Toks jausmas, tarsi pravėrus burną visi viduriai ir žarnos laukan išsivoš.

– Tu šiandien kažkokia keista, – prataria Marja, kavoje skandindama ne pirmą cukraus gabaliuką.

Pakylu nuo kėdės, man metas eiti.

– Ei, ei, – sako ji ir čiumpa savo balta minkšta ranka man už sijono, – pabūk dar minutėlę.

– Ar tu moki vokiškai, Marja?

– Kodėl šito klausai?

Tai aišku, kad nemoka. Ji tikriausiai nė neatpažintų, kas čia per kalba.

– Ar tu galėtum vokiečių kalbą atskirti nuo anglų kalbos?

– Ką čia tauški visą laiką?

Vėl atsisėdu.

Apima stiprus jausmas, kad iš Marjos nuotraukos į mane žvelgia jauna mergaitė. Nusivalau nosinaite akis, kad geriau matyčiau.

– Gera. Dar truputį pabūsiu.

Marja išmaukia savo saldžią kavą ir nuleidžia kojas ant žemės. Jos nuogos, o ryškiai raudonai nulakuoti kojų nagai spindi kaip avietiniai čiulpiniai.

– Tu žinai, – sako ji. – Man taip gera, kad tu vėl čia. Kiekvieną kartą, kai išvažiuoji į Malyšius, mane suima klaiki baimė, kad negrįši.

m

Būna dienų, kai mūsų gatvėje mirusieji mina vienas kitam ant kojų. Jie šneka vienas per kitą nesuprasdami, kokias nesąmones tauškia. Balsų maišatis kybo virš galvų. Bet būna dienų, kai jie visi dingsta. Kur juos tada nubloškia, nė nežinau. Gal sužinosiu, kai tapsiu viena iš jų.

Atpažįstu Mariną ir Anią, Sergejų, Vladį ir Olią. Ir senąjį likviduotoją dryžuotais marškiniais. Jis pasiraitojęs rankoves, jo rankos raumeningos, batai nuvalyti, blizgantys. Jis buvo tikras puošėiva iš pradžių, kai atsikėlė. Bet greitai numirė.

Kūdikis, kuris septyni mėnesiai po reaktoriaus nelaimės negyvas gimė ant mano rankų. Suvyniojau jį nenupraustą įaudeklą ir padaviau motinai. Ji gimdė senoje ūkininkų troboje, o ne gimdymo namuose. Todėl turėjome į valias laiko, niekas netrukdė. Tėvas nusigrėžė ir išėjo iš kambario, o motina atvertusi audeklo kraštą šypsojosi. Aš žinojau, ką šita šypsena reiškia. Ji irgi greitai ten keliaus, todėl ir nejaučia išsiskyrimo skausmo.

Maža mergaitė rusvomis kasomis. Jai nebuvo skirta lengva mirtis, aš būčiau jai ko nors davusi, kad pasidarytų lengviau, bet man neleido. Visa šeima purtė mane ir daktarą, reikalaudami dalykų, kurie ne mūsų valioje, ir vaidijosi tarpusavyje dėl smulkmenų.

Tai mano mirusieji, kurie paskui mane atkeliavo į Černovą. Dar yra tuzinas kitų, kurie jau seniau čia buvo su savo katėmis, šunimis ir ožkomis. Šis kaimas turi savo istoriją, ir ji susipynusi su mano asmenine istorija kaip dvi vienos kasos sruogos. Gerą kelio atkarpą mes einame drauge. Aš visuomet pasveikinu mirusiuosius vos linktelėdama galvą, bet nejudindama lūpų.

Pagrindine gatve atžingsniuoja vyras su maža mergaite, anksčiau jų nesu mačiusi. Jis nešasi kuprinę ir paskui save tempia mažą lagaminą. Jo kojos apautos raudonais šventadieniniais batais. Pasveikinu juos galvos linktelėjimu, kaip ir kitus mirusiuosius, bet staiga susigriebiu, kad jie nemirę.

Sustoju prieš juos, jie irgi. Mes žiūrime vienas į kitą. Pas mus neatvyksta atsitiktiniai lankytojai, jei neskaičiuosime filmuotojų, fotografų ir biologų. Ir dar viena medicinos seselė iš miesto, kuri kas antri metai čia atvažiuoja, nes nori pamatuoti mums kraujo spaudimą ir paimti kraujo mėginius.

Paskutinį kartą ji lankėsi prieš septynis mėnesius, tąkart jau be žalingą radioaktyviąją spinduliuotę sulaikančių apsauginių drabužių, bet su baltu chalatu, užsitępusi per daug skaistalų ant savo nenatūraliai baltai nupudruoto veido. Ji pasistatė savo seną žiguliuką pagrindinėje gatvėje ir nusitempė paskui save lagaminą su įranga. Petrovas jai prieš pat nosį užtrenkė duris, Sidorovas apsimetė, kad jos nemato ir negirdi, Lenočka droviai šyptelėjusi paprašė prie jos nesiliesti. Tik Gavrilovai ir Marja apipuolė vargšę moterį ir nepaleido jos tol, kol ji neapčiupinėjo jų kepenų ir nepatikrino regos. Kai ji gerokai nusikamavusi pasibeldė į mano namo duris, aš ją įleidau ir pasiūliau arbatos. Jos neramus, bėgiojantis žvilgsnis ir prastas cheminis priminė mane pačią prieš keturiasdešimt metų.

Kas čionai atsikrausto, paprastai gyvena ligi tol, kol ateina laikas kraustytis į tą mažą žemės lopinėlių prie buvusios mokyklos. Mergaitė turbūt serga nepagydoma liga.

Aš, matyt, net sulaukusi šimto vis dar nebūsiu išmokusi į visa tai žiūrėti ramiai. Įremiu į mergaitę tokį įdėmų žvilgsnį, kad ji vos nepravirksta. Tada pasakau savo vardą ir paklausiu, ar jiems nereikia pagalbos.

Vyras nenori prisistatyti vardu. Jis kitoks nei visi, kuriuos esu lig šiol sutikusi. Jis – miesto žmogus, ne iš Malyšių. Matyt, iš sostinės. Viskas, pradedant batais, švariai nuskustu veidu ir baigiant jo kalbėjimo maniera, rėkte rėkia, kad ne čia jam dera gyventi. Aš nesu iš tų, kurie tuoj puola kitų gailėtis. O jis ir elgiasi taip, kad sunku pajusti jam gailęstį. Mergaitė vardu Aglaja. Vadinasi, tiesa, ką Marja sakė, kad mažos mergaitės sostinėse šiandien vadinamos senoviniais moterų vardais.

– Aglaja – vadinasi, Glaša, – sakau aš.

Mažoji nusišypso ir jos rankelė, paleidusi tėvo ranką, nusičiumpa manąją. Šiaip neatrodo, kad ji būtų labai patikli. Gal aš jai ką nors primenu. Iš pažiūros ji sveika, rausvi skruostai, tamsios garbanos, tik akys liūdnos ir šypsena kreiva.

– Mačiau jus per televizorių, – sako jos tėvas, tarsi man tai būtų labai reikšminga

naujiena.

Aš veduosi mažąją Glašą prie namo, kurį noriu jiems aprodyti. Pati vos ten neįsikrausčiau, bet jis vienam žmogui per didelis. O jiems tai reikia dviejų kambarių, negerai, jei mergaitė ir tėvas turės dalintis tuo pačiu kambariu. Jaučiu, kaip kaimo gyventojų akys seka mus, kol pasiekiame pagrindinės gatvės galą.

Namas, apie kurį galvojau, mėlynai dažytas. Glašos akys ima žibėti, ir mano širdis suminkštėja. Prisivertusi paleidžiu jos ranką, bet mergaitė laikosi į mane įsikabinusi.

– Ar čia yra tekantis vanduo?

Atsakau nežiūrėdama mergaitės tėvui į akis:

– Čia niekas neturi tekančio vandens. Šulinys – kitame gatvės gale. Kai kuriuose kiemuose yra šulinys, bet čia ne. Tačiau elektra atvesta. Be to, jūs turėtumėt krosnį, galima apšildyti namą ir išsivirti valgyti. Nežinau, kiek laiko...

Aš pažvelgiu į mergaitę ir nutylu. Žiemą Černove ne taip lengva kaip vasarą. Bet ar jie tada vis dar bus dviese.

– Aš juk irgi nežinau, – prasitaria vyras.

Jis žengia pro vartus. Mergaitė, paleidusi mano ranką, nuseka jam pavymui. Ji laksto po sodą ir aš nejučia prisimenu žaidžiančius Iriną ir Aleksejų. Šitame name anksčiau gyveno senyva moteris, ji kaimo vaikams leisdavo smaguriauti avietėmis. Turėjo įsiveisusi ne tik raudonų, bet ir geltonų aviečių. Irina kartais man parnešdavo aviečių, atsargiai sugniaužusi delną, kad nesutraiškytų minkštų uogų. Geltonos didžiulės avietės spindėdavo ant delno. Bet jos nebuvo ypač saldžios.

Glašos tėvas eina į namą ir nori iš vidaus atidaryti langus. Jam tenka kažką gerokai papurtyti ir patąsyti, ir štai pagaliau pro langą išlenda patenkintas jo veidas. Tada vėl pradingsta. Iš vidaus sklinda triūsus barškėjimas, kažkas subilda, nukrinta, paskui jo viršutinė kūno dalis vėl išnyra virš lango rėmo. Jis atrodo taip, tarsi būtų įrėmintas paveiksle.

– OK, – sako vyras. – O ko nors geresnio nėra?

Jei būdama savo metų vis dar stebėčiausi žmonėmis, tai man neliktų laiko net dantims išsivalyti.

– Ne, – sakau aš. – Tai pats geriausias namas pagal savo dydį, įrangą ir būklę.

Jis, regis, nustebo, kad aš moku kalbėti ilgais sakiniais.

– OK, – vėl sako jis. – Ar namas priklauso jums?

– Ne, – sakau aš. – Bet jūs galite čia apsigyventi.

– O ar nebus taip, kad kas nors paskui pareikalaus iš manęs nuomos atgaline data?

Manęs jo įtarumas nepiktina. Kai kalbama apie reaktorių, negalima niekuo pasitikėti. Neseniai mūsų krašte įvyko toks skandalas: radioaktyviąja spinduliuote užterštų kaimų gyventojams buvo pažadėtos kompensacijos už paliktus namus, jei jie išsikraustys gyventi kitur. Ir kai kas nurodė tokią savo namo vertę, kokia net tuomet būtų buvusi nepamatuotai didelė, jei jų troba būtų stovėjusi pačioje Raudonojoje aikštėje. Tarnybos uždėjo patvirtinančius antspaudus ir susižėrė didelę dalį kompensacijos sau į kišenę. Taip ar panašiai man papasakojo Marja. Tada apsidžiaugiau, kad mano namas priklauso man ir popieriuje. Be to, mano sąžinė švari, o tai su amžiumi darosi vis svarbiau.

– Čia niekas be reikalo nesilanko. Kokiais keliais pas mus patekote?

– Mus atvežė. Bet neprivežė iki kaimo. Vairuotojas išsigando.

Aš linkteliau galva. Mergaitė tuo tarpu aptikusi sode aviečių kemša jas į burną.

Vyras stebi ją pro langą.

– Ar uogos čia radioaktyvios?

– O jūs žinote, kur esate?

– Taip, taip, – sako jis. – Dar ir kaip žinau. Jūs nemėgstate kvailų klausimų, ar ne, baba Dunja?

Man reikia namo, bet kažkas mane laiko lyg pririšęs. Pagaliau per jėgą pajudu namų link.

– Paskutinis klausimas! – šaukia jis man pavymui. – Kur čia galima nusipirkti valgyti?

Aš atsisuku. Nors man ir atrodo, kad lėta mirtis badaujant yra palyginus švelnus mirties būdas, bet ne mano valioje tai spręsti.

Vyras laukia atsakymo. Jis nepratęs laukti. Jo lygus veidas nekantriai trūkčioja.

– Malyšiai. Daržas. Atsargos. Kaimynai.

Tada apsisuku ir pagaliau einu namo.

m

Darbas išmokė mane, kad žmonės visada ir be išimties daro tik tai, ką patys nori. Jie klausia patarimų, bet iš tiesų jiems nereikia svetimų nuomonių. Iš kiekvieno sakinio jie išsifiltruoja tik tai, kas jiems patinka. Į kitką nekreipia dėmesio. Aš išmokau nedalinti patarimų, jei manęs neprašo.

Sulaukiu vakaro. Pats laikas laistyti agurkus ir pomidorus. Aplink geltonus cukinijų žiedus dūzgia bitės. Po reaktoriaus jau seniai nemačiau čia bičių, mat gyvūnai po nelaimės elgėsi skirtingai. Aš savo pomidorus apdulkindavau pati, su mažu šepetėliu rankoje. Ir štai ši po žiedo taurelę ropojanti bitė gal ir yra ta geroji naujiena, kurios taip laukia Petrovas. Jei būčiau jaunesnė, išrėkčiau ją garsiai. Nusprendžiu apie tai parašyti Irinai. Ir Laurai.

Paskui iš šviežių aviečių lapų verdu arbatą. Nusigręžusi nuo viryklės, pamatau kambario gilumoje sėdintį Jegorą. Man gaila, kad negaliu pasiūlyti jam arbatos. Arbatą gerti dviese smagiau. Tai turbūt vienintelis dalykas senatvėje, kai drauge būti yra maloniau nei vienam. Kartą iš mandagumo padėjau arbatos puodelį ir jam, tik paskui susigaudžiau, kad nėra prasmės.

Jegoras spigina į mane savo tamsiomis akimis. Aš susigėstu. Po jo mirties pasenau. Dabar jis galėtų būti mano sūnus. Tai kam čia mane akimis išrenginėti.

Po kurio laiko neapsikentusi sakau:

– Ko taip spoksai?

Jis atsiremia.

- Man patinka į tavo žiūrėti.
- Ar tu moki kokią kitą kalbą, išskyrus rusų?
- Suržiką*.

* Suržikas – tarmė, kurioje susipynę ukrainiečių ir rusų kalbų elementai (vert. past.).

- Tai čia tik šnekta. O mokykloje nesimokinai kalbų?
- Mums mokykloje nebuvo užsienio kalbos pamokų, – dėsto jis ramiai žiūrėdamas kiaurai per mane. Tikriausiai mato net Lauros laišką mano rankovėje. Esu dėkinga, kad jis apie tai neužsimena.

- Ar matei mūsų naujuosius gyventojus?

Jis pakelia vieną antakį.

- Tas tipas tikras šiknius.

Aš jam neprieštarauju. Nors netikiu, kad būna gerų arba blogų žmonių. Aš, pavyzdžiui, nežinau, kuriai rūšiai pati priklausyčiau. Kai dar buvau jauna, taip stengiausi būti geru žmogumi, jog net tapau kitiems pavojinga. Buvau labai griežta savo vaikams, norėjau, kad jie užaugtų dorais ir darbščiais piliečiais. Dabar gailiuosi, kad daugiau jų nepalėpindavau. Bet lepintojus mūsų laikais smerkė, nes šitaip tik ištižėlius ir plevėsas užauginsi. O nuo to norėjau savo vaikus apsaugoti. Ypač griežta buvau Aleksejui, nors man ir dilgčiodavo širdį.

- Ta mergaitė mirs, – sako Jegoras.

Pakeliu nuo puodelio akis. Tai aišku, kad mirs. Visi mes numirsime. Kai kurie anksčiau, kiti vėliau, o vaikas, kuris čionai atsikrausto, tikrai ilgai neišbus. Vaikai yra gležni ir jautrūs. Tik tokie seni krienai kaip Marja ir aš taip ilgai traukia. Mūsų net mikrobanginė nesuminkštins.

- Jis nužudys ją savomis rankomis, – Jegoras iškalbingai žvelgia pro langą.

- Kuo jis kaltas, kad ji serga, – negaliu pakęsti, kad net numiręs jis dedasi protingesnis už mane.

- Tuo ir kaltas, kad atvežė ją čionai.

Ir tada aš palengva imu gaudytis, kur link jis suka, nes ir pati visą laiką tą nujaučiau.

- Tu manai, ji neserga?

Jei taip anksčiau, dabar jis spjautų ant žemės. Bet jis tik patraukia pečiais.

- Dar ne. Bet viskas gali greitai pasikeisti.

- Kodėl gi tėvas turėtų šitaip elgtis su savo vaiku?

- Tėvas, – dabar jis visgi nuspjauna. – Juk pati viską gerai žinai apie tėvus. Koks gi tėvas buvau aš?

Dabar mano eilė mandagiai patylėti. Dauguma kaimo moterų, kurias pažinojau, augindamos savo vaikus vienos bū-tų tik padariusios jiems paslaugą ir išvengusios nuolatinio klupčiojimo už girta vyro aulinių batų.

Bet tai nėra gerai. Giliai viduje tikiu, kad žmogui geriausia gyventi poroje. Ypač kai yra savos užduotys. Šeima yra dviejų reikalas. Vyro man labai trūko, dar tada, kai jis buvo gyvas, nesvarbu, ką aš garsiai sakydavau. Dabar jis čia, bet po laiko.

- Tu kažką žinai, – sakau jam.

- Jį paliko žmona. Ir jis nori jai atkeršyti, – sako Jegoras.

Aš vis pamirštu, kiek man metų. Vis, būna, nustembu, kad mano sąnariai braška, o rytais traukia prie žemės. Mane stebina ir tas svetimas raukšlėtas veidas subraižytame veidrodyje. Bet dabar, kai skubu pagrindine gatve, netgi bėgu, vėl jaučiuosi lengva. Dar lengvesnis jautiesi tikriausiai tik numiręs. Atplėšiu vartelius, perbėgu sodą ir imu daužyti kumščiu į medinio mėlynai dažyto namo sieną.

Netrukus durų rėmuose pasirodo vyras, jis mūvi džinsus ir avi sportbačius. Ant pečių užtempti marškinėliai su užsienietišku užrašu.

– Ko nori? – Jis persigandęs žengia žingsnį atgal. Aš staigiai įkišu savo koją į tarpdurį, kad man neužtrenktų prieš nosį durų.

– Tu atsivežei sveiką vaiką?!

Jis bando su sportbačiu išstumti iš tarpdurio mano žygio sandalą. Mes dvėkuojam kaip du šernai per sueitį.

– Gal visai proto netekai? – girdžiu save sakant.

– Geriau rūpinkis savo protu.

– Tave žmona paliko, kuo dėta mergaitė?

– Ką čia paistai?

Jis spiria man į koją. Susverdėju, šiek kiek atsitraukiu, bet išsilaikau ant kojų. Jegoras stovi man už nugaros, bet negali niekuo padėti.

– Privalai TUOJ PAT ją iš čia išvežti! – daug metų nesu šitaip rėkusi. – Ji visiškai sveika!

– Kas čia iš mūsų visiškai sveikas?

Jis žengia per durų slenkstį ir artinasi prie manęs. Aš puolu įtikinėti, kokia miela jo dukrelė, tegul tik jis keliauja su ja kuo toliau. O jei nėra kitos išeities, gali gultis ant bėgių, bet prieš tai privalo savo vaiką saugiai parvežti namo. Jo veidą perkreipia grimasa. Jis pastumia mane, aš susvyruoju, bet išsilaikau įsikabinusi už jo marškinėlių. Jis trenkia man per ranką. Sausas garsas, plyšta medžiaga, o gal kažkas mano viduje, paskui jo kumštis pataiko man į šonkaulius. Stipriai suskausta, bet skausmo nebijau. Aš tik bijau bejėgiškumo.

– Ką tu išvis žinai? – sušniokščia jis ir smogia man į petį.

Šį kartą nugriūvu. Guliu ant žemės, o danguje šviečia Didieji Grįžulo Ratai, nes naktis pasitaikė be debesų. Jo veidas iškreiptas, jis spardo man į šoną. Paskui jo rankos apvijusios sugniaužia mano kaklą. Išgirstu savo švokštimą. Niekada nepagalvojau, kad įmanoma išlikti tokiems tyliems, kai vienas žmogus žudo kitą.

Jegoras stovi už jo nugaros ir verkia.

Kas įvyksta paskui, iš pradžių nesuvokiu. Sausas trakstelėjimas tarsi iš niekur. Vyras, kuris nepasakė man savo vardo, atsitiesia ir susvirduliuoja. Gal sekundę jis stovi persikreipęs, tarsi būtų ką išsinarinęs. Paskui susmunka ant žemės, visai netoli manęs.

Nevalingai prapliumpu raudoti. Kai stiprus vyras netikėtai nuvirsta šalia, baisiai išsigąsti. Noriu pakilti nuo žemės, todėl pasiverčiu ant kairiojo šono, paskui ant pilvo. Tada atsiklaupiu ir nuropoju prie vyro, kuris vis dar guli.

– Kas yra, pone?

Jis drykso kraujo klane veidu į žemę, o jo galvoje styro kirvis. Aš pasižiūriu į Jegorą. Jis laiko iškėlęs abi rankas į viršų tarsi sakytų: „Pati matai, aš be ginklo.“ Dejuodama iš

skausmo atsiklaupiu ir mano žvilgsnis lėtai perskrodžia tamsą, o iš jos išnyra pažįstami kontūrai.

– Petrovai, – sakau aš. – Petrovai, parše tu.

Jo veide atsispindi pamišėlio šypsena, o žvilgsnis klaidžioja tulumose. Jis atrodo kaip vaikščiojantis nakviša. Nusipurto ir bando pastatyti mane ant kojų, nuo ko mane nutvilko dar aštresnis skausmas.

– Kodėl tu su juo mušeisi, baba Dunja?

– Nenorėjau, kad jis čia liktų.

– Ar jis nemokėjo elgtis? Nerodė pagarbos?

– Pats matei.

Atsistojau, o jis klūpo prieš mane ir daužo dulkes nuo mano sijono palankų.

– Man labai gaila, kad suėdžiau tau šią gražią naktį, bet, atrodo, aš jį užmušiau.

Per savo gyvenimą esu regėjusi daugybę žaizdų, todėl negaliu su juo nesutikti.

– Klausimas paprastas, – sako Petrovas. – Ką su juo darom?

– Dabar, – išstenu, prilaikydama skaudančius šonkaulius, – kalbam ne apie jį.

m

Mergaitė sėdi tamsoje savo lovoje ir mirksi. Mūsų purvini, kruvini veidai turėtų kelti jai šiurpią baimę. Bet ji drąsiai sėdi, neverkia, o pasižiūrėjusi į mane beveik nustoja mirksėti. Be abejonės, aš jai kažką primenu.

– Dabar keliausim pas mane, Glaša, – sakau stengdamasi, kad ji nepastebėtų mano sumišimo. – Tavo tėtis yra truputį iškritęs iš rikiuotės.

Ji nieko neklausinėja apie jį, o tai geras ženklas. Šiaip, aišku, blogas, bet šią akimirką labai geras. Ji iš lėto išrėplioja iš lovos, švari mergaitė su raudonai taškuotais naktiniais. Jos mažas lagaminas guli atidarytas ant grindų, o ant pagalvės sėdi pliušinis ilgauodegis žvėrelis.

– Rytoj ryte važiuosi namo, – sakau aš.

Tiesą sakant, šiąnakt būtų dar geriau, bet aš ne stebukladarė.

Paimu mergaitę už rankos. Ji nepastebi, kad einame pro jos tėvo lavoną, kuris kaip kalnas dunkso tamsoje. Veduosi ją pas save.

Petrovas neša mergaitės lagaminą ir be perstojo man kažką aiškina. Jo kalbėjimas varo mane iš proto. Įsivaizduoju, kaip radioaktyvūs spinduliai skverbiasi per Glašos odos poras. Savo žaizdas pamirštu.

– Aliuminio folija, – ištariu garsiai. – Jei kas gali padėti, tai aliuminio folija.

– Kas čia tau turės aliuminio folijos?

– Aš. Aš turiu folijos.

Mano namuose iš tikrųjų jos yra, Irinos dėka. Ji yra daug ko atsiuntusi virtuvei: vokiškų

praktiškų reikmenų, kokių čia anksčiau nebūdavo. Kepimo popieriaus, kad galėčiau kepti pyragus, netepdama riebalais skardos. Silikoninių formelių pyragėliams, kuriems kepti anksčiau naudodavau išplautas konservų dėžutes. Ir geros, tvirtos korinės aliuminio folijos.

– Glaša, – sakau aš. – Dabar tau bus labai keista.

Ši mergaitė turbūt turi seną sielą. Ji mažai kuo stebisi. Aš paklausiu, ar ji žino, kuo mūsų kaimas ypatingas. Ji papurto galvą. Gal taip ir geriau. Esu regėjusi žmonių, kurių oda nusvilo vien tik įsivaizdavus, kad jie liečia įkaitusį daiktą. Jei mergaitei papasakosiu apie radioaktyvius spindulius, ji neišgyvens nė mėnesio.

– Čia toks žaidimas, – aiškinu jai. – Jis turbūt pasirodys tau kvailas, bet užtat būsi sveika, užaugsi didelė ir susilauksi penkių vaikų su puikiu vyru.

Ji juokiasi, šitoks žaidimo pristatymas ją pralinksmino. Aš vynioju aliuminio foliją, Petrovas man padeda. Surandu Glašos lagamine pėdkelnes, marškinėlius ilgomis rankovėmis ir paprašau juos apsirengti, nes noriu, kad apsauginis šarvas nesubraižytų odos. Paskui mažylė išskečia į šalis rankas ir kojas, ir mes apvyniojame jas sidabrine folija. Glaša kikeną. Pasijuntu slapčia dėkinga, kad jos toks malonus būdas. Ji neverkia ir neužsidaro savyje. Net jodo tabletę iš mano namų vaistinėlės praryja nė nesumurmėjusi. Jei ji visiems tokia paklusni, tai man jau beveik baugu.

Mergaitė nesiskųsdama užmigo mano lovoje, prieš tai pasivarčiusi aliuminio folijoje pirmyn atgal. Aš guliu apsunkusi šalia jos nesudėdama bluosto ir stengiuosi negiliai kvėpuoti, kad mažiau skaudėtų šonkaulius. Taip miegodavau šalia Irinos ir Aleksejaus, kai jie buvo maži. Jiems patikdavo prisiglausti prie mano kūno, kuris buvo didelis ir platus, o aš minkšta ir jaukiai šilta. Jegoras tą irgi mėgo.

Švelniai kaip mažas paukštelis svetima mergaitė kvėpuoja mano lovoje. Petrovas vėl supasi hamake savo sode, o Jegoras vaikščioja kaip šmėkla tarp apleistų sodybų ir liūdi dėl to, ko jau nebesugrąžinsi.

m

Man gėda, bet reikia pasakyti teisybę: kaip tyčia šį svarbų rytą aš pramiegu. Tik pramerkusi akis pastebiu, kad lova šalia manęs tuščia. Jei dabar strimgalviais pulčiau iš lovos, man neabejotinai tektų likusias savaitės dienas ropoti keturpėsčiai. Tam aš per sena. Tarškesys išduoda kryptį, kur link pasukti galvą. Glaša ridinėja ant lentinių grindų senas sagas, kurias, matyt, rado stalčiuje. Kilimėlis prie lovos sudaro riedančioms sagoms natūralią kliūtį. Aliuminio folijos draiskalai karo nuo mergaitės paskiromis skiautėmis.

Aš išsyk strykteliu iš lovos, bet geliantis skausmas akimirksniu sugrąžina mane ant čiužinio, ir aš užspaudžiu dejonę.

- Tau reikia saugoti foliją, mano aukseli.
- Ji suplyšo.
- Matau. Nieko tokio, padarysim tau naujus šarvus.

Mane pagauna varginantis kosulys, nes kaklas visas subjaurotas po vakarykščio smaugimo.

Tik baigusi iš naujo ją rengti folija, išgirstu beldimą į duris. Paskubomis apsirišu kaklą skarele, kad pridengčiau smaugimo žymes. Tada praveriu duris. Priešais mane stovi Gavrilovai, abu išėję iš veido. Žiūri į mane taip, tarsi aš būčiau jiems prie sodo vartelių slapčia prikakojusi.

- Baba Dunja, - sako Gavrilova, tuo tarpu jos vyras prisipyręs tyrinėja mano kambarį. - Mūsų nuomone, jūs pirma turite tai sužinoti.

Aš stumiu Glašą sau už nugaros, tarsi galėčiau šitaip apsaugoti ją nuo visų pasaulio baisybių.

- Naujasis gyventojas guli savo sode su perpus perskelta kaukole, - tiksliai ir piktdžiugiškai praneša kaimynė.

- Mano tėtis? - netikėtai įžvalgiai paklausia Glaša man iš už nugaros.

- Ne, kitas žmogus, - atsakau mechaniškai.

- Bet kur yra mano tėtis?

- Jis turėjo staiga išvažiuoti, širdele.

Ji tuo patiki. Bet kuriuo atveju ji nebeužduoda daugiau jokių klausimų ir atsiklaupusi ima rinkti išbarstytas sagas.

- Ko jūs iš manęs norite, Lidija Iljinična?

Ypatingais atvejais mes kreipiamės viena į kitą vardu ir tėvavardžiu. Dar nesame gėrusios bruderšafto, todėl nesituojam.

- Ant jo jau tupi musės, - sako Gavrilovas, priekaištingai žiūrėdamas į mane.

Nepraėjus nė dešimčiai minučių jie jau sėdi ant mano lovos ir geria afrikietišką kavą, kurios iš Vokietijos man atsiuntė Irina. Gavrilovai mažiausiai dvidešimt metų už mane jaunesni, bet kažkodėl įsitikinę, kad numirėlis sode yra mano reikalas, o ne jų. Kodėl jie taip mano, man lieka neaišku, kol Gavrilovui neišsprūsta:

- Jūs juk kaimo seniūnė.

- Neplūskite manęs.

- Suprantu, jūs labai užsiėmusi, baba Dunja, bet tai tiesiog nehygieniška.

Po dešimties minučių į mano namus prigužėjo tiek žmonių, kad net išsiunčiau Glašą į lauką pažaisti. Labiausiai norėčiau būti su ja, bet visi choru šneka ir man ką nors pasakoja. Net Lenočka atėjo. Kiekvienas jaučia pareigą man pranešti, kad naujasis gyventojas su kirviu galvoje guli sode. Visi žiūri į mane tarsi tikėdamiesi, jog mano burtų galia jis gali išnykti. Ir tos musės. Ir visi tokie susijaudinę.

Man pačiai per tą sumaištį kaip reikiant įskausta galva. Mes Černove įpratę palikti vieni kitus ramybėje. Kartais vieni pas kitus apsilankome, bet niekuomet nesueiname visi vienu metu. Tarp mūsų galioja tylus susitarimas, kad kiekvienas savo problemas turi spręsti pats, nekvaršindamas kitiems galvos. Aš, pavyzdžiui, nemojuoju Lauros laišku ir nešaukiu: „Kas man pasakys, kas čia parašyta? Kas sugebės atskirti, ar čia anglų kalba,

ar vokiečių?“

Bet dabar mus suvienijo bendra bėda. O ant jos tupi musės.

Kažkuriuo momentu ateina Petrovas. Visi šiek tiek pasitraukia užleisdami jam vietas: jie jaučia jam pagarbą, nes jis gyvena arti mirties objekto. Petrovas, matyt, nesitikėjo rasti pas mane tokios grūsties, todėl sutrikęs dairosi į šalis. Jo veide parašyta: „Pasakyk, ką man dabar daryti.“ Aš atsidūstu. Šonkaulius gelia vis stipriau, bet nėra reikalo apie tai pasakoti kitiems. Tik uždedu ant jų ranką.

– Petrovai, – sakau garsiai, – tik nepradėk ir tu pasakoti, kad sode kažkas guli.

Tas užčiaupęs burną stengiasi išskaityti man iš veido, kur link suku.

„Sėskis ir pašūkauk drauge su kitais, – bandau pasakyti jam akimis. – Aš tavęs neišduosiu. Kiti juk nematė, kad tai buvai tu.“

Sukilęs klegesys netyla.

– Mums reikia iškviesti greitąją!

– Automobilį lavonams vežti, – droviai patikslina Petrovas.

– Mums reikia į Malyšius!

– Ko mums ten? Ten visi prasigėrę ir korumpuoti.

– Šitokio kelio pėsčiomis aš nesukarsiu.

– Kas iš mūsų geriausiai laikosi ant kojų?

– Aš jau praktiškai miręs.

– O man prieš penkerius metus buvo susikaukę vandens plaučiuose.

– Man širdis stoja, jei paeinu daugiau nei tris žingsnius.

Silpniausiai iš visų jaučiasi raudonskruosčiai Gavrilovai. Pabaigoje išaiškėja, kad visi mane laiko esant geriausios formos.

– Tai jums iš tiesų užteks įžūlumo senai moteriai, kurios viena koja jau grabe, užkrauti tokią užduotį? Kur jūsų sąžinė? Aš ką tik buvau Malyšiuose. Antrąkart tokios kelionės nepakelsiu.

– Nusiramink, baba Dunja, – įsiterpia Petrovas. – Aš nuke-pėstuosiu. Tu labai išblyškusi. Eikit visi lauk, jai reikia prigulti.

Gavrilovai pasikelia nuo mano lovos, bet paskui vėl klesteli atgal. Tiriamai pasižiūriu į peršviečiamą Petrovo veidą. Jis garantuotai šiandien nieko nevalgė, vakar tikriausiai irgi ne. Jo akys žiba ir paskiri plaukai stėro ant galvos. Nereikia būti mediku, kad suprastum, jog toli nenueis.

Staiga sumoju, kad keliauti teks man. Pasiimsiu su savimi Glašą: jei pėdinsiu palengva ir negiliai kvėpuosiu, gal pavyks. Būtinai turiu pailsėti, bent penkiolika minučių, kad prikaupčiau jėgų. Nespėju visko garsiai išdėstyti, nes drebantį aprūdijęs Sidorovo balsas sutrikdo namų tylą:

– Juk galim paskambinti į miliciją.

Iš tiesų, taip ir pasakė: „Juk galim paskambinti į miliciją.“

Visi staiga sutrinka.

– Gal tu ir sugebi kaip koks ateivis susisiekti telefonu su savo namais, bet mums, šios žemės gyventojams, reikalinga veikianti telefono linija.

Tai Petrovas. Iš susirinkusiųjų veidų išraiškos matau: jis kalba mįslėmis ne vien man,

bet ir jiems. Nesupaisysi, kokių priplėkusių knygų ir vėl bus prisiskaitęs.

– Aš juk noriu padėti, mulkiai jūs, – įsižeidžia Sidorovas. – Pamatysit, neilgai truks, ir lavono tvaikas užries jums nosis.

Visi pritariamai linksi. Niekas nenori, kad jis įširstų.

– Garso kokybė TIKRAI GERA!

– Ačiū tau, Sidorovai, – sakau aš. – Vėliau gal pasinaudosim.

Jis trenkia durimis taip, kad net namas sudreba. kažkas aptinka mano gamybos agrastų trauktinės, kurią namie laikau mediciniais tikslais. Kai butelis atkeliauja iki manęs, jis jau beveik tuščias. Apsidairau, ieškodama akimis stiklinaitės, bet paskui tiesiog susiverčiu tai, kas likę, sau į gerklę.

Tuomet trinkteli durys, ir ant slenksčio išdygsta Glaša, įvyniota į aliuminio foliją.

– Aš ką tik paskambinau mamai, – praneša garsiai, pastebėjusi mane tarp kitų.

Susigėdusi paslepiu sau už nugaros ištuštintą butelį.

– Aš juk sakiau... – Sidorovas atlinguoja paskui Glašą kaip nendrė vėjyje. Mažosios veidas spindi iš džiaugsmo.

– Aš paskambinau mamai, nes prisiminiau numerį.

– Tu esi mano mažoji gudruolė, aukseli, – tariau jai, paskui priduriu: – Sidorovai, prašau nuoširdžiai, man ir be tavęs vėmti norisi: eik iš čia ir nevesk vaiko iš proto.

– Mama mane pasiims, – sako Glaša. – Kartu su milicija.

m

Šiomis valandomis mane aplanko jausmas, kad galbūt dabar patiriu paskutines mūsų kaimo akimirkas. Gavrilovai bent sykį atliko naudingą darbą kaimynams – jie pridengė numirėlį brezentu. Net nežinojau, kad tokį turi, nors ir nujaučiau, kad jų ūkyje pilna vertingų, praktiškų daiktų. Kiti išsiskirstė po namus, aš likau su Glaša ir Marja, kuri išsiskėtė ant mano lovos. Aš sėdžiu ant kėdės ir stengiuosi surasti neskausmingą padėtį.

– Man regis, aliuminio folija čia nieko nepadės, – sako Marja.

– Pšššt, – sušnypščiu. – Dar ir kaip padės.

– Ar tu žinai, kas tai padarė? – klausia ji.

Kol mažoji pastačiusi ausis sėdi šalia, negaliu sau leisti kloti Marjai savo įtarimų. Ir perspėjamai sušnypščiu dar kartą.

– Aš manau, tai buvo Gavrilovas, – sako ji, nekreipdama į mane dėmesio.

– Kad tau, kvaila moteriške, liežuvis nušaštų! Koks jo mo-tyvas?

– Baimė, kad neapvogtų.

– Gal persikaitinai saulėje, Marja?

– Arba jį nudėjai tu.

Iš nuostabos net pašoku ant kojų, bet susvaigsta galva ir aš susvirduliuoju. Ji nieko

nepastebi ir toliau tvarkosi nagus su stikline dilde, kurią man atsiuntė Irina.

- Kodėl aš turėčiau šitaip pasielgti, Marja?
- Nes jis blogas žmogus.
- Negaliu gi užmušti kiekvieno, kuris man pasirodo blogas.
- Kiekvieno, žinoma, ne, – sako ir nusižiovauja. – Nesinervink taip, aš tavęs neišduosiu.
- Aš irgi ne, – pažada Glaša.

Jei būčiau dešimčia metų jaunesnė, tai dabar išsigąsčiau. Bet aš tik jaučiuosi labai pavargusi. Laukiu, kol visi išsiskirstys, ir galėsiu netrukdoma sėdėti priešais namą ant suolo. Labiausiai norėčiau, kad užeitų žiema: visi tūnotų viduje, o vėjas pustytų sniegą į langus. Aš net laikiu, kada mergaitė išvažiuos, ir vėl būsiu viena. Ji nuolat nori valgyti, o aš draudžiu skinti daržoves ir vaisius iš savo daržo. Jai verdu sorų košę su termiškai apdorotu pienu, kurį gavau iš Sidorovo. Įmaišau ten savo paskutines cukraus atsargas, mat kitaip ji košės nevalgo.

- Tavo mama tuoj bus čia.
- Taip, ji žadėjo paskubėti, – Glaša priglunda man prie klubo ir panardina savo riestą nosytę į sijono klostę. – Mama verkė.
- Tikrai girdėjai jos balsą? Per sugedusį telefoną?
- Nesugedęs jis, tik baisiai traška.

Aš prisėdu ant suolo lauke. Kiti grįžo į namus, bet jų nosys prilipusios prie langų, o žvilgsniai skverbiasi pro skylės tvoroje. Tik Petrovas sūpuojasi hamake, jo net pasaulio pabaiga nesukrėstų. Noriu jį nuraminti, kad nesibaimintų. Niekas jo neapkaltins.

m

Išgirstam triukšmą iš toli, ir iškart aišku, bus daugiau nei viena mašina. Netrukus pamatome, kad jos trys. Priešaky ilgas juodas automobilis su storomis padangomis. Iš paskos du milicijos automobiliai. Jie sustoja ir paskęsta dulkių debesyje pagrindinėje gatvėje.

Glaša ramiai laižo košės likučius nuo lėkštės. Pirmiausia prasiveria juodojo automobilio vairuotojo duralės. Iš tokio prašmatnaus automobilio tikėjaisi pamatyti išlipantį vyriškį, o ne šitą blondinę aukštakulniais bateliais, įsispraudusią į kelnes kaip vyras. Jos šukuosena kaip prilipdyta prie galvos, blakstienų tušas nuverktas.

- Kur ji?! – ima klykti širdį veriančiu balsu. – Kur ją paslėpei, tu maitvanagi!
- Glaša, – šnabždu aš. – Ji turbūt beprotė, verčiau nosisuk.
- Tai mano mama, – mažylė padeda švariai išlaižytą indą ant suolo ir nubėga. Moteriai sulinksta keliai, ji ištisia rankas ir ima gailiai raudoti. Aliuminio folija plazdena vėjyje. Mergaitė pakimba moteriai ant kaklo, ir man sudrėksta akys.
- Ką jie tau padarė? – motina puola draskyti nuo dukrelės foliją.

– Neeee! – suspiegia Glaša, ir mane kiaurai perveria. – Nenuplėšk! Kitaip aš numirsiu.

Viskas susimaišo. Oras raibuliuoja. Milicininkai apsupa mergaitę su moterimi, tarsi jas reikėtų ginti nuo užpuoliko. Moteris kažką nesuprantamai rėkia, paskui ištraukia iš bagažinės apsauginį kostiumą ir bando į jį įkišti Glašą. Aš stebiuosi, kodėl pati neapsirengė, jei mano, kad tai svarbu. Moteris vėl ima šaukti:

– Germanai, Germanai, tu lengvai neišsisuksi!

Palengva susigaudau, kad Germanas – ne jos šuo, o vyras, gulintis po Gavrilovo brezentu. Ant kurio tupi musės.

Aš atsistuju. Man vėl perveria šonkaulius ir aš sudejuoju. Palengva artinuosi prie žmonių grupės. Milicininkai žiūri į mane. Moteris spaudžia Glašą prie krūtinės. Ši spindėdama iš laimės pakreipia į mane galvą.

– Važiuk iš čia, dukra, – sakau moteriai. – Vežk kuo greičiau savo vaiką į saugią vietą.

Įsiūtis jos akyse pamažu atslūgsta. Matau, kad ji moteris kaip bet kuri kita, su kuria galima normaliai pasikalbėti.

– Jūs manote... – ji ieško mano žvilgsnio, tarsi tikėdamasi rasti atsakymus į visus savo klausimus. – Jums atrodo, kad dar ne per vėlu?

– Niekada ne per vėlu, – meluoju aš. Kodėl ji manęs, po galais, šito klausia?

– Jūs baba Dunja, ar ne?

Aš linkteliu. Ji nusišnypščia nosį kaip mergaitė, nusivalo veidą ir ištraukia mažą kvadratinį daiktą iš rankinės.

– Ar galiu? – klausia ji ir nelaukdama atsakymo prikiša savo skruostą prie manojo. Ji nufotografuoja mus savo mobiliuoju telefonu ir paėmusi už rankos dukrelę grįžta prie automobilio.

Milicininkas teiraujasi jos, ar rašys pareiškimą. Ji tik mosteli ranka. Gerai, kad nieko neklausia apie savo vyrą, nes jei užsinorėtų jį pamatyti, būtų bėdos. Bet moteris, atgavusi savo vaiką, nori kuo greičiau iš čia išvykti. Tai man patinka. Glaša segasi saugos diržą užpakalinėje sėdynėje, o aš atsiremiu į medį, nes darosi vis sunkiau stovėti. Stengiuosi šypsena atsakyti į jos šypseną.

– Leiskite tai poniai išvažiuoti, milicininke, – sakau tyliai, – bet jūs, prašom, pasilikite.

Tik paskui susiprantu, kad padariau didelę klaidą. Su tuo vyru po brezentu galėjome susitvarkyti ir patys. Krūva luošių ir ligotų, jei sukibtų drauge, sugebėtų paslėpti vieną vienintelį lavoną.

Bet dabar atlieku savo pilietinę pareigą ir vedu milicininkus į sodą. Stoviu šalia, kai jie pakelia brezentą, ir matau nelaimingus veidus. Ir jiems būtų ramiau, jei nieko nežinotų. Bet jų per daug, kad apsimestų, jog nieko nemato.

– O kas tos mergaitės motina? – paklausiu tyliai liekną jaunuolį, pešiojantį savo viršutinės lūpos gyvaplaukių, patį jauniausią iš jų.

– To jums geriau nežinoti, – atsako jis taip pat tyliai. – Bet, patikėkite manimi, ji neliūdės.

Tai ir pati suprantu. Liūdniausios veido išraiškos dabar yra tik mindžikuojantys milicininkai. Vienas iš jų fotografuoja, kitas stovi susikryžiaęs rankas, tarsi jam būtų šalta. Trečias purto savo mobiliųjį telefoną.

– Čia nėra ryšio. Mums reikia paskambinti. Iš kur skambinot motinai?

Nuvedu juos prie Sidorovo namo. Jie žengia vidun net nepasibeldę. Šitaip nedrįsčiau net aš, beveik sužadėtinė. Sidorovas jų nepastebi; jis knarkia ant nusitrynusios kanapos kaip koks šeichas. Ant grindų stovi išblukęs oranžinis telefonas, kurio laidas veda į kištuką.

Jaunasis milicininkas paima aparatą ir nukelia ragelį. Prisikiša jį prie ausies, paskui perduoda toliau – tikriausiai savo viršininkui, kuris įtūžęs pasižiūri į mane.

– Maustote mus, močiute?

Jis niršta, rodos, tuoj trenks man, bet susivaldo. Gal šiandien milicininkai kitokie nei anksčiau, o gal jis turi seną motiną. Jaunasis milicininkas susižavėjęs sukioja numerių diskelį.

– Būčiau labai dėkinga, kapitone, jei išvežtumėte mirusįjį. Lauke aukšta temperatūra, o parazitai greitai plinta. Mes nenorime, kad prasidėtų epidemija.

– Prašote, tarsi gyventumėte sanatorijoje. Gal visgi matėte, mūsų automobilis – ne katafalkas, močiute. Mes dabar grįšime atgal į Malyšius, – ir priduria šypsodamas: – Tuoj sulauksite mūsų kolegų apsilankymo.

Ši šypsena vėl gražina mane į laikus, kai širdis plakė ne lėčiau nei šimtą kart per minutę. Aš nesu šaltakraujė, niekada nebuvo. Vis stengiausi pasivyti gyvenimą. Tokiomis akimirkomis kaip ši pamirštu, kad esu sena ir man niekur nebereikia spėti.

Kai man buvo trisdešimt, viską reikėjo nudirbti pačiai. Keliesi penktą rytą, pamelži karves, užkaiti vištienos sriubos, išverdi košės, paskui abu puodus pakiši po kailiniais, kad išlaikytų šilumą. Surenki kiaušinius vištidedėje, kelis kietai išsiverdi pietums. Pažadini Iriną, ji žiovauja ir verkšlena. Pažadini Aleksejų – tai sekasi lengvai. Jis strikinėja po namus kaip zuikelis, kurį sunku sugaudyti. Aš duodu vaikams po lėkštę košės ir prižiūriu, kad ją suvalgytų. Jų kuprinių netikrinu, tam nėra laiko. Įbruku abiem tiksliai atskaičiuotas monetas į delnus ir liepiu Irinai grįžus nepamiršti pašildyti sau ir broliui vištienos sriubos. Nelieka nė ketvirtadalio sekundės palydėti jų akimis, ir jie nubėga gatve.

Aš įvynioju du kietai virtus kiaušinius į servetėlę ir įsidedu į krepšį. Lekiu tekinom į autobusų stotelę, bet man nulūžta batelio kulnas. Ilgai nesvarsčiusi nusiaunu antrą batelį ir nulaužiu kulną. Mažame autobuse į Malyšius tenka stovėti; kažkieno neplauta pažastis užstoja man vaizdą, bet aš dirbu medicinos srityje, šiandien tikrai patirsiu dar aitiesnių kvapų. Atvykstu į miestelio greitosios medicinos pagalbos stotį, apsivelku baltą chalata. Nuo dabar esu automatiškai veikiantis aparatas, kuris perriša žaizdas, traukia stiklo šukes, gipsuoja lūžusias galūnes, guodžia vemiantį vaiką. Paskui apjuosia centimetru nėščiosios pilvą. Gydytojas įsitikinęs, kad tai dvyniai, aš ginčijuosi, nes nujaučiu, kad taip nėra. Vaikas gimęs svers beveik penkis kilogramus, tai berniukas.

Per pietų pertrauką valgau kiaušinius, užsikąsdama duonos rieke, užsigerdama gira, kurios gydytojas parnešė nupirkęs iš gatvės pardavėjo plastikiniame maišelyje. Galvoju apie Iriną ir Aleksejų, kaip jie šiandien tvarkosi. Ir paskambinti jiems negaliu, nes namie neturime telefono. Vis dar stovime eilėje, kad įvestų, bet artimiausius penkerius metus geriau nė nesvajoti. Bet vaikai žino, kad man galima į darbą paskambinti iš kitur, todėl kiekvieną kartą krūpteliu, kai sučirškia telefonas. Darbe turėjome panašų telefono aparatą kaip Sidorovo, aš būčiau savo mažojo pirštelio nepagailėjusi, jei tik būčiau tokį turėjusi

savo namuose.

Tualetė nusiplaunu rankas ir pasiryškinu lūpas. Iš veidrodžio į mane žvelgia pavargusi moteris su padribusiais akių vokais. Jaučiuosi labai sena, taip ir atrodo. Jėgoras jau trys dienos kaip nemačiau ir net nenutuokiu, kur jis trankosi. Nusiaunu batelius, atsisėdu ant klozeto dangčio ir darau venų mankštą, apie kurią sužinojau iš *Valstietės*.

Paskui vėl prisimenu save dešimtą valandą vakaro. Vaikai miega suglaudę nugaras didelėje lovoje, aš ištraukiu iš kuprinių jų sąsiuvinius ir patikrinu namų darbus. Indai suplauti, kojinės suadytos. Aš neimli namų ruošos darbams, bet stengiuosi, kiek išeina. Einu į virtuvę ir išgeriu stiklinę vandens. Jis sūraus skonio, nes ten pribyrėję mano ašarų. Aš niekuo nesiskiriu nuo milijono kitų moterų, bet vis vien jaučiuosi tokia nelaiminga, tikra kvaiša.

m

– Sakyk, ką man daryti, – reikalauja Petrovas, sugrąžindamas mane atgal. – Aš noriu veiklos.

Jis iškelia į viršų savo laibas rankas ir sugniaužia kaulėtus kumščius.

– Gal supleškinam jį kaip indai?

– Iš kur tavo galvoj tiek nesąmonių?

Jis sugeba mane pralinksminti, bet aš to neparodau.

– Jaučiu, niekas taip ir neatvažiuos jo pasiimti. Mums reikia patiems išsikasti duobę.

– Mes nekvalifikuoti šioje srityje, bet aš tau padėsiu.

Jis nueina ir tuoj grįžta su lopeta, ji man labai primena Gavrilovo kastuvą. Mes laukiame, kol saulė nustoja svilinsi, ir imamės darbo. Kitaip tariant, Petrovas pradeda kasti. Jis pervertino savo jėgas. Kiekvieną kartą mostelėjęs lopeta jam reikia trumpam atsikvėpti, o kas penkios minutės – kelioms minutėms prisėsti, kad atgautų kvapą. Bet jis vis kasa toliau. Jis – vyras, ne mano reikalas jam aiškinti. Aš atnešu jam karšto vandens su mėtomis.

– Mieliau išgerčiau kokakolos su ledukais, – pučia jis, užsirėmęs ant kastuvo.

– Šaltas cheminis junginys per karščius gali nužudyti, – įspėju Petrovą.

Tuo tarpu jis nuvirsta į žolę pailsėti. Tada aš paimu kastuvą, nekreipdama dėmesio į šonkaulių skausmą, ir nustembu, kad tas įrankis toks sunkus. Mintis, kad esu silpnesnė už netvirtai ant kojų besilaikantį Petrovą, išgąsdina mane, bet ilgiau apie tai negalvoju. Aplinkui iškyla tarsi kurmių išrausti riebaus rudo dirvožemio kauburėliai.

– Tik nesakyk, kad mes nepajėgsim. Tau reikia mumis tikėti, – sako Petrovas, bet aš nekreipiu dėmesio į jo paistalus.

Virš brežento zvimbiamus. Laikas nėra mūsų sąjungininkas. Prakaitas žliaugia mums per veidus, bet kurmio kauburėlių padaugėjo tik nežymiai. Prisėdu šalia Petrovo ir

užmerkiu akis.

Kai jas vėl pramerkiu, išvystu Marją prie kastuvo.

Reikia pasakyti, ji visai kito kalibro darbininkė. Aš dar niekada nebuvo mačiusi jos dirbant. Ir daug praradau. Masyvus baltas kūnas kupinas jėgos. Ji kasa kaip ekskavatorius ir neišsikvepia. Jai, matyt, padeda piliulės, kurias kasdien saujomis ryja, arba ji turi tokią geležinę sveikatą, kad net piliulės jos nesuardys.

Su Petrovu stebime ją tylėdami, be žado. Marja į mus nežiūri. Ji susikaupusi kasa. Žemės grumstai skrieja į šalis, pasiekia ir mūsų veidus. Ji trumpam stabteli, kad nusišluostytų kaktą. Jos apvalūs skruostai įraudę, gelsvos kasos išsitaršiusios. Tarsi būtų kokia tautinių šokių grupės solistė.

Gal kada ir buvo, ką čia žinai.

Kai ji šalia mūsų nugriūna į žolę, Petrovas mėgina vėl stotis, bet jam nepavyksta. Jis pajuokauja, kad Marja galėtų sykiu ir jam kapo duobę iškasti, bet ji nekreipia į jį dėmesio. Ištisia ranką į varnalėšą ir tiksliais judesiais nusiskynusi kelis sultingus lapus vieną prisilipdo prie kaktos, o du mažesnius – ant skruostų.

Paskui kastuvą perima Sidorovas. Jis išdidžiai pasižiūri į mane ir vos neįkrenta į duobę. Marja atima iš jo kastuvą. Jis stovi atsirėmęs į lazda ir seka jos darnius judesius žvilgsniu, kuris išduoda, kad viltis dėl vedybų jo galvoje dar neprarasta.

Marja nusivelka vilnonį megztinį. Jos rankų forma apvalaina, o mėsa tokia rausva, kad net atsikąsti norisi. Ateina Gavrilovas ir tylėdamas vedžioja ją akimis. Marja jam nedraudžia. Netrukus ji nusimauna pėdkelnes, paskui vėl apsiauna batus. Sidorovas šluostosi veidą. Gavrilovas garsiai sučepsi nurydamas seiles. Tik Petrovo akys užmerktos.

O Marja triūsia su pergaltės šypsena ant lūpų. Ji jau stovi duobėje, gilumo sulig keliais. Vėliau ji kaip laukinis eržilas papurto galvą ir perduoda lopetą Gavrilovui.

Gavrilovas, kurio dar niekada nemačiau dirbant darbus, nereikalingus jam pačiam, perima iš Marjos kastuvą. Jo ranka trumpai paliečia jos ranką. Ji parodo dantis, o jos juokas man nuskamba dirbtinai. Vien tai, kad ji jaunesnė už mane, dar nedaro jos jaunikle. Gavrilovas to, rodos, nepastebi. Marjai nenuleidžiant žvilgsnio, jis ima lyg koks pašėlęs skruzdėda rausti žemes.

Jo ritmingas garsus šnopavimas prišaukia žmoną: įtariu, vėliau gaus nuo jos velnių. Bet šią akimirką Gavrilovas yra duobės valdovas, o mes – jo žiūrovai. Visi drauge kvėpuojame tuo pačiu ritmu. Žemės kauburėliai auga.

Jegoras irgi prisijungia. Aš noriu nukreipti jo dėmesį į Marją, jis visada mėgo spoksoti į moteris, bet dabar jis akis įsmeigęs į mane kaip katinas į buteliuką su valerijonais. Ateina ir kiti mirusieji. Glašos tėvo tarp jų nėra; man nuo to lengviau. Jo kūnas guli po brezentu, o kraujas susigėrė į mūsų žemę.

Sutemus Gavrilova atneša iš namų skylėtą paklodę, ant kurios blizga blyškios, paskirai išsimėčiusios dėmės. Nutraukiu brezentą. Pakyla mūsų debesis. Marja nosisukusi vemia į avietes.

Bendromis jėgomis suvyniojame Glašos tėvą į paklodę ir surišę ją ties galva ir kojomis tempiame į duobę. Pastumdami tempiam, visi drauge. Mūsų rankos liečiasi tyloje, kurią

retsykiais nutraukia tempimo garsas ir mūsų kvėpavimas. Kūnas su dusliu trenksmu atsiduria savo naujojoje aplinkoje.

Užkasti einasi greičiau, nors mes ir pavargę. Visiems išsiskirsčius, lygindama sutrypiu žemę. Iš nuovargio toks jausmas, lyg mano kaulai būtų tuščiaviduriai.

m

Nieko nėra pasaulyje siaubingiau nei būti jaunam. Būti vaiku dar pusė bėdos. Tuomet, jei tau pasiseks, gal bus žmonių, kurie tavimi rūpinsis. Bet nuo šešiolikos metų papūs atšiaurūs vėjai. Tu vis dar vaikas, nors aplinkiniai mato tave kaip suaugusį žmogų, kurį lengviau paspirti nei kitą, vyresnį ir labiau patyrusį. Niekas daugiau nestos tavęs ginti. Tau krauna ant galvos vis naujas užduotis, nepaklausę, ar tu supranti, ką privalai daryti.

Po vedybų viskas pasidaro dar kebliau. Akimirksniu tampi atsakingas ne vien už save, bet ir už kitus, ir su laiku vis daugiau asmenų noriai įsitaisto tau ant sprando. O širdyje vis dar esi tas vaikas, koks visada buvai ir dar ilgai būsi. Jei tau pasiseks, tai tapsi pusiau suaugęs, kai pasensi. Tik tada būsi pajėgus gailėtis tų, kurie yra jauni. Prieš tai tu jiems nežinia dėl ko pavydėsi.

Tokios štai mintys sukasi mano galvoje, kai mąstau apie Iriną ir Laurą.

Noriu parašyti Irinai laišką. Ji skundžiasi, kad per retai jai rašau. Žinau, kad iš tiesų ji mano laiškų nelaukia, bet nori parodyti, kad manimi domisi. Be to, jai neramu, ar aš nenuobodžiauju, o ilgas laiškas – tai giedras ir prasmingas užsiėmimas. Ji netiki, kad aš net nežinau, ką reiškia nuobodžiauti. Irina gera dukra, ir jai reikia patvirtinimo, kad deramai manimi rūpinasi. Nuo to laiko, kai Aleksejus iškeliavo į kitą žemės pusrutulio pusę, ji yra mano artimiausia giminaitė, net geografiškai pažiūrėjus. Ji tik-riausiai gyvena nuolat graužiama sąžinės priekaištų.

Taigi sėduosi prie virtuvės stalo, išsitraukiu mokyklinį sąsiuvinį su langeliais, tušinuką ir pradedu rašyti. Prie naujojo laiškų popieriaus su rožėmis net neprisiliečiu – jis Laurai. Irinai rožės netinka.

Mano mylima dukra Irina, rašau aš, mano mylimas žente Robertai ir mano vienintele, mylimiausia anūkėle Laura. Kuo nuoširdžiausiai visus sveikina jūsų baba Dunja iš Černovo kaimo prie Malyšių. Kaip jums sekasi? Man einasi gerai, nors ir jaučiasi, kad man jau nebe 82. Bet sulaukusi tokio amžiaus esu net labai patenkinta savo būkle. Ypač mane džiugina žygio sandalai, kuriuos tu, Irina, atsiuntei iš Vokietijos. Net stebiuosi, kaip tu vis pataikai išrinkti man tinkamą dydį. Nuo tada, kai juos aviu, man kur kas mažiau skauda pėdas.

Šią savaitę lankiausi Malyšiuose ir parsivežiau naujus laiškus ir siuntinius. Iš visos širdies dėkoju jums visiems. Ypač reikalingas šįkart yra cukrus su vanile, kurį aš taupiai

dozuuju, ir skaitymo lupa. Nors savo akimis aš vis dar negaliu skystis. Kai aš buvau tavo metų, Irina, maniau, kad greitai apaksiu. Lig šiol tai neįvyko.

Orai dabar vasariški, jau iš pat ankstauro ryto sulaukiame 17, 18 laipsnių, o apie pietus termometro stulpelis pakyla virš 30 laipsnių karščio. Ne visada lengva tai iškęsti, nes vakare temperatūra nukrinta ne daugiau kaip iki 23 laipsnių, ir tik ryte būna, kaip minėjau, 17 laipsnių. Tuomet man maloniausia.

Nuotaikos Černove puikios. Su savo artimiausia kaimyne Marja dažnai geriu kavą, kurią tu, Irina, atsiuntei. Aš tau jau daug kartų rašiau apie ją. Ji nėra labai protinga moteris, bet užtat geraširdė. Ji už mane jaunesnė.

Atsilošiu ir susimąstau. Jaučiu pareigą Irinai papasakoti, kas nutiko vakar, bet iš tolo, kad ji per daug nesijaudintų.

Šią savaitę nutiko kai kas keisto. Pas mus atsikraustė du nauji gyventojai, kurie negalėjo čia likti. Nors gyventi Černove yra labai gera, bet ši vieta tinka ne kiekvienam.

Noriu ką nors pasakyti ir Robertui. Dukters vyro niekada gyvenime nesu mačiusi, bet noriu parodyti jam dėmesį.

Aš žinau, jūs šeimoje esate užsiėmę. Laura netrukus pabaigs mokyklą, jai greitai sueis aštuoniolika, o jūs, Irina ir Robertai, turite labai daug darbo ligoninėje. Aš esu tikra, kad jūs darbe daug savęs atiduodate kitiems žmonėms ir kad jie jums už tai dėkingi.

Irina niekada daug nepasakoja apie Robertą. Paskutinį kartą jo nuotrauką mačiau ne mažiau nei prieš dešimt metų. Nuotraukoje jis buvo pusiau plika galva ir su didele, pūpsančia nosimi. Bet vyrui grožio nereikia. Štai Jegoras buvo gražus, ir kas iš to?

Irina, aš dažnai galvoju apie tavo tėvą. Jis turėjo trūkumų, bet buvo geras žmogus.

Aš žinau, kad jums kartais dėl manęs neramu. Nereikia jaudintis. Aš kuo puikiausiai savimi pasirūpinu ir gerai jaučiuosi. Aš tikiuosi, kad nepamirštate skirti dėmesio sau.

Perverčiu lapą. Mano tušinukas paliko atspaudus kitoje lapo pusėje. Jau visai nemažai prirašiau. Dukra galės būti rami.

Aš jau tiek daug prirašiau. Atleiskit, kad šitaip jus gaišinu.

Kuo širdingiausiai iš Černovo jus sveikina jūsų baba Dunja.

m

Laišką reikia nunešti į paštą. Bet ateinančiomis dienomis nepajėgsiu antrą kartą nukakti iki Malyšių. Išsiilsėti man prireiks mažiausiai dviejų savaitžių. Jei manęs kas paklaustų –

tai aš išvis šią vasarą daugiau nebenoriu į Malyšius. Norėčiau tik rymoti ant suolo, spoksoti į debesis danguje ir kartkartėm numesti Marjai kokį žodelį.

Iš tikrųjų tai aš nemoku ramiai sėdėti be darbo. O jei ir prisėdu kada, tai iškart puolu šluoti namų, purtyti dulkių iš kilimėlio, valyti su smėliu puodų ar brūžinti nuo arbatinuko rūdžių. Štai kad ir dabar – prižėlė sultingų piktžolių, aš raunu jas lauk, ir kai vėl atsistuju, akyse pasidaro juoda. Manęs tai negąsdina, tiesiog palaukiu, kol vėl nuskaidrėja.

Prieš akis išsisklaido rūkas, ir aš matau šviesiaplaukę mergaitę rimties kupinu veidu. Mano mylima anūkėlė Laura, kurios niekada gyvenime nesu mačiusi, ji parašė man laišką, o aš negaliu jo perskaityti.

Akimirką persigąstu dėl Lauros. Bet gal čia nuo karščio ir senatvės ta nepamatuota baimė. Anūkė, be abejo, yra namie, Vokietijoje. Ji saugi. Aš laiške Irinai nepaminėjau, kad Laura man parašė. Šiaip tai aš visiškai nieko nežinau apie ją. Iš to, ką Irina man praneša, visiškai neaišku, koks žmogus ji yra. Laura eina į pirmą klasę, Laurą perkėlė į penktą klasę, šiais metais Laurai – abitūra. Tai juk nieko nesako.

Net nežinau, kokia kalba ji parašė laišką ir kodėl. Gal jai reikia pagalbos, o aš nepadedu. Man spaudžia širdį.

Lauros tiesa, kurios aš nežinau, atsidūrė šalia Irinos tiesos, kurią galiu tik nuspėti.

Aš tikiu, kad mano dukra yra stipri moteris. Ji vilki darbe baltą chalatą. Ant krūtinės kišenės išsiuvinėtas jos vardas, vokiška vyro pavardė. Aš turiu jos nuotrauką su tokiu chalatu; ji kabo šalia Lauros nuotraukų.

Irina varžosi su vyrais, kurie turi gerokai daugiau raumenų. Bet, skirtingai nei aš, ji tapo gydytoja, ir aš žinau, ką tai reiškia. Pati dirbau su gydytojais. Jie priimdavo už mane sprendimus ar bent jau nuduodavo, kad taip daro, bet dažniausiai man leisdavo dirbti savo nuovoka, nes taip patys sutaupydavo laiko. Bet pasitaikydavo ir tokių, kurie visur kišdavosi, be jų nurodymo ir piršto pakrutinti negalėjai. Kai kurie manė, kad yra visažiniai. Kiti maukė degtinę savo kabinete arba užsirakindavo su sanitarė ūkinėje patalpoje. Aš apie tai žinojau, bet nieko nesakydavau; tuo metu dirbau savo darbą, gydytojo su sanitarė taip pat, ir man visai gerai sekėsi. Tik turėjau saugotis, kad neužgaučiau vyriško išdidumo.

Irina sako, kad jai šitos bėdos nėra. Bet aš ja netikiu.

Kai ji mane lanko, atvažiuoja ne vien dėl manęs. Kam dėl vienos senelės tokia ilga kelionė. Irina palydi į Vokietiją vaikus iš mūsų apylinkių; išskirsto juos po šeimas, kad jie per atostogas tris savaites praleistų tyrame ore, be spinduliuotės. Ji daro tyrimus savo ligoninėje ir siunčia vaikus su savanoriais į zoologijos sodą arba baseiną. Štai kokia yra mano dukra. O po trijų savaitžių tie vaikai keliauja namo rudai įdegę, atsigavę, papildinę.

Išsitraukiu Lauros laišką ir vėl tyrinėju žodžius, bet nepajėgiu net atspėti, kas ten parašyta.

Paskui einu per kaimą, nes noriu pažiūrėti, kaip laikosi Pet-rovas. Su savimi nešiosi du agurkus ir tris persikus: agurkai iš mano daržo, o persikus radau viename apleistame sklype. Persikų medis ten stovi kreivas ir gumbuotas, gerokai palinkęs nuo vaisių naštos. Ir išvis šiemet pasitaikė derlingi metai: abrikosai, vyšnios, obuoliai – visi medžiai dera gausiai kaip niekad.

Aš prisimenu laborantus, kurie vaikščiojo po kaimą, norėdami gauti mūsų derliaus mėginius. Sidorovas jiems išdidžiai atidavė savo cukiniją-monstrą, Lenočka iškišo per tvorą kelis vištų kiaušinius, Marja užbaubė pašaipiai: „Kurgi ne, tuoj keliuosi ir puolu jums ožkos melžti!“, o aš įsileidau tas apsimuturiavusias būtybes į savo kiemą, tegul sau ieško, ko jiems reikia. Galų gale kiekvienam reikia dirbti savo darbą. Kai jie užėjo pirmą kartą, atidariau stiklainį marinuočių grybų, nes žiūrėjau į juos kaip į svečius. Jie pasmeigė vieną grybą su šakute ir įkišo jį į indą su dangčiu, o prie mano augintų pomidorų lietėsi tik su guminėmis pirštinėmis. Kitą kartą neatidarysiu jiems savo konservuotų daržovių.

Pagal hamako cypčiojimą sprendžiu, kad Petrovas vis dar yra šiame pasaulyje. Jis guli hamake kaip didžiulis žiogas, jo tamsios išsprogusios akys žiūri tiesiai į mane. Aš prisiartinu ir padedu vaisius jam ant kelių.

Jis mosteli su knyga, kurią laiko rankose.

– Ar tu esi skaičiusi Kastanedą, baba Dunja?

– Ne.

Atsisėdu ant kėdės su nupjautu atlošu, kurią jis laiko kieme, ir suneriu rankas.

– Skaitymas tau ne prie širdies, ar ne tiesa?

– Ką sakai?

– Klausiau, ar tu nemėgsti skaityti knygų? – rėkia jis, nors aš kuo puikiausiai girdžiu.

– Mūsų namuose nebuvo knygų. Žurnalų, taip, kažkiek buvo. Ir enciklopedijų, reikalingų darbui. Vadovėliais naudojausi, kol mokiausi. Paskui viską išsiunčiau Irinai, kai ji įstojo į mediciną.

– Viską? Tai ką, tu namie nebeturi jokios knygos?

– Ne, viską atidaviau.

– O jei tau reikia ką patikrinti enciklopedijoj?

– Nereikia. Ko man reikia, tą aš žinau.

– Keista. Man kaip tik atvirkščiai, – jis numeta knygą ant žemės kaip papuola. – Negi tu be knygų niekada nenuobo-džiauji?

– Man niekada nebūna nuobodu. Aš visada turiu ką veikti.

– Tu esi stebuklas, baba Dunja.

Nieko į tai nepasakau.

– Ar tu jau girdėjai ką nors apie internetą?

– Taip, girdėjau apie jį, – ir tai šventa teisybė, – bet niekada nemačiau.

– Kur tu matysi. Čia mes gyvename akmens amžiuje. Bet va turime telefoną vaiduoklį, kuris kartą per metus suveikia, ir niekas negali paaiškinti, koku būdu.

– Gyvenime neįmanoma visko paaiškinti.

– Kiekvieno kito lūpose tai nuskambėtų kaip klaiki banalybė.

Šitaip kalba Petrovas. Jis – vyras, kuriam knygų reikia kaip alkoholikui degtinės. Jei jis neturi pakankamai skaitalo, pasidaro bjaurus. Černove juk nėra nacionalinės bibliotekos, todėl viską čia yra po kelis kartus prarijęs, įskaitant ir naudojimo instrukcijas, kai kurios senesnės ir už jį patį.

– Ar telefonas veiks, kai ateis mano eilė? Tiksliau, ar Marja iškas man deramą duobę?

– Ateis laikas ir sužinosime.

– Tavęs niekuo nesukrėsi, ar ne taip, baba Dunja?

Aš nieko neatsakau. Lauros laiškas degina man odą. Jau net mažą žaizdelę pratrėnė. Petrovas įdėmiai pažiūri į mane.

– Tu kartais pasakoji apie dukterį, kodėl, tiesą sakant, niekuomet nekalbi apie savo sūnų?

– Jis labai toli nuo čia. Amerikoje.

– Amerika didelė. Kur tiksliau?

– Pakrantėje, prie vandenyno. Ten šilta ir auga apelsinai.

– Florida? O gal Kalifornija?

– Aš nežinau.

– Kodėl jis tau niekada nerašo?

– Jis visuomet Kalėdų proga atsiunčia atviruką – per amerikietiškas Kalėdas. Jis linkęs ne prie moterų.

Petrovui prireikia pusės sekundės, kad visa tai suvirškintų.

– Ir dėl to tu jį atstūmei?

– Nieko aš neatstūmiau. Bet gerai, kad jis čia negyvena.

– Ar tu jo nepasiilgsti? – Petrovas tiriamai žiūri į mane.

Aš nubedu akis į žemę. Čia dirva smėlingesnė nei kitur, ji suryja daug vandens. Petrovo balsas primena vėjo šiurenimą. Jis pasakoja, kur jau yra buvęs. Kad yra gyvenęs Amerikoje, Niujorke ir Kalifornijoje, kad išmaišęs pasaulį skersai išilgai. Papasakojo man, kad yra žmonių, kurie nevalgo ne tik mėsos, bet ir pieno, kiaušinių ir dar nesiperka odinių batų dėl gyvūnų. Žinios ir tiesos veržiasi iš jo, ir jos nėra man naujos. Petrovas šiugžda kaip sugedęs radijo aparatas. Bet jis vis dar čia, todėl ima šlamšti agurko gabaliuką, kurį atnešiau.

– Tu, vadinasi, ir angliškai kalbi, Petrovai.

– Tai aišku.

Lauros laiškas tvaksi man po rankove.

– O kitų kalbų tu irgi moki?

– Moku.

Būtų taip paprasta jį paklausti. Nėra taip, kad aš turėčiau ką nors prieš Petrovą. Tiesiog juo nepasitikiu, kaip ir niekuo kitu.

– Apie ką galvoji? – klausia jis čiupdamas už persiko.

– Galvoju, kad tu visiškai kitoks nei aš.

– Vieną dieną, kai tavęs neliks, baba Dunja, dings ir Černovas.

– Man taip neatrodo.

Jis išspjauna persiko kauliuką ir seka akimis, kaip tas skrieja.

– Kaip manai, ar iš jo išaugs naujas medis?

– Ne. Persikus geriau dauginti skiepijant ūgliais.

– Galvoju, ar ši vietovė kada nors užmirš, kaip ji buvo suniokota? Po šimto, dviejų šimtų metų? Ar čia galės gyventi žmonės, laimingi ir be rūpesčių? Kaip anksčiau.

– Ką tu išvis žinai, kas čia buvo anksčiau?

Gali būti, kad dabar jis įsižeidė. Jis vienintelis kaime, kuris taip kalba, ir, man rodos, tai

neteisinga. Tai kaip tekstas iš laik-raščio, kuris neturi su mumis nieko bendro.

– Ačiū už agurkus ir persikus, – šaukia jis man pavymui, kai su juo atsisveikinusi einu namo.

Man neprasprūsta, kad šįkart ėjimas gatve užtruko ilgiau nei įprastai. Kai einu pro sodą su duobe, matau, kad laidojimo vietą kažkas apibarstė rožių lapeliais.

m

Širdgėla užpuola mane be perspėjimo ženklų, žinoma, pačiu netinkamiausiu metu. Rūpesčiai trukdo blaiviai galvoti. Tokie momentai sugrąžina mane į gyvenimą, kurio nelikę. Pokalbis su Petrovu sukėlė šią būseną, nes jis užduoda klausimus, kurie nutaikyti į širdį. Ir į kuriuos nėra atsakymų.

Pirmaisiais metais Černove manęs daug klausinėdavo. Sunkiausi buvo Irinos klausimai, kvailiausi – reporterių. Jie sekė kiekvieną mano žingsnį, kaip astronautai su savo saugos kostiumais. Baba Dunja, rėkė vienas per kitą, kokią žinutę norite ištransliuoti? Kaip ruošiatės išgyventi ten, kur neįmanoma gyventi? Ar šeima jus lankys? Kokie jūsų kraujo rodikliai? Ar jau pasitikrinote skydliaukę? Kam dar leisite atsikraustyti į savo kaimą?

Aš nežinau, ar jie kada nors išvis suprato, kad Černovas ne mano nuosavas kaimas. Mėginau su jais bendrauti, parodžiau jiems savo namus su sodu ir kitus, tuomet dar tuščius namus. Ir tai buvo klaida. Atsukti nugarą kameroms ir prieš nosį užtrenkti duris būtų buvę protingiau. Bet aš kitaip išauklėta, ir ta vaikystės patirtis nugulusi mano kauluose giliau net už felčerės darbą, kurį dirbau dešimtmečiais.

– Tau nereikėjo jiems sakyti, kad myli šią žemę, – protino mane vėliau Petrovas. – Jie iššifruos tai kaip provokaciją, kaip sąmoningą reaktoriaus nelaimės sumenkinimą. Jie tavęs nekės, kad leidiesi išnaudojama.

– Tai ką, geriau sakyti, kad man visiškai vienodai, ar aš mirsiu keliomis dienomis anksčiau, ar vėliau?

– Gal taip ir geriau.

Lauros laiškas degina mane lyg įkaitęs iš pykčio. Man to per daug. Kaip nors reikia rasti būdą jį perskaityti.

Kitą rytą sėdžiu ant suolo priešais namą, galva apsunkusi, kojos švininės. Aplink jas trinasi katė. Matau, kaip ji po truputį storėja. Man patinka žiūrėti, kaip ji gauda vorus, su malonumu nudrėksdama voratinklius. Klaidinga manyti, kad gyvūnai geresni už mus, žmones. Katė užšoka ant peties ir savo šiurkščiu liežuviu laižo man ausį.

– Tu man šiandien nepatinki, – sako Marja.

Net neišgirdau, kaip ji priėjo. Ji stovi šalia manęs su savo plačiomis nudrengtomis šlepetėmis. Jos šviesūs auksiniai plaukai susivėlę, o stambus kūnas, apvilktas taukuotu

chالاتو, iš po kurio išlindusi nuo daugkartinio skalbimo papilkavusi ne-gližė.

- Kodėl tu neapsirengei? - paklausiu griežtai.
 - Aš apsirengusi.
 - Čia juk gyvena ir kiti žmonės. Vyrai. Nedera šitaip slampinėti.
 - Gal bijai, kad Gavrilovas gali mane išprievartauti, ar ką? Pasislink truputį.
- Ji užkečia savo plačia sėdyne suolo galą.
- Sidorovas man pasipiršo.
 - Sveikinu.
 - Aš jam pasakiau, kad turiu pagalvoti.
 - Kodėl dorą vyrą verti laukti?
 - Tokio dalyko lengvabūdiškai nenuspręsi.

Linkteliu ir pasitaisau skarelę ant galvos. Jos įkaitęs kūnas taip šildo, kad man nuo dešinio šono varva prakaitas.

- Aš jau kuris laikas gyvenu be vyro, - tęsia Marja ir paskersakiuoja į mane, matyt, tikėdamasi reakcijos.

- Jei ir turėsi vyrą, nebūsi mažiau vieniša. Negana to, dar turėsi juo rūpintis.

Ji sušvilpia pro dantis kaip koks berniukas mokykloje.

- O tu nesupyksi, jei pasakysiu „taip“?

Man dar gelia šonkaulius, todėl negaliu į ją pasisukti.

- Kodėl gi turėčiau pykti? Džiaugiuosi dėl tavęs.

- Nežinau...

Ji pakelia savo išblukusių naktinių marškinių kraštą ir išsišnypščia nosį.

- Turbūt yra už ką ant manęs pykti.

- Kaip tik atvirkščiai. Jis tikrai senas, bet kilnios širdies vyras. O tu graži moteris. Jūs - puiki pora.

Akies krašteliu pamatau, kaip ji išrausta.

Tą naktį sapnuoju savo katės ir velionio gaidžio Konstantino vestuves.

m

Naujienos ir šiaip greitai sklinda, o kaime dar greičiau. Pas mus užtenka vien pagalvoti, ir kaimynas jau viską žino. Pirmiausia ant savo durų slenksčio pamatau Sidorovą.

- Sveikinu, - pradedu atsargiai, nes kažkas mano viduje netiki šiais pokyčiais.
- Ačiū tau.

Pagriebęs mano ranką jis stengiasi pabučiuoti, bet aš ją ištraukiu. Tegul savo galantiškumą demonstruoja nuotakai.

Jis užveda ilgą kalbą, susipainioja žodžiuose ir užstringa sutrikęs. Paskui vėl pradeda iš naujo. Klausau jo ir nieko nesuprantu, kol man tvyksteli, kad jis čia dėl santuokinės

pareigos vykdymo taip jaudinasi.

– Reikėjo anksčiau apie tai pagalvoti, – rėžiu kietaširdiškai.

Sidorovas sumirksi. Ir net kelia gailestį. Bet seni vyrai, kurie trokšta vesti jaunesnes moteris, turėtų iš anksto pagalvoti, ką daro.

– Aš juk norėjau tavęs, – išsprūsta jam, bet aš nesiruošiu apie tai kalbėti. Tai būtų nesąžininga prieš Marją.

Jis išsliūkina, o jo nugara dar labiau sulinkusi nei įprastai. Esu tikra, kad ir širdis dabar daužosi kaip patrakusi.

Paskui, aišku, užsuka Gavrilova. Ji atsisėda ant mano taburetės ir praneša, kad ją pasiekė kaime sklandančios naujienos. Jos manieringas įprotis nevadinti daiktų tikrais vardais mane vargina.

– Teisingai girdėjot, – sakau aš. – Mes Černove greitai švęsime vestuves.

– Bet ar tai ne amoralu?

– Jaunavedžiai pilnamečiai.

– Būtent amžių aš ir turiu galvoje.

– Konstitucija nedraudžia santuokos peržengus tam tikrą amžiaus ribą.

– Bet kur jie gyvens?

– Kodėl jūs manęs to klausiate, Lidija Iljinična? Aš ne anyta ir ne uošvė. Sužadėtinių gyvenamajam plotui pakanka kvadratinų metrų.

Staiga ji prapliumpa juoktis, ir visas griežtumas išnyksta nuo veido.

– Ak, man tai kas. Dabar bent nesimaišys po kojomis.

Aš į ją pasižiūriu. Prisimenu Marjos geidulingas fantazijas apie Gavrilovo išprievartavimą. Marja ne iš tų moterų, kurios mėgsta švelnius prisilietimus. O Gavrilova gal ir yra kokia tik nori, bet tikrai ne kvaila. Ji net moka vokiškai.

– Tepadededa jiems Dievas, – sako ji piktdžiugiškai šypso-dama.

Po kiek laiko atsibeldžia Petrovas ir dar neperžengęs namų slenksčio ima deklamuoti meilės eilėraštį. Paskui dar vieną. Išgirdus trečią man trūksta kantrybė:

– Ko nori?

– Mes tuoj švėsime vestuves, ir jei toliau taip gerai klosis, dar susilauksim palikuonių.

– Gal iki to neprieisim.

– Ar visa tai ne nuostabu, baba Dunja?

Atsakau žvilgsniu, kuris priverčia jį susigūžti. Aš nežinau, kuri iš jo permainingų nuotaikų mane vargina labiau.

– OK, – sako jis, – tau nenuostabu. Tu tiesiog pavydi.

– Aš ne, – sakau jam. – Bet kai kas Černove ramiau miegos.

Petrovui reikia prisėsti, nes trūksta jėgų. Jo veido oda kaip vaškas, prilipusi prie kaukolės. Rodos, jei plačiau prasišieptų, ji kaipmat įtrūktų.

– Tau reikia pavalgyti, – sakau jam, – kitaip tu per anksti neteksi jėgų.

– Indijoje, sako, gyvena toks žmogus, kuris minta vien saulės spinduliais.

Petrovas atsistoja. Tada žengia kelis žingsnius ir nuvirsta ant lovos. Tiesą sakant, manęs nedžiugina, kad mano lova tapo kaip ir bendruomenine nuosavybe, kur kiekvienas neatsiklausęs sėdasi ar gulasi, kai tik eina pro šalį. Bet negaliu išvyti Petrovo,

jis iškart kristų ant žemės. Jam išoperuotas ne vienas organas, išvis stebuklas, kad jis dar tiek vėjo sukelia.

– Per vestuves aš garantuotai verksiu, – šaukia jis man iš mano lovos, kai praveriu namų duris. – Ar pastebi, kad darausi vis sentimentalesnis!

m

Ko Černove niekada nekeisčiau nei į tekančią vandenį, nei į veikiančią telefono liniją, yra laikas. Jis čia neegzistuoja. Čia nėra sutarto laiko, terminų spaudimo. Ir savo kasdienius darbus mes atliekame tarytum žaisdami. Imituojame tai, ką žmonės paprastai veikia. Iš mūsų niekas nieko nesitiki. Mums nereikia vakare laiku gultis nei ryte laiku keltis. Jei norim, galim viską atlikti atvirkštine tvarka. Žaidžiame savo dieną taip, kaip vaikai su lėlėmis ir mediniais lėlių nameliais žaidžia gyvenimą.

Taip gyvendami užmirštame, kad egzistuoja kitas pasaulis, kur laikrodžiai skuba, kur žmonės kažkodėl siaubingai bijo šios žemės, kuri mus maitina. Ši baimė tarytum sėkla glūdi giliai tų žmonių viduje ir išlenda į paviršių, kai jie su mumis susiduria.

Prieš septyniolika su puse metų surinkau Irinos vokišką numerį, su šalies ir miesto kodais jis išeina labai ilgas. Aš jai prieš tai kelis mėnesius iš eilės negalėjau prisiskambinti. O ji nustojo man rašyti. Nujaučiau, kad tai kažką reiškia. Tuo metu dar gyvenau Malyšiuose ir buvau įpratusi užsisakinėti penkių minučių pokalbius. Atsistodavau į eilę prie tarptautinių pokalbių kabinų, sulaukusi savo eilės paprašydavau operatorės, kad mane sujungtų, o kai sujungdavo, išgirdavau vokišką žinutę per automatinį telefono atsakiklį. Aš iškart padėdavau ragelį, tvirtai tikėdama, jog kada nors Irina atsilieps. Jei būtų nutikę kas bloga, aš jau žinočiau.

Ir vieną dieną ji išties pakėlė ragelį ir pasakė:

– Mama, gerai, kad skambini. Noriu tau kai ką pasakyti – tu susilaukei anūkėlės. Jai vienuolika dienų ir ji sveika. Vardu Laura.

O aš paklausiau:

– Ar tu esi tikra?

– Aišku, kad taip. Juk pati pavadinau ją Laura.

– Aš turiu galvoje ne vardą.

– Niekada nežinau. Bet aš suskaičiavau dėl visa ko rankų ir kojų pirštus, – nusijuokė ji.

Iš kambario gilumos išgirdau verksmą. Jis man priminė kačiuko, prispausta uodega, kniaukimą.

– Tai – didelė laimė, – pasakiau aš. – Eik pas savo dukrelę. Aš tau kitąkart paskambinsiu.

Paskui kurį laiką jai neskambinau. Aš žinau, kai susilauki pirmagimio, nėra laiko kalboms. Parašiau Irinai laišką, priminiau jos pačios kūdikystę, tada ėmiau taupyti

pinigus. Dukra man atrašė: *Atleisk, mama, kad nepapasakojau tau anksčiau, jog laukiuosi. Bet pirmiau norėjau pagimdyti.*

Į laišką dar įdėjo kūdikio su dideliu žinduku nuotrauką.

Aš puikiai žinau, ką ji turėjo galvoje.

Kai Laurai suėjo treji metukai, Irina pirmą kartą su sergančiais vaikais iš mūsų vietovių nuvyko į Vokietiją. Bet mažosios neatsivežė.

Aš nė karto nepaklausiau dukters, kada pamatysiu savo anūkę. Neklausiau jos, kodėl nevažiuoja su vaiku į savo gimtinę. Nes žinau atsakymą. Nenoriu, kad Irina jaustų sąžinės graužatį. Ji jau kelis kartus kvietė mane į Vokietiją: žadėjo pasiimti ir parlydėti namo. Gal jai ir atrodo, kad tai baisiai paprasta, bet aš nesu patyrusi keliautoja. Per visą savo gyvenimą nebuvau nukakusi toliau nei iki Malyšių.

Bet dabar galiuosi, kad niekada nepasinaudojau Irinos kvietimu. Kai Laura buvo mažesnė, tiesiog nedrįsau: nenorėjau apsunkinti dukters šeimos. Dabar aš per sena. Kelio atkarpa iki autobusų stotelės prie fabriko, kelionė autobusu, paskui kitu į oro uostą, galiausiai skrydis lėktuvu – tokia štai kelionė pas Iriną. Aš tokios nepakelčiau.

Be to, žinau, kad aš lygiai taip pat spinduliuoju kaip mūsų žemė ir viskas, ką ji išaugina. Iškart po reaktoriaus nelaimės aš kaip ir daugelis kitų dalyvavau tyrimuose – nukeliavau į Malyšių ligoninę, atsisėdau ant kėdės, pasakiau savo vardą ir gimimo datą. Kol šalia manęs dirbo skaitiklis, matuodamas radioaktyviąją taršą, medicinos laborantė žymėjo rodmenis savo sąsiuvinyje. Vėliau biologas man paaiškino, kad tas šlamštas tikriausiai jau nusėdęs mano kauluose ir dėl vidinės apšvitos spinduliuoja į aplinką. Taigi aš pati pasidariau mažu reaktoriumi.

Ir žemuogės su mėlynėmis mūsų miškuose užterštos radioaktyviais spinduliais, lygiai taip pat kaip baravykai ir lepšiai, kuriuos renkame rudenį, arba zuikiena ir stirniena, kurios kartais sumedžioja Gavrilovas. Atvykėliai iš svetur prie jų net nesiliečia, nebent paima ištirti, bet mes miško gėrybių nesikratom.

Kartais pagalvoju, kad už savo ilgą gyvenimą turbūt turiu būti dėkinga grynam orui ir beržų sulai, kurios kiekvieną pavasarį nutekinu iš beržų ir geriu šviežią. Pasiimu švarių stiklainių į mišką ir be skubos išsirenku beržą, kuris man pasirodo stiprus ir išgalintis padovanoti sulos. Manau, kad tai yra barbariška, jei tą patį medį sužeidi vis toje pačioje vietoje ir per vieną kartą išleidi daug sulos. Žmonės iš kitų vietovių, kurių reputacija geresnė nei mūsų, taip daro. Beržų sulą gali brangiai parduoti, o likę randuoti, išdžiūvę medžiai jiems neįdomūs. Aš tik šiek tiek pragrėžiu medžio žievę ir įkišu ploną vamzdelį, o po apačia pakišu stiklainį ir jį pritvirtinu. Skaidrus eliksyras pamažėle kapsi į indą. Po kelių dienų atėjusi jo pasiimti stengiuosi perrišti sužeistą vietą ne mažiau kruopščiai kaip anksčiau savo ligoniams.

Aš ir Iriną su Aleksejumi išmokiau: nieko nelaužykite ir nenaikinkite, jei tam nėra reikalo. Būna sunku vėl pataisyti, o kai ką ir negrįžtamai prarandame. Kaimo vaikai geriau tai suprato nei vasarotojai iš miesto. Ne kartą esu mačiusi, kaip mano mergaitė miestiečiams per pirštus trinkteldavo, kai tie iš nekančios į neprinokusią uogą ranką tiesdavo arba be reikalo išrovę grybą iškart jį lauk mesdavo.

Gaivia, vertinga beržų sula vaišinu tik ypatingus svečius, kurie man brangūs. Sykį

ištiesiau stiklinę skaidraus skysčio vienam biologui, kurį priėmiau į širdį.

– Jūs ką, norite mane nužudyti? – juokdamasis papurtė galvą jis.

Myliu šią žemę, bet sykiu esu laiminga, kad mano vaikai gyvena ne čia.

m

Pasibeldžiu į Marjos duris: pas mane užeidama ji to nedaro, nes mano, kad neturiu ko slėpti nuo kitų.

Ji mane garsiai pakviečia vidun. Pati sėdi ant lovos ir retadantėmis šukomis brauko per plaukus tarsi kokia pernokusį ilgakasę Auksaplaukė.

– Na, nuotaka, – sakau aš. – Ar jaudiniesi?

– Aš dar niekada nebuvo nuotaka, – sudejuoja ji.

– Maniau, tu jau buvai ištekėjusi?

– Ak, – ji numoja ranka, – tas vienas kartas prieš šimtą metų nesiskaito. Nesugalvoju, ką man apsirengti.

– Ką jūs darysit su savo namais?

– O ką mums daryti? Kiekvienas liks savo namuose.

– Tai ką, kartu nemiegosit?

– Kaip tau liežuvis apsiverčia!

– Tai ko tada tuokiatės?

Aš prisėdu šalia jos. Jos čiužinys labai minkštas, jis pavojingai įlinksta po mūsų svoriu. Ji džiūgaudama krykštauja ir kabinasi į mane. Ant jos lovos mes pirmą kartą sėdime kartu.

– Paleisk mane, – šnypščiu aš, – kas su tavim darosi, kvaila moteriške, paleisk mane pagaliau. Verčiau padėtum man atsistoti.

– Aš juk bandau, – verkšlena ji, bet sulig kiekvienu judesiu mes vis giliau smengame į dumbantį čiužinį.

Lovos braškesys praneša apie artėjantį išsilaisvinimą. Lova pokštelėjusi sulūžta, ir mes abi atsiduriame ant žemės. Išropoju iš patalų krūvos ir laikydamasi už sienos šiaip ne taip atsistuju.

Marja sėdi tarp pagalvių ir žliumbia.

– Aš nebeturiu lovos.

– Bet turi vyrą, jis sukals tau naują.

– Jis? Gal tu jo nematei?

– O tu pareikalauk prieš sutikdama tekėti.

Ji persibraukia ranka per veidą.

– Tau visuomet šauna į galvą gerų minčių. Be tavęs mūsų čia nebūtų.

– Tik nepradėk ir tu pūsti į tą pačią dūdą.

Marja liūdnai į mane pasižiūri.

– Aš tik noriu, kad tu mumis pasitikėtum.

m

Kai aš anksčiau kalbėjau apie laiką, iš tiesų norėjau pasakyti štai ką: nespėjau net apsidairyti, kaip staiga pasijutau stovinti pievoje. Šalia – ilgas padengtas stalas, prieš mane – apkūni moteris su seniu, kuris panašesnis į perdžiūvusį medį nei į žmogų.

Už manęs stovi išsirikiavę kaimo gyventojai. Tik Petrovas sėdi, nes jis per silpnas. Visi kiti stovi. Tarp gyvųjų įsimaišę ir mirusieji, kuriems, aišku, smalsu. Jegoras stovi už manęs ir žiūri man per petį.

Sidorovas surentė Marjai lovą, ir dar kokią! Joks žmogus nepasakys, iš kur jėgų gavo. Jis pjūklų supjaustė medžio kamieną į keturias dalis, suguldė ant jų lentas, kurias išlupo iš savo sandėliuko sienos. Viską sutvirtino keturiomis vinimis. Ant viršaus užmetė Marjos čiužinius, pagalves ir patalus. Išėjo milžiniška, plati lova, pati didžiausia, kokią esu mačiusi. Dabar Marja turės kur miegoti. Ji mane išdidžiai supažindina su savo lova.

– Dabar matai, kodėl vedybos yra gerai? – klausia ji pagyrūniškai.

– Aš kitko ir nesakiau.

– Tai kodėl juokiesi?

– Nesijuokiu, Marja, aš džiaugiuosi dėl tavęs.

Per jungtuves ji vilki baltus naktinius marškinius su nėriniais, su kuriais jos kūnas atrodo dar stambesnis. Ant pečių juoda skarelė su rožėmis. Pinta kasa raitosi ant galvos, o iš nunertos užuolaidėlės padarytas šydas. Ir gėlės, visur gėlės. Rugiagėlės plaukuose, šiurpės ant naktinių ir erškėtrožė Sidorovo sagos kilpoje. Jaunikiui dreba keliai, jis atrodo dar mažesnis nei įprastai. Iš paskutiniųjų laikosi įsiremęs į lazda. Pirštų krumpliai pabalę styro, bet jo veide spindi gal kiek perkreipta pergalės šypsena, kuri primena besiartinančios mirties grimasą. Jis apsirengęs savo geriausiais rūbais – kandžių suvarpytomis pilkšvai dryžuotomis kelnėmis ir margais, raštuotais marškiniais.

Sutuoktiniai žiūri į mane, tikėdamiesi, kad tarsiu iškilmingą žodį. Aš irgi apsirengusi šventiškai, nes noriu juos pagerbti. Vilkiu ilgą sijoną ir šilkinę palaidinę, mano galva ištrinkta, o kaklą puošia stambūs spalvoti mediniai karoliai.

Kaip tyčia, man suniežti tatuiruotą vietą. Stengiuosi prisiminti, ką per mano ir Jegoro vestuves sakė metrikacijos biuro darbuotoja. Bet tie žodžiai vis neateina galvon. Tada perkratau mintis, ar turiu dar patirties kaip vestuvių viešnia ar liudininkė. Ir staiga suvokiu, kad nedalyvavau Irinos vestuvėse.

Pusseserės vestuves šventėm, kai man buvo keturiasdešimt. Vienas sakinytis man įstrigo atmintyje: „Būkite geri vienas kitam“, – pasakė pervargusi darbuotoja mano pusseserei ir jos būsimam vyrui. Tik tiek ir pasakė. Metrikacijos biure tą šeštadienį laukė dar keletas porų, ir būsimos uošvės koridoriuje elgėsi agresyviai. Manęs tie žodžiai ilgai

nepaleido, nors aš tada jau buvau ištekėjusi ir pagimdžiusi vaikus.

Vėliau mačiau per televiziją, kaip žmonės tuokiasi bažnyčioje, net karalių tuoktuves žiūrėjau. Šiais laikais pas mus daugelis jaunų porų tuokiasi bažnyčioje. Mano laikais po tokių tuoktuvių nebūtumėme drįsę eiti į darbą.

– Duokit man savo rankas, – sakau jiems.

Jie noriai jas ištiesia: Marja savo minkštą drūtą ranką, o Sidorovas išdžiūvusią lyg paukščio koją. Aš uždedu jų rankas vieną ant kitos. Marja iš savo papuošalų krūvos išrinko du žiedus.

Perduodu žiedus jaunavedžiams. Sidorovas mauna nuotakai platų žiedą su blizgančia akimi. Marjos pirštas per storas, ji sukanda dantis. Pagaliau, atlikta. Paskui žiedą mauna jam; jo pirštas kaulėtas, plonas, žiedas tabaluoja ant piršto. Sidorovas suspaudžia kumštį, kad žiedas nenukristų.

– Būkit geri vienas kitam, – sakau aš.

Marja žiūri į mane plačiai išplėtusi akis, tarytum aš sakyčiau Kalno pamokslą.

– Dabar jūs esate vyras ir žmona.

Jaučiu Marjos sutankėjusį pulsą. Sidorovo nejaučiu, jo oda šalta ir sausa. Ir vėl jausmas, tarsi jie kažko iš manęs lauktų.

– Ar tu prisimeni? – sušnabždu Jegorui. – Ar tu prisimeni, ką dabar reikia daryti?

– Palaimink juos, – šnipšteli jis. – Ir nepamiršk bučinio.

Gal jis kuoktelėjo, jie juk seni žmonės, o aš dar turiu padorumo. Bet jie vis žiūri į mane nenuleisdami akių, ir aš garsiai iškvėpdama orą pasakau:

– Aš sveikinu ir... laiminu jus, – paskelbiu, ir Marjos akys ima švytėti. – Na ir, jei taip jau norit... pasakysiu... Sidorovai, dabar gali pabučiuoti nuotaką.

m

Mes dar niekada nieko nesame veikę kartu kaip kaimynai. Atsikraustėme visi atskirai; pirma aš, paskui atkeliavo kiti. Aš pasisveikindavau, parodydavau namus ir duodavau savo veistų pomidorų sėklų. Bet mes nebuvo bendruomenė; kiekvienas džiaugėsi savo ramybe. Mes nepratę ūžti prie bend-ro stalo. Dabar tai darome.

Sustumti stalai stovi Marjos sode, jie nukloti paklodėmis. Lenočka pribarstė ant jų rožių žiedlapių. Visas kaimas sunešė savo indus. Stalo viduryje stovi garuojantis virdulys, jo paviršiuje plaukioja mėtų lapeliai. Dar šviežiai papjaustyti agurkų lėkštelė ir kita, su raugintais agurkais. Pomidorai, supjaustyti žiedais. Prieskoninių žolių kuokštai. Kietai virti kiaušiniai. Manų kruopų pyragas su vyšniomis, kurį iškepiu aš. Dvi Lenočkos paaukotos keptos vištos, į kurias visi žiūri taip, tarsi mus būtų ištikęs badas. Ir keletas butelių uogų vyno iš Sidorovo sandėliuko.

Nepasakysi, kad čionai vyksta linksmybės, bet nuotaika gera. Marja nusiėmė nuo

galvos užuolaidą, bet plaukų sruogose vis dar karo gėlės. Jos skruostai išraudę – nuo karščio, vyno ir jaudulio. Kitaip nei įprastai, ji beveik nekalba. Tik klajoja akimis nuo vieno svečio prie kito, paskui jos žvilgsnis sustoja ties manimi, tarsi ji man norėtų akimis perduoti kažkokią žinią.

Sidorovas su Gavrilovu sėdi sukišę galvas. Galiu lažintis, kad jie dabar pasakoja vienas kitam nešvankius anekdotus. Gavrilova piktai susiraukusi, bet kartais vis prunkšdama nusijuokia. Petrovas neįprastai tylus, akimis gręžia Lenočką, tarsi regėtųją pirmą kartą. Jie pakyla ir artinasi vienas prie kito.

Nugaišęs gaidys Konstantinas užšoka Marjai ant kelių, bet ji to nepastebi. Konstantinas kapoja snapu jos putlią ranką, o ožka graužia naktinius.

Aš prižiūriu, kad stiklinės būtų pilnos, papildau lėkštes. Manęs neapleidžia jausmas, kad mus kažkas stebi. Jei būčiau tikinti, sakyčiau, kad tai – Dievas. Bet Dievas buvo išguitas iš mano šalies, kai buvau maža, ir man dar nepavyko jo parsikviesti atgal. Mano tėvų namuose nekabėjo ikonos ir niekas nesimeldė. Ir dešimtąjį dešimtmetį aš nesikrikštijau, kaip daugelis kitų, nes man pasirodė kvaila tokio amžiaus lįsti į statinę su vandeniu ar uostyti kvapnius dūmus panosėje. Bet iš to, ką esu girdėjusi apie Jėzų Kristų, nusprendžiau, kad jis buvo garbingas vyras.

Nuryju gurkšnį vyno. Per saldų uogų skonį lengvai pamiršti, koks jis stiprus. Mano galvoje blausios sutemos. Prieš save išvystu Jegoro veidą. „Sėskis, – sakau jam. – Aš tau atleidžiu.“

– Ką čia vapi? – Marja pasilenkia prie manęs ir paskandina savo glėbyje.

Ji kvepia žolėmis ir prakaitu. Mano Marja, kuria aš rūpinausi, kai ji savaitę degė karščiuodama ant savo minkšto čiužinio. Tuomet įtryniau ją savo paskutinėmis degtinės atsargomis. Nuo jos trenkė kaip nuo budinčio greitosios pagalbos gydytojo Naujųjų metų naktį. Kai ją išpildavo prakaitas, aš ją nuprausdavau. Ilga felčerės darbo praktika man tąkart nepadėjo. Gali atsitikti, kad turi pakankamai žinių ir patirties, bet vis vien stovi prieš žmogaus kūną ir stebiesi juo kaip vaikas, išvydęs stebuklą.

Tolimas ūžesys pasiekia mano ausį. Gaidys Konstantinas plaka sparnais. Lenočka nuslysta nuo Petrovo kelių ir jos akys prisipildo baimės. Marja paleidžia mane iš glėbio. Aš prisidengiu ranka akis ir žiūriu į tolį.

Prie mūsų artėja dulkių debesis. Nespėju sumirksėti ir jau matau, kad tai balti su mėlyna milicijos automobiliai. Jie kratydamiesi važiuoja pagrindine gatve. Šoninės durelės prasiveria ir iš jų išvirsta apsiginklavę vyrai, apsirengę apsauginiais kostiumais.

Pasigirsta šūvis, ir butelis su uogų vynu subyra į šimtą šukių. Plonu balsu garsiai suspiegia Gavrilova. Vyrai šaukia mums kažkokias komandas, bet aš sėdžiu apsvaigusi ir nieko nesuprantu. Kiti prie stalo irgi sėdi apstingę. Tik Sidorovas iš lėto atsistoja ir iškelia abi rankas.

Staiga suprantu, kad tikrai pasenau. Ne dėl to, kad skauda ištinusias kojas, tarytum jos būtų švininės. Bet todėl, kad aš taip lėtai gaudausi. Nors kiti irgi neką greitesni. Vienas milicininkas kažką sako. Išgirstu žodžius „arešto orderis“, paskui „įtarimas“ ir „dėl nužudymo“.

Aš juos vieną po kito apžiūriu. Milicininkai susibūrę į krūvą už kalbančiojo. Mes visi

sėdime už stalo. Iškeltos Sidorovo rankos dreba iš įtampos. Šitaip negalima elgtis su senu žmogumi; aš sušnypščiu jam, kad nuleistų rankas, bet jis manęs neklauso. Jegoras papurto galvą. Marją pagauna siutas, ji iš lėto stojasi, įremia rankas į klubus. Jai į plaukus įpintos rugiagėlės plaikstosi vėjyje. O Petrovas, stipriai išblyškęs, laikosi įsikibęs į Lenočką.

Tokiais momentais prisimenu, kad man visai praverstų lazda. Nors esu jaunesnė už Sidorovą, visgi nebestoviu ant kojų taip tvirtai, ir man derėtų apsispręsti, kokia pagalba vaikščiojant dabar reikalinga. Aš ištiesiu ranką į Sidorovo lazdą. Pasirėmusi į lazdą pakylu ir nueinu link milicininkų. Priartėjusi iškeliu lazdą, nes noriu, kad į mane atkreiptų dėmesį. Bet jie atsitraukia kelis žingsnius atgal ir nusitaiko į mane ginklais.

– Svečiai pas mus laukiami, bet tuomet ir elkitės kaip svečiai.

Noriu, kad mano balsas nugriaudėtų kaip perkūnas, bet jis sučiuža kaip pernykščiai lapai vėjyje. Jiems reikia įsitempus klausytis, kad išvis suprastų, ką kalbu.

– Mes švenčiame vestuves. O ką jūs čia veikiat?

Milicininkas priekyje mojuoja popieriumi.

– Jūs įtariami žmogžudyste.

– Kas toks?

Milicininkas pasižiūri dar kartą į savo popierių, tada pakelia akis į mane ir vėl jas nuleidžia.

– Visi.

– Visas Černovas?

– Man labai gaila, baba Dunja, bet ir jūs esate tame sąrašė.

Jis smeigia pirštu į eilutę, kur užrašytas mano vardas, ir paskui iškart patraukia į šalį savo popierių. Negi jis bijo, kad jam nukris rankos, jei abu paliesime tą patį popieriaus lapą.

– Didžiai gerbiamas drauge milicijos darbuotojau, – sakau aš. – Gerbiamas pone milicininke, čia turbūt kažkoks nesusipratimas.

Staiga jis ima kaip pašėlęs mojuoti tuo popieriumi.

– Aš tik dirbu savo darbą, močiute.

– Bet jūs pažiūrėkite į mus atidžiau, ar mes atrodome kaip žudikai?

Jo žvilgsnis keliauja nuo vieno prie kito, kiek ilgiau užsibūna ties jaunavedžių pora. Aš nusprendžiu jam neaiškinti detalių apie jų šeiminę padėtį, kad tik nepamanytų, jog iš jo šaipausi.

– Nekerkite mums čia sumaišties, baba Dunja, – iškošia jis. – Kito pasirinkimo išties nėra.

*Mano brangioji anūkėle Laura,
tau rašo tavo mylinti baba Dunja iš Černovo kaimo prie Malyšių. Tiesa, šiuo metu aš ne Černove, bet kalėjime. Todėl atleisk man už šitą pilką popierių. Aš buvau specialiai tau nupirkusi laiškų popieriaus su rožėmis, bet nespėjau jo pasiimti su savimi.*

Tu jau esi didelė mergaitė, todėl rašau tau tiesiai. Man patinka, kad mes dabar susirašinėjame. Bet kuriuo atveju tau lengviau nei man, tu juk greitai ką nors surasi, kas tau išvers mano laišką, jei jo nesupranti. Gal tu net moki rusiškai skaityti, o sunku tik rašyti? Jūs, jauni žmonės, išvis lengviau tvarkotės su kalbomis.

Aš iš pradžių nesiruošiau tau ir tavo mamai kvaršinti galvos. Bet man teko girdėti, kad žinia apie mus jau perkirto sienas. Nenoriu, kad jūs be reikalo dėl manęs jaudintumėtės. Man papasakojo, kad apie mus pranešė per televiziją. Mačiau per vietinę rusų, ukrainiečių ar gudų televiziją, bet daugiau per užsienio kanalus. Sako, priešais kalėjimą prisirinko daug žurnalistų su filmavimo kameromis, ir tai trukdo teismui normaliai dirbti.

Todėl ir nusprendžiau parašyti tau laišką, kad tu apie šituos dalykus sužinotum iš pirmų lūpų, o ne (vien) iš savo mamos ar televizoriaus. Net jei televizija ir gerai kaip informacijos šaltinis, bet visada yra geriau išgirsti apie įvykius ir iš to, kuris pats juose dalyvavo.

Dar niekada nesu buvusi kalėjime. Šitas vadinasi tardymo izoliatorius, nes nusikaltimas dar tebetiriamas. Tik aš tau nepasakysiu, kuo jis skiriasi nuo tikro kalėjimo.

Bet dabar apie viską iš eilės.

Mes, dešimt moterų, dalinamės viena kamera. Ji nėra labai didelė, bet jauki. Be manęs, dar čia yra Lenočka ir Marja, dvi moterys iš Černovo. Lenočka atrodo visada liūdna, nes ji neturi vaikų. Ji bijojo, kad jie gali susirgti, todėl visai negimdė. Ir aš turiu pasakyti, kad tai buvo protingas sprendimas.

Marja – mano kaimynė. Apie ją aš jau jums ne sykį rašiau. Su kitomis kameros moterimis mes susipažinome vietoje. Daugelis iš jų tikrai malonios. Tamara susipyko su savo vyru, Natalija be leidimo paėmė ant rankų svetimą kūdikį, Lida supainiojo vaistus, o Katia įžeidė garbingą vyrą. Tikriausiai netyčia.

Pradžioje jos kiek nerimavo, kad mes nelabai tinkame viena prie kitos kaip bendros kameros gyventojos, bet paskui viskas susidėliojo į savo vietas.

Mūsų kaimo vyrų dar nemačiau, bet tikiuosi, kad jie laikosi gerai.

Turiu tau prisipažinti, kad tavo senoji baba Dunja iš Černovo čia kartais nukabina nosį. Bet mane prablaško Marja. Ji rūpinasi, kad gaučiau sriubos ir kad miegočiau apačioje. Be to, jos plepėjimas man neleidžia per daug nugrimzti į liūdesį. Ji sako, kad aš negaliu užsisklęsti savyje, nes, kaip bebūtų, juk tai ji ką tik ištekėjo ir turėtų būti kur kas liūdnė nei aš.

Jos jungtinių kalėjime niekas nenori pripažinti, todėl Marja ir jos sutuoktinis Sidorovas įstatymo yra traktuojami kaip visiškai svetimi žmonės, kuriems reikės liudyti vienam prieš kitą.

Mano mieloji anūkėle Laura, aš nežinau, ką rodo jūsų vokiška televizija. Aš vis žiūriu pro langą, kai mane veda į apklausą. Bet regiu tik spygliuotą tvorą ir aukštas mūrines sienas.

Tuo ir baigsiu savo laišką. Apkabinu –

m

Žinau, koks tai jausmas, kai esi bejėgis, nes nesumoji, ką daryti. Man reikėtų prisipažinti Laurai, kad aš nesugebėjau perskaityti jos laiško. Bet man dėl to gėda. Be to, gali būti, kad per Irinos rankas keliauja visas paštas. Man sunku, aš nepratusi prie tokio atsargumo, nes esu linkusi kalbėti tiesiai šviesiai.

Aš tik viliuosi, kad dabar su tuo savo kalėjimu neprisidariau gėdos Irinai ir Laurai.

Mūsų kameroje naktis, girdžiu, kaip kitos knarkia. Man keista, kaip greitai žmonės vieni prie kitų pripranta, jei jiems reikia. Iš mūsų kameros aš daugiausia bendrauju su Tamara, Natalija, Lida ir Katia. Tamara užmušė savo vyrą lygintuvu; Natalija prie mėsos parduotuvės iš vaikų vežimėlio pavogė svetimą kūdikį; Lida pardavinėjo sacharino tabletes įtikinėdama, kad tai amerikietiškas aspirinas, o Katia ant vieno popo garažo durų pripurškė nešvankių žodžių.

Pradžioje moterys nenorėjo su mumis kalbėtis, jos net atsisakė su mumis būti toje pačioje kameroje, bijojo radioaktyviosios spinduliuotės. Jos trankė į duris ir protestuodamos šaukė, kol atėjusios prižiūrėtojos išjungė šviesą.

Kažkur toliau girdžiu tarškančius metalinius indus, o aš uždaryta čia kaip jūrų kiaulytė. Namie mes niekada neturėjome žiurkėno ar paukščių, išvis jokių gyvūnų narveliuose nelaikėm, nes buvau griežtai nusiteikusi prieš padarų gyvenimą už grotų.

Kai Marja per miegus apsiverčia, suvirpa visa kamera. Man jos ypač gaila. Lenočkos ne taip; jos žvilgsnis čia ne kitoks kaip Černove.

Paimu Lauros laišką, kurį visuomet nešiojuosi su savimi, ir einu su juo prie durų. Mūsų kameroje tamsu, bet pro mažą grotuotą langelį iš koridoriaus krinta blausi švieselė. Aš ir vėl iš naujo, kaip ne sykį anksčiau, mėginu perskaityti žodžius, kurie man vis dar bereikšmiai. Kabinuosi už vienintelio suprantamo žodžio lotyniškais raidėmis – Laura.

Prižiūrėtoja išgirdo bruzdesį mūsų kameroje. Sunkiais, tolygiais žingsniais ji artėja prie mūsų durų. Kalėjime daugelio moterų kūno forma primena vyrų kūnus, per pečius jos ypač išplatėjusios. Langelis prasiveria.

– Čia aš, baba Dunja, – šnabždu skubiai, kad ji užriaumojusi neprikeltų viso aukšto.

– Eik miegot, sene.

– Negaliu. Senus žmones kamuoja nemiga.

– Tai gulkis ir užsikišk.

– Kuo tu vardu, dukrele?

Ji trumpam sutrinka.

– Jekaterina.

– Gražus vardas. Ar tu moki, vokiškai, Katia?

Ji didelė, stambi moteris. Jos veidas, ištinęs ir blyškus, kabo grotuotame langelyje kaip mėnulio pilnatis. Iš jo matyti, kad ji naktimis dažnai dirba ir daug geria. Ir kad namie jos niekas nelaukia.

– Mokykloje mokiausi prancūzų. Ir jei nesiliausi kranksėjusi, tuoj užėinu!

Lankstau Lauros laišką, kol jis, visai mažytis, telpa man į delną. Labiausiai bijau, kad jis nesubyrėtų prieš man spėjus sužinoti, kas ten parašyta.

m

Mano brangioji anūkėle Laura,

aš jau perdaviau savo pirmąjį laišką, bet nemanau, kad spėjai jį gauti. Man šiek tiek sunku tau rašyti, nes nežinau, kuo tu gyveni. Nuo čia iki Vokietijos paštas keliauja ilgai. Mano kvotėjas, ponas tardytojas iš milicijos, nervinasi, nes nusikaltimo tyrimas nepajudėjo iš vietos, o nužudytojo giminės irgi yra nepatenkinti. Man rodos, jis buvo turtingas, ir žmonės pažinojo jį iš veido. Na, ir kas iš to.

Man paskyrė advokatą. Už jį moka valstybė, jis dar gana jaunas. Jo vardas – Arkadijus Sergejevičius.

Baba Dunja, sako jis, jei jūs vien apie Černovo kolorado vabalus pasakosite, tai man nebus iš ko sukurti gynybos strategijos.

O aš jam sakau, kokios dar strategijos? Kuriems galams nekaltam žmogui reikalinga strategija?

Vakar jis man papasakojo, kad vokiškas žurnalas jo paprašė pagalbos ir įdavė man skirtus klausimus. Aš klausiu savęs, ar tai nėra kaip nors susiję su tavo mama? Kodėl vokiškas žurnalas domisi ma-nimi?

Aš dar norėjau tau papasakoti apie kalėjimą bendrais bruožais, kad kalba nesisuktų vien apie mane. Aplinka čia tokia, kad galima iškęsti. Mergaitės dabar tarpusavyje sutaria geriau. Marja matė per televizorių, kad kalėjimuose lengva gauti narkotikų, bet aš pasakiau visoms, kad mano kameroje to nebus. Mūsų kameroje nėra viena nesėdės ant adatos. Marja pyksta ant manęs ir sako, kad aš žadu atimti iš jos paskutinį malonumą.

Ir ji sako, jog kitos ne dėl to manęs paklausė, kad esu baba Dunja iš Černovo kaimo, nes jos neskaito laikraščių. Jos paklausė todėl, kad ant mano rankos pamatė ištatuiruotą akį. Pasirodo, ištatuiruotas akis kalėjime turi tik labai svarbūs žmonės (šitai išsiaiškino Marja), ir jų visi bijo.

Iš tikrųjų, tai visai ne akis, bet O – kaip Olegas. Aš stengiausi tą O užpildyti spalva, nes vėliau tos raidės nebenorėjau, todėl ji taip keistai dabar ir atrodo.

Geras rašalas ir po septyniasdešimties metų lėtai blunka. Bet tai kita istorija.

Valgyti čia duoda normaliai. Koridoriuje, prie valgyklos, pastatyta vitrina, į kurią prieš kiekvienus pietus įdeda kaip pavyzdį po lėkštę sriubos ir košės, kad niekas neniurzgėtų,

jog gavo per mažą porciją. Senai moteriai daug nereikia, dažniausiai lieka dar ir Marjai.

Aš net nenoriu pagalvoti, kaip užžėlė mano sodas per tą laiką, kol čia sėdžiu. Tikiuosi, tau sekasi gerai ir mokykloje tu gauni gerus pažymius.

Tave mylinti baba Dunja

m

Mano mieloji anūkėle Laura,

tau ir vėl rašo baba Dunja. Tu tikriausiai stebiesi, kodėl aš taip dažnai rašau. Kalėjime turiu ne tik daugiau laiko, bet čia yra ir daugiau apie ką papasakoti.

Po dviejų dienų vyks teismo posėdis. Jis truks ilgai, paaikšino man Arkadijus Sergejevičius, tas jaunuolis su portfeliu. Bus pateikti kaltinimai ir apklausiami liudytojai, o teisiųjų suole mūsų daug, visas kaimas. Bus ir publikos, nes šis procesas neįprastas. Man toks jausmas, kad kai kurie žmonės mane lyg ir pažįsta, nors aš jų ne. Aš paklausiau savęs, ar man turi būti gėda, kad patekau į teismą, ir nusprendžiau: ne, man ne gėda, nes aš nieko blogo nepadariau.

Man reikia gerai apgalvoti kai kuriuos dalykus, kuriuos sakysiu per teismą. Aš nepratusi kalbėti prieš šitiek žmonių. Bet jei Arkadijus Sergejevičius mano žodžius perskaitytų, tai daug kas gali suabejoti, ar jie tikrai mano. Todėl kalbėti turiu pati.

Kad ir ką tu apie mane išgirsi, niekuomet nepamiršk: tavo baba Dunja nieko taip nemylė kaip tave, net jei mes ir nesam gyvenime susitikusios.

m

Naktį pabundu, nes Marja sėdi ant mano gulto ir verkia. Matau jos drebančius stambaus kūno kontūrus tamsoje. Ji stengiasi verkti tyliai, nes Tamara, kuri užmušė vyrą su lygintuvu, nemėgsta, kai miego metu kas nors kelia triukšmą.

– Kas yra? – sušnabždu aš.

Marja trūkčiodama kvėpuoja.

– Aš nieko nesuprantu, Mašenka.

Aš prisispaudžiu prie sienos, o ji pabando šalia manęs išsitiesti. Tai kebli užduotis: arba ji tuoj nubildės ant žemės, arba nuguls mane su savo krūtimis. Įtraukiu pilvą, kad užimčiau mažiau vietos.

Ji uždeda man ant kaklo ranką ir prispaudžia lūpas prie ausies.

– Aš baisiausiai bijau, baba Dunja. – Karštos ašaros srūva man į ausų būgnelius. – Aš bijau, kad jie mus nuteis ir sušaudys.

– Nemanau, kad sušaudys, Marja. Šitaip darė prieš kokius penkiasdešimt metų.

– Tau gerai, tavęs niekas negali sukrėsti.

Į tai aš nieko neatsakau.

– Tai aišku, kad mes jį visi drauge užkapstėme, bet nužudė juk kažkas vienas!

Jos ašaros degina man ausį. Aš išlaisvinu vieną ranką ir glostau jai petį. Jai prasčiau nei man, jos advokatas neatėjo. Paklausiau Arkadijaus, ar jis negalėtų ir jos ginti drauge, bet kažkodėl tai draudžiama. Ir išvis man toks jausmas, kad kalėjime nemažai netvarkos. O dar visi tie televizinininkai lauke trukdo kitiems dirbti darbus.

– Tu juk tikrai žinai, kas jis, Dunja! – Marja vis sunkiau tvardosi, ji artėja prie isterijos priepuolio. – Prašau tavęs, padaryk taip, kad vėl grįžčiau namo. Aš noriu į Černovą. Kur niekas prie manęs nelenda. Aš todėl ten ir atsikrausčiau, nes tikėjau, kad turėsiu ramybę. Bet jie vis vien mane susirado ir uždarė.

Mano širdis smarkiai plaka. Aš suspaudžiu lūpas. Ji nežino, kad kai kada naktimis vis dar šaukia Aleksandro vardą.

– Daryk ką nors! Tu juk esi mūsų kaimo vadė, – kūkčioja ji.

– Nei esu, nei kada buvau.

Bet ji manęs neklauso. Ji dreba, o drauge drebu ir aš.

– Ramybės, – sakau aš. – Tau dar reikia šiek tiek laiko neprarasti savitvartos, mano mergaite. Aš pasirūpinsiu, kad tu grįžtum namo. Aš tau pažadu.

Dabar ji prapliumpa raudoti garsiai, kol Tamaros taikliai paleistas batas nutildo ją.

m

– Arkadijau Sergejevičiau, – sakau aš, – kaip galima atskirti kalbas?

– Atsiprašau, ką atskirti? – perklausia jis.

Visuomet susitinkame tame pačiame kambaryje. Jis kvadratinis, labai mažas, jame telpa tik stalas ir dvi kėdės. Duryš būna praviros, tik retkarčiais nosį įkiša prižiūrėtojas, kad mus apibartų ar slapčia nufotografuotų. Arkadijus tada atsistoja, išeina už durų ir jį apšaukia. Neatsistebiu, kad jis sugeba taip garsiai rėkti.

Mano advokatas yra smulkaus sudėjimo, vilki baltus marškinius ir kostiumą, mus skiria jo portfelis, paguldytas ant stalo. Šalia mobilusis telefonas su dideliu ekranu, kuris nuolat blyksi. Šešėliai po Arkadijaus akimis siekia jo įkritusius skruostus. Ant bevardžio piršto jis nešioja vestuvinį žiedą. Užuoat buvęs su žmona, jis sėdi pas mane ir užduoda vis tuos pačius klausimus. Man net pritrūksta noro į juos atsakinėti.

Jis atidaro savo portfelį ir ištraukia šokolado plytelę.

Ant juodo popieriaus išspausdintos auksinės užsienietiškos raidės. Tokiomis raidėmis

parašytas ir Lauros laiškas.

– Čia jums, – sako jis.

– Ačiū, nereikia.

– Aš vis laužau galvą, kuo galėčiau jus pradžiuginti.

– Visko turiu ir viskuo esu patenkinta. Ačiū už neseniai atneštą kivi, jau seniai buvau valgiusi.

– Baba Dunja! Jūs mane varote į neviltį.

– O kas bus, jei kuris nors prisipažins kaltas? – klausiu aš. – Ar kitus paleis namo?

– Bus matyti.

– Kas matyti?

– Žiūrint, kas prisipažins.

Ir taip mūsų pokalbiai kartoja dieną iš dienos. Tai mane vargina.

– Noriu į kamerą, Arkadijau.

– Prašom palaukti!

Tie nesibaigiantys atsistojimai ir atsisėdimai suėdė man kelius.

– Į jūsų klausimą nėra tikslaus atsakymo. Pasaulyje egzistuoja daugybė kalbų.

– O jeigu jos užrašytos ant popieriaus?

Jis atsilošia ir užmerkia akis. Kelias sekundes atsilošęs palinguoja ant kėdės kaip mažas berniukas, kuriam nusibodo mokykloje.

– Kai dažnai parašyta *the* – tai čia anglų kalba. Jei daug *der, die* arba *das* – tai bus vokiečių. Jei dažnai pasitaiko *un* arba *une* –tai greičiausiai prancūzų. O pamačius *il* galima galvoti apie italų. Arba vėl apie prancūzų.

Žvelgiu į jį su pagarba.

– Tu dar toks jaunas, o šitaip išsilavinęs, – sakau. – Eik pagaliau namo pas žmoną ir išsimiegok.

m

Petrovą ir kitus vyrus pirmąkart pamatau tik per pirmąjį proceso dieną. Mus vieną po kito atveda į narvą teismo salėje ir pasodina ant suolo. Sidorovo keliai sustingę, todėl jis lieka stovėti, laikydamasis Petrovui už peties. Nereikia būti medicinos felčere, kad suprastum, jog jis ilgai netrauks. Bet, iš tiesų, aš tikėjausi, kad visų padėtis bus dar blogesnė.

Pamatau ir savo Arkadijų Sergejevičių – su raudonomis dėmėmis kalkių baltumo veide. Jis sėdi kitoje narvo pusėje. Teismo salė sausakimša, aš, tiesą sakant, įsivaizdavau ją būsiant didesnę. Fotografai ir žmonės su filmavimo kameromis kas minutę pravedami pro šalį. Jie kažką mums šaukia, bet mes sustingę spoksime į jų objektyvus.

Mes, Černovo gyventojai, nepasisveikiname, mes net nepažvelgėme vienas kitam į

akis. Gal kiti į tai žiūri kaip į nemandagų elgesį, tačiau iš tikrųjų mes vienas su kitu susieti nematomais saitais, ir mums nereikia jokių formalumų.

Teisėja – stambaus sudėjimo moteris su peroksidiniais plaukais. Ji apsisiautusi juoda mantija, po kaklu pasirišusi baltą kaklaraištį. Kol ji kalba, aš dairausi po salę ir apžiūrinėju susirinkusiųjų veidus. Matau vyrus ir moteris su kostiumais, su marškiniais, kai kuriuos su džinsiniais švarkais.

Pasisuku į Petrovą. Noriu pagauti jo akis, nes reikia užduoti svarbiausią klausimą. Sulaukiu provokuojamo žvilgsnio. Aš papurtau galvą. Dabar nėra tinkamas metas elgtis kaip mažam vaikui.

Aš ir taip greitai mirsiu, skaitau iš jo akių. Negi tu išties nori, kad savo paskutines dienas praleisčiau kalėjime?

Aš atsistoju, prieinu prie grotų ir pabarškinu.

Teisėja nutyla žodžio viduryje.

– Gal neverta visko be reikalo užtęsti, – ištariu aš.

Mano gergždžiantis balsas teismo posėdžių salėje žvanga kaip surūdijusi geležis.

Arkadijus staiga pašoka. Aš jam rodau ženklą ranka, kad atsisėstų.

Teisėja nuleidžia į mane akis. Jos veidas kaip kasininkės iš devintojo dešimtmečio. Ant pirštų ji prisimausčiusi storų žiedų. Tai veikia raminausiai. Šita moteris kilusi iš pasaulio, kurį aš pažįstu. Gal ji buvo viena iš pirmųjų kūdikių, kuriuos aš priėmiau gimdymo salėje? Gal kada gipsavau koją ar patvirtinau jos senelės mirtį? Aš su tokia daugybe žmonių prasilenkiau per visus darbo metus.

– Baba Dunja? – paklausia ji, ir visi ima juoktis. Ji atsikrenkščia ir susitvardžiusi tęsia toliau. – Atsiprašau... Jevdokija Anatoljevna. Ar jūs prastai pasijutot?

Jevdokija Anatoljevna – tai vardas, kuris įrašytas mano pase. Per salę nuvilnija šnabždesys.

– Man viskas gerai, – atsakau. – Bet turiu ką pasakyti. Mes visi šiame narve esame seni ar silpni arba – ir viena, ir kita. Nereikia žmonių kankinti, tai būtų neoru. Prašom, Jūsų kilnybe... Deja, nežinau jūsų vardo ir tėvavardžio. Aš nežinau čia priimtų elgesio taisyklių, todėl prašom atleisti, jei ką padarysiu ne taip.

Teisėja žiūri į Arkadijų. Tas žiūri į mane. Žmonės, vilkintys uniforma, šnabždasi. Nuvilnija žvilgsnių ir judesių banga. Staiga aš pasijuntu silpnai ir įsitveriu į narvo grotas.

Visi į mane žiūri, ir niekas nežino, kas tą dieną atsitiko Černove. Ir išvis, be žuvusiojo, tą žino tik du žmonės. Vienas iš jų esu aš.

– Niekas iš jūsų nežino, kas iš tikrųjų įvyko, – sakau aš. – Prašom atleisti, kad sujaukiau posėdžio eigą, bet narve yra šimtmetis vyras, kuris vos pastovi ant kojų. Todėl kalbėsiu trumpai. Mes esame paskutiniai Černovo gyventojai. Nužudytasis, apie kurį čia kalbame, norėjo pas mus atsikraustyti. Jis atsivežė su savimi mažą dukrelę.

Aš anksčiau maniau, kad salėje tylu, bet, pasirodo, klydau. Dabar stojo mirtina tyla.

– Černovas yra graži vietovė, – sakau aš. – Tinkama vieta mums gyventi. Mes nė vieno iš jos neišvarėm. Bet jeigu žmogus yra jaunas ir sveikas, aš nepatarčiau jam ten įsikurti. Ši vieta tinka ne kiekvienam. Ir jei kas, apakintas keršto, savo mažą vaiką veža pas mus, tai jis – negeras žmogus. Vaikui visų pirmiausia reikia motinos ir gryno oro.

Įremiu akis į teisėjos baltą kaklaraištį. Man reikia susikaupti. Dar man greitomis šmėkšteli mintis, kad ji tikriausiai nemoka anglų kalbos.

– O dabar prašau jus tiksliai užrašyti mano parodymus. Arkadijau, leisk man pačiai kalbėti: aš esu sena moteris, bet mano sąmonė visiškai sveika. Išklauskite mane, Jūsų kilnybe. Aš, baba Dunja iš Černovo, nužudžiau kirviu tą blogą vyrą, o kitus kaimo gyventojus priverčiau iškasti jam duobę sode. Jie neturėjo galimybės man nepaklusti, nes aš jiems grasinau smurtu. Aš norėčiau Jūsų kilnybės paprašyti mane nubausti kaip vienintelę nusikaltėlę, o visus kitus išleisti į laisvę.

*

Mano mieloji anūkėle Laura,

tikiuosi, tau, tavo mamai ir tavo gerbiamam tėtei sekasi gerai.

Turiu penkiolikos minučių pertrauką ir noriu tau parašyti, kol dar šviesu. Tu tikriausiai jau sužinojai iš televizijos, kad tavo senelė yra sunki nusikaltėlė. Mane nuteisė trejiems metams už nužudymą ištiktai afekto.

Man gėda rašyti tau laišką, nes tau turbūt gėda dėl manęs. Bet šitaip neturėtų būti. Visų pirma – mano sąžinė tyra. Aš tik padariau tai, kas turėjo būti padaryta. Be to, tu vis vien išlieki gera mergaitė, net jei ir turi pamišusią senelę.

Aš nešiojuosi tavo nuotrauką, kurioje tu vilki raudonais marškinėliais trumpomis rankovėmis. Aš neturiu čia daug daiktų, tik kelis asmeninius kasdienius reikmenis. Aš dažnai prisimenu savo gražų namą Černove. Bet, regis, man visgi nelemta numirti ten, kur aš norėčiau. Prie šitos minties niekaip nepriprantu. Patikėk manimi, Laura, aš savo gyvenime esu daug patyrusi. Bet mano tykiausi pilnatvės metai prabėgo Černove.

Dabar mane perkėlė į lagerį. Čia gyvenimas normalus. Su mergaitėmis aš sutariu. Mus prikelia šeštą valandą ryto. Po rytinio apsiprausimo ir pusryčių (perlinių kruopų) mus veda į dirbtuves prie siuvamųjų mašinų, kur siuvame pagalvių užvalkalus. Per metus mums galima gauti po šešis siuntinius, bet aš tavo mamai to nerašiau, kad ji be reikalo nemėtytų pinigų.

Čia kaliniams leidžia keturis ilguosius pasimatymus ir šešis trumpus, iki trijų valandų. Gaila, kad tu taip toli ir negali manęs aplankyti. Marjai toks kelias irgi per tolimas. Arkadijus vis atvyksta trumpai pasimatyti, tarsi neturėtų ką veikti. Tuomet mus skiria stiklinė siena ir mes kalbamės per telefono ragelį. Bet jis negali apie kitus sakyti nieko blogo, kitaip mūsų susitikimą kaipmat nutrauks prižiūrėtoja, kuri klausosi visų pokalbių. Todėl jis man skaito iš žurnalo Sodininkystė šiandien. Vienąkart turėjom nemalonumų, nes prižiūrėtoja pamanė, kad trąšų formulė – tai užkoduota slapta žinia.

Aš neskaičiuoju dienų, kaip pripratau jų neskaičiuoti Černove ir kitur.

m

Man neišeina pabaigti laiško. Ranka nebeklauso. Bandau ištiesti pirštus, bet jie lieka susilenkę. Įtariai pasižiūriu į savo klastingą galūnę, kuri dar niekada nebuvo manęs išdavusi, ir išlaisvinu tušinuką su kita ranka. Tada noriu atsistoti. Laiku sumoju, kad man tai nepavyks, ir toliau sėdžiu ant kėdės. Tik-rai būtų nekas, jei nugriūčiau ir susilaužyčiau šlaunikaulio kaklelį.

Sėdžiu ten mažiausiai pusvalandį. O gal ir kiek ilgiau arba trumpiau. Tada bandau prisišaukti pagalbos, bet nepavyksta. Man pamažu užsimerkia akys. Kuo puikiausiai žinau, kas su manimi darosi, tik kad niekaip neateina į galvą tinkamas žodis. Nuo per ilgo sėdėjimo skauda stuburą. Kada gi jie pagaliau manęs pasiges ir pradės ieškoti, aš juk seniausiai turėjau būti darbe. kažkas apverčia mane ant nugaros – net nepastebėjau, kada nuvirtau.

m

Kai kas sako, kad siela sugeba palikti kūną ir virš jo sklandyti, kol apsisprendžia, ar panorės dar sykį sugrįžti į tą kūno apvalkalą. Aš nežinau, ar tai tiesa, nes buvau išauklėta kaip materialistė. Pas mus sielos, krikštynos, rojus ir pragaras neturėjo jokios reikšmės. Ir dabar ne skraidau virš lovos, bet joje guliu. Per vienos akies kamputį žiūriu į Iriną. Kitos akies kampučiu užgriebiu Arkadijų. Pabandau įtempti iškart abi akis. Prie sienos atpažįstu lašelinės stovą.

Be to, aš apdengta svetimais naktiniais ir esu užklota iki pilvo.

Vėl užmerkiu akis.

Visuomet buvau sveika. Per visą savo gyvenimą gulėjau ligoninėje tik tada, kai gimdžiau vaikus. Su Aleksejumi pastojau, kai Irinai dar nebuvo suėję nė metų. Galvojau, kad kūdikio žindymas apsaugos nuo nėštumo, ir kadangi aš labai ilgai nepastojau su Irina, tai nesitikėjau, kad išvis susilauksiu antro vaiko.

Jegoras ant manęs įtūžo. Per mano antrąjį nėštumą jis retai būdavo namie ir net nesivargino savo išvykų dangstyti kaip tarnybinių kelionių. Kai vėl parsirasdavo, nuo jo trenkdavo pigiais kvepalais. Nuo to laiko aš nekenčiu pigių kvepalų. Tiesą sakant, jau buvau pasiryžusi jo neįsileisti pro duris, bet man netikėtai plyšo vandenmaišis, keliomis savaitėmis pirmiau laiko, ir kam nors reikėjo likti su mažąja Irina, kol jos brolis atkeliaus į šį pasaulį. Mano vyras didžiavosi, kad gimė berniukas, bet sykiu jautė kaltę, nes jis į pasaulį atėjo per anksti. Jegoras bučiavo man rankas ir priverkė pilną skreitą ašarų.

Aš vėl pramerkiu akis.

Tai antras kartas gyvenime, kai matau Iriną verkiančią. Ji sėdi ant plastikinės kėdės šalia mano lovos, jos rankose šūsnis popierių.

Nesuprantu, ko ji verkia, nes su manimi viskas gerai, aš tik noriu kuo greičiau iš čia ištrūkti. Manęs garantuotai pasigedo prie siuvamųjų mašinų. Aš ne tam atvykau į kalėjimą, kad leisčiau laiką lovoje.

Šitai pasakau ir Irinai.

– Gal nori pasižiūrėti į veidrodį, mama? – klausia ji. Aš ir pati jaučiu, kad mano lūpų kamputis nukaręs. Bet tai dar niekam netrukde siūti siūlių tiesiai. Ir ne jai kalbėti apie mano išvaizdą: nuo paskutinio karto, kai mes matėmės, ji atrodo dešimtmečiais pasenusi.

– Tau nereikėjo čia važiuoti, – sakau aš. – Dar turėsi paskui nemalonumų darbe.

Irina išgąsdina mane žinia, kad tuoj bus trečia savaitė, kaip ji čia. Jai, matyt, teko pasiimti nemokamų atostogų, nes gydytojai Vokietijoje tikriausiai negali taip ilgai atostogauti. To tik ir betrūko, dar praras darbą. Užuoť pjausčiusi ir vėl siuvusi vokiečių kareivius, ji skrenda čia. Aš sužinau, kad ji su mano advokatu veda kovas, jie siekia mane perkelti į padorią ligoninę. Ir dabar skamba jos telefonas. Irina sako, kad jai skambina *Amnesty*. Bet moters tokiu vardu aš nepažįstu.

– Černove niekas nelaisto mano pomidorų, – galvoju garsiai.

– Pamiršk savo pomidorus, mama. Vokietijoje mes tau išnuomosim mažą sodo sklypelį.

– Ką man veikti Vokietijoje? Aš ten nieko, be jūsų, nepažįstu.

– Užtat tave visi pažįsta, – sako ji ir ištraukusi rodo žurnalą.

Aš pasibaisėju, kai pamatau savo nuotrauką.

Dar kai buvau maža mergaitė, mane mažai kas fotografuodavo, ir tam yra priežasčių. Ant vokiško žurnalo viršelio matau save – su skarele, raukšlėmis ir palyginti tikrai gerai išsilaikiusiais dantimis, – ir tai yra geriausias įrodymas, kad pasaulis pilnas beprotybės.

Pro akis slysta daugiau nuotraukų. Nuotraukų iš Černovo, jos nespilvotos. Aš prisimenu sykį apsilankiusį fotografą, kalbėjusį kalba, kurios mes nesupratome. Jį lydėjo isteriškas vertėjas, o fotografas viską iš eilės fotografavo: Marją ir jos ožką, Lenočką ir jos obelis, Sidorovą ir jo telefoną.

Vadinasi, čia nuotraukos, kurias jis yra padaręs seniau.

Net Konstantinui skirta atskira nuotrauka. Štai ir aš stoviu prie savo namo, o man palei kojas glaustosi katės.

Ten labai daug prirašyta. Nuotraukos senos, bet žurnalas naujas. Jis perspausdino nuotraukas dėl paskutinių įvykių. Irina skaito, kas parašyta, vis užstrigdama, nes jai reikia viską versti.

– Baba Dunja yra viena iš tų moterų, kurioms galima pavydėti, nes jų šypsėnos kaip vaikų. Jos veidas smulkus ir raukšlėtas, siauros tamsiai rudos akys. Ji maža ir apvalutė – jos ūgis ne daugiau kaip metras penkiasdešimt. Simbolinė figūra. Tarptautinės žiniasklaidos išradimas. Modernus mitas.

Aš pažvelgiu į savo rankas. Ant delno viršaus išblyškęs O, kuris, iš tiesų, šiek tiek panašus į akį. Aš nebenorėjau gyventi, kai Olegas pasiėmė į žmonas kitą, o dabar net negaliu prisiminti jo veido.

– Aš juk nesu koks nors išradimas. Aš iš tikrųjų esu, ar ne taip, Irina?

Ir vėl ji verkia kaip mažas vaikas.

Aš noriu, kad viskas aprimtų. Vėl noriu grįžti prie darbo. Kol kas dar netvirtai laikausi ant kojų, bet greitai pasitaisysiu. Noriu vėl apsirengti kaip normalus žmogus. Noriu, kad Irina važiuotų namo. Ir man rūpi sužinoti, dėl ko ji taip kremtasi. Ji apie tai nekalba. Mieliau šneka, ką apie mane rašo žurnalas ir ką apie mane galvoja pasaulis. Bet kodėl man turi rūpėti visas pasaulis?

– Ar Laura perskaitė mano laiškus?

– Laura? – išraiška dukters veide man kelia baimę.

– Taip, Laura. Ar mano laiškai atėjo?

– Mes jau seniai iš tavęs negauname laiškų, mama.

– Bet aš juos parašiau.

– Gal tu nepriklijavai pašto ženklų, kiek reikėjo?

– Bet laiškuose aš viską paaiškinau.

Ji patraukia pečiais. Joms nereikia mano pasiaiškinimų. Žmogui nereikia nieko aiškinti. Žmonėms reikia ramybės ir galbūt dar pinigų.

– Kaip sekasi Laurai? – klausiu aš.

– Laurai? – perklausia ji. Ir kai ji pakartoja vardą, mane sukausto siaubas, nes suvokiu, kad tuoj išgirsiu kažką baisaus.

– Ji serga? – man iš rūpesčio džiūsta burna.

Irina purto galvą. Ir tada pagalvoju, kodėl aš anksčiau nesupratau. Jau seniai galėjau pastebėti aiškius ženklus.

– Jos išvis nėra, ar ne? Tu ją tiesiog susikūrei galvoje. Tu negali turėti vaikų. Arba tu jų paprasčiausiai nenorėjai. Kaip Lenočka.

Irina žiūri į mane. Jos giliai mėlynos akys plačiai atvertos. Jei jos veidas nebūtų toks griežtas, ji būtų graži. Bet aš jos neišmokiau būti gražia moterimi. Tik stengiausi, kad iš jos išeitų žmogus. Ir bent tiek man pavyko gyvenime.

Mano galvoje viena vienintelė mintis: kokia visko prasmė, jei Lauros išvis nėra?

– Tai aišku, kad ji yra, – sako Irina. – Bet ji kitokia, nei tu įsivaizduoji.

Laura, kurią pažįstu, yra šviesiaplaukė liūdnomis akimis. Jos veidelis toks smulkus, kad beveik gniaužia širdį. Ji nenešioja plaukų segtukų ir niekada nesišypso. Ji tikras stebuklas, nes yra be priekaištų.

Laura, apie kurią pasakoja Irina, nusiskuto galvą plikai. Ji pavogė iš savo tėvų pinigų ir trylikos metų pirmąkart apsinuodijo alkoholiu, ją jau išmetė iš dviejų mokyklų ir ji beveik nekalba rusiškai, ką aš iškart pateisinu.

– Ji manęs nekenčia, – sako Irina ir žiūri per mane kiaurai savo raudonomis užverktomis akimis.

Ji dar niekad nėra taip su manim kalbėjusi. Niekada nėra užsiminusi, kad turi rūpesčių. Ir dar tokių didelių. Man reikėtų ją apkabinti, bet mes nepratusios taip elgtis.

– Aš viską dariau ne taip, kaip reikia, mama.

– Ne, – paprieštarauju aš, – tai aš viską ne taip dariau. Man plyšta širdis, kad tave ištiko

tiek bėdų, ir dar aš prisidėjau prie jų visų su savo kalėjimu. Aš tik tikiuosi, kad tavo vyras nemanyt blogai apie mūsų šeimą.

– Neturiu supratimo, ką jis mano. Mes jau septyneri metai kaip išsiskyre.

Ji tai ištaria tarsi šiaip sau, ir aš lengvai linktelio galva. Ką padarysi. Vaikai svarbiau. Ir mūsų vaikas pateko į bėdą. Po šios žinios visa kita nublinksta – teismas, insultas ir pagalvių užvalkalai kalėjime.

– Aš tau net negaliu atiduoti pinigų, kuriuos sutaupiau Laurai. Jie guli arbatos dėžutėje Černove. Gal kas nors gali juos atvežti.

– Aš negaliu jų atiduoti. Nė nežinau, kur ji dabar.

– Niekas nesupranta.

– Ko čia nesuprasti? Laura pabėgo iš namų. Jos jau mėnesius ieško. Ji nepalaiko su manimi jokio ryšio. Aš net nenutuokiu, kur ji yra.

Ir todėl aš pasakau tai, kas jai tikrai padės, tuo aš esu tikra:

– Laura parašė man laišką.

Ir vėl nežinau, ar teisingai ką tik pasielgiau. Aš paprašau Irinos paduoti mano plastikinį maišelį, kurį kažkas atnešė prie lovos. Išpakuoju savo daiktus: muilą muilinėje, kempinę, vieną pusiau sunaudotą tūbelę rankų kremo ir kitą tūbelę su dantų pasta. Raudoną lūpdažį, kurį man Marja paskolino, kol būsiu kalėjime. Ir mažą sulankstytą popieriaus gabalėlį, kurį glostydama išlyginu.

– Aš supratau tik, kad ten prirašyta daug *the*, – sakau jai. – Neradau nė vieno žmogaus, kuris tiktų kaip vertėjas.

Irina kiek per skubiai išplėšia laišką man iš rankų. Man gelia širdį, kad išduodu Laurą, nes ji pasitikėjo manimi. Bet dabar Irinai to labai reikia. Ji pasilenkia virš popieriaus lapo, jos lūpos kruta be garso.

– Kas ten parašyta? Ar gali perskaityti?

Ji neatsako, jos akys bėginėja aukštyn žemyn, o smakra virpa.

– Pasakyk man, Irina.

Ji pakelia galvą ir pažiūri man į akis.

– Ten surašyta tai, apie ką aš jau pasakojau. Koks sumautas buvo jos gyvenimas. Kokia baisiai apgailėtina yra jos šeima.

– Ji šitaip negalvoja.

– Dar ir kaip galvoja! Ir kad ji mūsų visų nekenčia. Išskyrus tave.

– Ir kur ji yra dabar?

– Apie tai ji, deja, nerašo.

m

Aš žinau, kad Irina man pamelavo. Laiške buvo parašyta daugiau, nei ji man

papasakojo. Ji greitosiomis atsisveikino ir pažadėjo vėl grįžti, kai tik galės. Aš pasakiau, kad dėl manęs tegul nesuka sau galvos. Aš pati savimi pasirūpinsiu. Tegul ji visų pirma pasirūpina savo vaiku. Aš nenoriu tikėti tomis istorijomis, kurias man papasakojo apie Laurą. Ji gera mer-gaitė.

– O tu dar jauna ir gali antrąkart ištekėti, jei išmoksi šypsotis ir gražiai rengtis, – atsisveikindama pasakiau Irinai.

– Iš ko man to mokytis?

– Aš juk irgi išmokau, kai man buvo virš septyniasdešimt. Iš tikrųjų išmokau šypsotis tik tada, kai vėl sugrįžau į Černovą.

Ji krūpteli.

Aš vėl pasiėmiau laišką iš Irinos, tik šį kartą ji paslėpiau bate. Dukra nenorėjo atiduoti, bet aš buvau nepalenkiama. Aš jai leidau perskaityti laišką, bet jis priklauso man. Laura parašė man. Kaip bebūtų, dabar aš žinau, kad jis parašytas anglų kalba. Protinga mergaitė, vadinasi, ji tikrai pamanė, kad jos senelė moka užsienio kalbą. Arba kad man bus lengviau susi-rasti žmogų, kuris išverstų iš anglų kalbos negu iš vokiečių.

Aš vėl grįžau prie savo siuvamosios mašinos. Kol dirbu, kvėpuoju tolygiai. Mūsų šaliai reikalingi pagalvių užval-kalai.

Aš nustoja rašyti laiškus, bet dabar bandau išmokti angliškai. Man pasisekė: moteris, kuri sėdi prie siuvamosios man iš kairės, dar prisimena anglų kalbos pamokas iš mokyklos laikų. Ji dvidešimt vienu, atlieka bausmę už kažką, ką padarė savo naujagimiui. Ji apie tai neužsimena, ir aš jos neklausinėju. Ji kiekvieną dieną išmoko mane po naują anglišką žodį; aš jai už tai padedu tvarkytis su siūlėmis.

Toks jausmas, tarsi mano pirštai priklausytų ne man. Bet aš nekreipiu į tai dėmesio. Po savo insulto jau pasiuvau šešis šimtus keturiolika pagalvių užvalkalų. Tai nėra labai daug, jaunesnės moterys dvigubai, gal net trigubai spartesnės už mane. Bet šešiams šimtams keturiolikai žmonių mano dėka nereikės miegoti ant plikos pagalvės.

Dvyliktą valandą, kaip visada, pietų pertrauka. Atsinešame skystos vaisinės arbatos iš kanistro, dauguma moterų rūko lauke, vidiniame kieme. Aš stoviu ir darau venų gimnastiką apžiūrinėdama žvirblius, kurie tarp daugelio kojų, apsiavusių guminiiais batais, ieško nematomų trupinių. Prisimenu sniegenas iš Černovo ir svarstau, ar dar kada nors iš arti pamatysiu gervę. Ir kartoju angliškus žodžius, kuriuos išmokau pastarosiomis dienomis. *Bag. Eat. Teacher. Girl.*

Prieš baigdama siūti šeši šimtai penkioliktą pagalvės užvalkalą, girdžiu, kaip už durų kyla sumaištis. Aš nepakeliu akių; ateis laikas ir sužinosiu, kas dedasi. Išsigąstu, kai suprantu, kad grupelė žmonių ryžtingai žingsniuoja į mano pusę. Tikriausiai tai nereikia nieko gero, jei tiek daug žmonių ateina manęs pasiimti. Moterys su uniformom, civiliniais drabužiais vilkintys vyrai, jų veidai susilieja, ir aš pasijuntu labai sena.

Vienas vyras prieina prie manęs ir pasilenkęs garsiai praneša, kad mūsų prezidentas man dovanojo bausmę.

m

Mūsų prezidentas yra puikus vyras. Jis man primena Jegorą savo geraisiais metais. Tik tiek, kad Jegoras buvo tikras skuduras, o prezidentas – vyras su geležine valia. Tokiam mūsų santuokoje aš būčiau jautusi pagarbą. Jis, žinoma, nebūtų parodęs baimės dėl Černovo, jo niekas nepriverstų išvažiuoti iš savo kaimo, jis, kaip ir aš, nusispjautų į kompensaciją, į regėjimo patikras ir vitaminus, kuriuos reaktoriaus aukos gaudavo nemokamai.

Kadangi mūsų šalis švenčia savo konstitucijos jubiliejų, prezidentas daugeliui nusikaltėlių dovanojo bausmę. Man taip pat. Nors mano nusikaltimas yra sunkesnis nei daugelio kitų, bet jo širdį, matyt, suminkštino mano amžius. Gal jis apie mane paskaitė laikraščiuose ir pagalvojo: baba Dunja iš Černovo neturi numirti kalėjime. Jo širdis minkšta, kaip ir visų didžių vyrų.

Man tik gaila, kad nespėjau pabaigti siūti pradėto pagalvės užvalkalo. Kiekvieną siuvau taip, lyg jis būtų mano paskutinis. Šis liko nebaigtas, ir tai neduoda man ramybės. Mane skubina, nes dabar esu laisva. Aš tam nepasiruošusi. Nežinau, ką man daryti. Pakuokis daiktus, paliepia jie. Aš pakuoju.

Turiu nedaug daiktų, mano rūbai priklauso kalėjimui, todėl aš juos tvarkingai sulankstau. Kažkas įkiša nosį. Aš šnypšteliu, negi jis nėra matęs, kaip sena moteris lanksto savo apatinius. Aš pataisau lovą ir išdaužau siaurą pagalvę. Savo daiktus susikraunu į pagalvės užvalkalą ir jį užrišu.

Nenustembu pamačiusi Arkadijų. Tikriausiai jis nori prižiūrėti, kad viskas vyktų tvarkingai ir niekas, kaip prieš kelias dienas, nesupainiotų kraują skystinančios mikstūros su unitazo valikliu.

Advokatas skubina mane. Žurnalistams pranešė, kad mane paleis po trijų dienų. Taip galima ramiau išvykti. Bet netrukus atléks pirmieji žurnalistai, nes gandai greitai sklinda. Arkadijus mane prilaiko, man sunku prisitaikyti prie jo spartaus žingsnio. Mes kertame vidinį kiemą, ir aš noriu užsukti į dirbtuves, kad atsisveikinčiau. Arkadijus sustabdo mane, tarsi jam pats svarbiausias dalykas pasaulyje yra kuo greičiau su manimi iš čia dingti. Pribėga mano jaunoji kaimynė ir įbruka į ranką suvyniotą popieriaus ritinėlį.

– Anglų kalbos žodžiai, – sušnabžda ji.

Aš paglostau jai švelnų skruostą ir palinkiu daug sveikų vaikų. Tada atsigręžiu į dirbtuvės pusę. Prie langų stovi moterys, apsirengusios pilkais kalėjimo rūbais. Jos ploja.

Jei būčiau jautri, tikrai dabar apsiverkčiau, ne kitaip. Aš pridedu ranką prie širdies. Jos elgėsi su manimi padoriai.

Arkadijus Sergejevičius vairuoja mažą purviną automobilį. Jis atvežė man naują, kiek per ilgą žieminį paltą ir pirštines, nes savo šiltus drabužius palikau kalėjime. Mane graužia sąžinė, kad tokie nusikaltėliai kaip aš neleidžia jam normaliai užsidirbti. Iš manęs jis negavo nė rublio. Turbūt reikės jam skirti kiek nors pinigų iš Lauros arbatos dėžutės.

– Kai tik grįšiu namo, iškart pasiųsiu tau pinigų.

– Geriau pasiskubinkite, baba Dunja, – sako jis, prilaikydamas atvertas automobilio dureles.

Štai taip senatvėje sulaukiau pasivažinėjimo automobiliu su asmeniniu vairuotoju. Arkadijus sako, jei ko trūksta, tai nusipirksime oro uoste.

– Ką pirksime? Kokiame oro uoste?

– Jūs skrisite pas savo dukterį į Vokietiją. Jau viskas sutvarkyta.

– Bent jau aš, – pareiškiu jam, – niekur neskrisiu. Aš važiuoju namo.

Jis iškart mane supranta. Jo mažas televizorius, rodantis kelią ant priekinio automobilio lango, nežino, kur yra Černovas.

– Mano sodas jau tikriausiai visai užžėlęs, – sakau aš. – Ar gali mane išleisti autobusų stotelėje?

– Jūsų dukra mane užmuš, – prataria Arkadijus.

Malyšiuose jis trumpam sustoja, kad nupirktų šokolado plytelę ir butelį vandens. Dar niekada gyvenime svetimas žmogus nėra mokėjęs už mano maistą.

– Tu geras berniukas, – sakau aš ir įsikišu nupirktus daiktus.

Jis tik įdėmiai į mane pasižiūri. Paskui ir vėl, vairuodamas automobilį. Vis dėlto būtų gaila, jei kaip tyčia dabar žūčiau avarijoje, vien dėl to, kad jis nesugeba susikaupti ir įdėmiai žiūrėti į kelią.

Aš klausinėju jo apie gyvenimą ir darbą. Mes dar nesame turėję progos pasišnekėti apie ką kita kaip apie kirvį, styrantį galvoje. Jis atsakinėja atsargiai rinkdamas žodžius, tarsi kiek-vienas žodis būtų žingsnis minų lauke. Arkadijus papasakoja, kad už dviejų mėnesių taps tėvu.

– Kuo nuoširdžiausiai sveikinu! – šūkteliu aš. – Vaikelis tik-riausiai sveikas? Šiais laikais juk gali matyti iš anksto.

– Mano žmona dabar ne čia, – sako jis. – Aš ją išsiunčiau į Angliją.

Linktelio galva. Kol jis vairuoja vieškelio, pasakoju jam, kokios gėlės auga mano darželyje. Prieš mano akis driekiasi baltas kraštovaizdis. Žiemos pas mus vis švelnesnės. Kai buvau maža, sulaukdavome kur kas daugiau sniego. Gamtai reikia sniego, kad galėtų pailsėti.

Automobilyje sėdžiu giliau įsmegusi nei autobuse ir klausausi skriejančių akmenėlių garso, kuriuos sukuria nuo žemės kelia padangos. Kelionės laikas greitai prabėga. Arkadijus sustoja priešais uždarytą šokolado fabriką, šalia žalio stotelės namelio, kurio stogas vos vos pabarstytas sniegu. Aš čia visada ilsinu kojas po savo žygių. Šalia lauko takelio likę zuikio pėdų atspaudai.

– Atleiskite, baba Dunja, – sako Arkadijus vengdamas mano žvilgsnio.

– Nesijaudink, – padrąsinu jį. – Aš esu tau labai dėkinga.

– Aš nežinau, ką man dabar sakyti.

– Tada patylėk.

Man sunku išlipti iš mašinos. Arkadijus laiko dureles pravertas ir kantriai laukia, paskui paduoda pagalvės užvalkalą su mano daiktais.

– Ar jūs dar pamenate kelią?

– Gali nesijaudinti.

Aš nusivalau nuo palto rankovės kelias snaiges.

– Labai ačiū tau už viską.

Tada jis išvažiuoja. Užsimetu puspilnį užvalkalą ant peties ir patraukiu takeliu namo.

Šį kartą einu ne valandą ir ne dvi. Einu ilgiau nei tris valandas. Toks jausmas, tarsi kelias tapo ilgesnis, ir Černovas nutolo laike, kol manęs čia nebuvo. Kažkas manyje dainuoja, nors man sunku gaudyti orą. Po insulto aš šlubčioju, todėl kai vaikštau, man viską skauda. Vis sustodama atsipūsti svarstau, gal visgi pagalvės užvalkalą numesti šalikelėje.

Kita vertus, kam palikti savo apatinius trūnyti laukuose, jei nespaudžia mirtinas reikalas?

Paskui užtraukiu garsiai „Jau pražydo obelys ir kriaušės“, kad vėl atgaučiau jėgas.

Visa laimė, kad dabar ne vasara, nes karščiai mane neišvengiamai pribaigtų.

Į Černovą greitai ateis pavasaris. Sužels žolė, ir medžių lapija švelniai sužaliuos. Aš eisiu į mišką tekinti beržų sulos. Ne dėl to, kad noriu sulaukti šimto metų – nepriimti gamtos dovanų būtų paprasčiausiai šventvagystė. Paukščiai čiauškės žydinčiose obelyse. Tas biologas man paaiškino, kodėl mūsų paukščiai čiulba garsiau nei kitur. Sprogus reaktoriui išgyveno daugiau patinėlių nei patelių. Ir tas netolygumas išliko ligi šiandien. Todėl nusiminę patinėliai taip garsiai gieda savo giesmes ieškodami antros pusės.

Aš galvoju, ar dar pamatysiu Petrovą. Tikriausiai ne. Dėl Sidorovo irgi neguldau galvos. Gal jie mane pasveikins kaip vėlės. Mano katė tikrai bus senojoje vietoje. Ir Gavrilovos vištos. Namą reikės vėl paversti gyvenamuoju namu. Jegoras irgi ten bus. Ir pasiliks amžinai.

Dar sykį turiu atsikvėpti. Man skauda koją, bet reikia žingsniuoti toliau. Černovo namai išnyra tolumoje kaip paskiros kreivos dantų protezo dalys.

Pažiūrėsim, ar ten dar išvis kas nors gyvena, pagalvoju aš. Ką gi, jei nieko neliko, tai gyvensiu pati viena, su vėlėmis ir gyvūnais. Ir lauksiu, kas dar pas mane atsikraustys.

Galvoju apie Laurą. Aš visuomet apie ją galvosiu. Įsivaizduoju, kaip būtų buvę gerai, jei važiuodami čionai būtume aplenkę autobusą, kuriame sėdėtų geltonplaukė mergaitė. Na gerai, nusiskutusi, tatuiruota šviesiaplaukė mergaitė. Ji išliptų iš autobuso, aš paimčiau ją už rankos ir parsivesčiau namo. Štai ko tai mergaitei visą laiką trūko. Ji neturėjo namų, nes aš jos mamos neišmokiau gerai jaustis gyvenime. Ir pati tai išmokau per vėlai.

Aš išmoksiu angliškai ir perskaitysiu Lauros laišką. Gyvensiu tol, kol jį perskaitysiu.

Išsitraukiu iš pagalvės užvalkalo šokolado plytelę ir pasi-stiprinu.

Pagrindinėje gatvėje ką tik šviežiai pasnigę. Iš Gavrilovų kamino rūksta dūmai. Marjos ožka stovi prie mano obels ir graužia medžio žievę.

– Pšššt, – šaukiu aš. – Eik šalin, kvailas gyvuly!

Pasibaidžiusi ožka šoka į šoną. Lango rėmuose išnyra Marjos figūra.

– Kas čia šaukia ant manos ožkos?! – užrėkia ji.

Toks jausmas, kad man akyse dvejina. Marja ką tik buvo lange, ir štai ji jau virsta pro duris. Ji atbėga pas mane ir beveik sutraiško savo glėbyje.

– Paleisk mane, – pykstu aš. – Dar sulaužysi visus kaulus. Man jau nebe

aštuoniasdešimt dveji.

– Aš tikėjausi, kad jie tave paleis, – šnibžda ji. – Aš visą laik tai žinojau.

– Iš kur? Aš tai nežinojau.

– Tau teks pagyventi pas mane, tavo namuose karaliauja vorai.

– Man pirma reikia viską apžiūrėti, – atsuku Marjai nugarą, o savo namams veidą. Tai vis dar mano namas, tą supras ir vorai.

– Užkąsk ko nors!

– Vėliau, – sakau aš.

Nueinu prie savo namo ir paspaudžiu rankeną. Iš sandėliuko pasigirsta kniaukimas, ir mažas katinėlis, pilkas kaip dūmas, ištapsena į lauką.

– Tavo katė ir vėl atsivedė, – šaukia Marja. – Vienas katinėlis aklas.

– Nerėk taip, – tildau ją, – tu ne viena.

Tada pastumiu duris ir vėl atsiduriu namie.